

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

ІНСТИТУТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ, СПОРТУ І ЗДОРОВ'Я
КАФЕДРА ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

І. А. Усатова, А. Д. Ведмедюк, В. В. Ткаченко

**ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ
ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
У СПЕЦІАЛЬНИХ МЕДИЧНИХ ГРУПАХ**

Монографія

Черкаси 2019

УДК 796.412:378.141.2
ББК 75.656.5+75.116.6
У 74

Рецензенти:

Данилюк С. С. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки вищої школи і освітнього менеджменту Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького;

Башавець Н. А. – доктор педагогічних наук, професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Одеського торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету

Рекомендовано до друку Вченої радою Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (протокол № --3- від -18 грудня--- 2018 року)

Усатова І. А.

У 74...Теорія і методика підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах : монографія / І. А. Усатова, А. Д. Ведмедюк, В. В. Ткаченко – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2019. – 203 с.

У монографії досліджено та проаналізовано проблему підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах; визначено структуру підготовленості майбутніх учителів фізичної культури, які вміють використовувати здоров'язбережувальні технології в спеціальних медичних групах; обґрунтовано сучасні напрями професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури, що розкривають професійну майстерність майбутнього фахівця стосовно пошуку інноваційних шляхів організації та впровадження здоров'язбережувальної професійної діяльності.

Видання розраховане на науковців, викладачів, учителів фізичної культури, студентів, а також усіх, хто цікавиться проблемами збереження та зміцнення здоров'я підрастаючого покоління.

УДК 796.412:378.141.2

© І. Усатова, А. Ведмедюк, В. Ткаченко, 2019

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СПЕЦІАЛЬНИХ МЕДИЧНИХ ГРУПАХ	9
1.1. Визначення поняттєво-термінологічного апарату та сутності проблеми дослідження.....	9
1.2. Історико-теоретичні аспекти організації здоров'язбережувальних технологій у системі освіти.....	33
1.3. Аналіз педагогічної теорії стосовно підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах.....	49
Висновки до першого розділу.....	62
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СПЕЦІАЛЬНИХ МЕДИЧНИХ ГРУПАХ	66
2.1. Обґрунтування структури готовності майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах.....	66
2.2. Побудова змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах.....	78
2.3. Новітні технології підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах.....	90
2.3.1. Інтерактивні технології навчання в підготовці майбутнього вчителя фізичної культури.....	96

2.3.2. Підготовка майбутнього вчителя фізичної культури до застосування диференційованого підходу в спеціальних медичних групах.....	105
2.3.3. Здоров'язбережувальні компетенції як провідний складник підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах...	112
2.4. Організація позааудиторної діяльності в процесі підготовки майбутнього вчителя фізичної культури.....	117
2.5. Дидактична характеристика спецкурсу «Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах»..	123
2.6. Обґрунтування педогогічної моделі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах.....	133
Висновки до другого розділу.....	146
ВИСНОВКИ	200
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	205

ПЕРЕДМОВА

Сучасні тенденції розвитку вищої освіти, пов'язані з її інтеграцією в загальноєвропейський освітній простір, аргументовано доводять доцільність кардинальних трансформацій у підготовці майбутніх учителів фізичної культури, що вимагає перебудови й переорієнтації вищої педагогічної освіти відповідно до нових потреб суспільства в підготовці конкурентоспроможного високоосвіченого фахівця, орієнтованого на ідеї культивування загальнолюдських цінностей, збереження та зміцнення здоров'я молодого покоління, на сповідування ідеології здорового способу життя, пошук нових механізмів і форм оздоровлення дитини, упровадження здоров'язберезувальних технологій.

Розв'язання проблеми якісної професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури нині набуває особливої актуальності, оскільки дефіцит рухової активності серед дітей і підлітків, що прогресує в Україні, зумовлює негативні зміни в темпах зростання їхньої загальної захворюваності, породжує функціональні розлади системи й органів дитячого організму, низькі показники рівня здоров'я дітей загальноосвітніх навчальних закладів. За результатами статистичних спостережень і вибіркового обстеження І. Боднар [35], М. Булатової [45], Ю. Васькова [54], Е. Вайнер [49], І. Калиниченко [147], Т. Круцевич [190], Н. Польки [261], О. Томенко [313], виявляється загрозлива тенденція до кількісного зростання учнів, які за станом свого здоров'я зараховані до спеціальних медичних груп, що вмотивовує нагальність розроблення й упровадження в практику загальноосвітніх навчальних закладів комплексу здоров'язберезувальних програм і технологій. Це актуалізує потребу в пошуку нових підходів та ефективних засобів удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у ВНЗ для реформування його теоретико-методологічного, структурно-змістового й організаційно-дидактичного підґрунтя з огляду на сучасні вимоги.

Державна полівекторна стратегія професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури базована на основних засадах Конституції України, Законів України «Про освіту» (1991 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про фізичну культуру і спорт» (1993 р.), Державної національної програми «Освіта» («Україна ХХІ століття», 1993 р.), Національної доктрини розвитку освіти (2002 р.), Національної доктрини розвитку фізичної культури і спорту (2004 р.), де зацентовано на пріоритетності розвитку загальнолюдських цінностей, життя і здоров'я людини, вільного становлення особистості, єдності ціннісних орієнтацій державної стратегії гуманістичної та оздоровчої спрямованості фізкультурної освіти. Крім того, у чинній Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми «Здорова нація» на 2009 – 2013 (2008 р.), Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012 – 2016 роки (2011 р.), проекті Закону України «Про затвердження Загальнодержавної програми «Здоров'я – 2020: український вимір» (2013 р.) наголошено на посиленні вимог до зміни парадигми у сфері здоров'язбереження й відповідальності за власне здоров'я як на одному з ключових аспектів національної безпеки. Сучасна професійна педагогічна освіта має забезпечити підготовку кожного майбутнього вчителя фізичної культури до використання різноманітного спектру здоров'язберезувальних технологій у майбутній професійній діяльності.

Проблемі вдосконалення професійної підготовки педагога присвячено численну кількість психолого-педагогічних праць. Загальнотеоретичний підхід до відбору змісту й технологій підготовки майбутнього вчителя обґрунтовано в роботах видатних педагогів минулого: Й. Гербарта [76], Я. Коменського [171], Й. Песталоцці [251], М. Пирогова [254], Ж.-Ж. Руссо [281], К. Ушинського [334] та ін.

Результати досліджень із проблеми готовності до професійної діяльності в цілому та до здоров'язберезувальної діяльності як одного з найважливіших її аспектів в умовах гуманізації освіти відображено в студіях

В. Андрущенко [6], М. Безруких [20], О. Богініч [32], Т. Бойченко [39], О. Іонової [146], В. Кременя [187], В. Лугового [205], В. Огнев'юка [236], В. Оржеховської [242] та ін.

Дослідники О. Ажиппо [2], Н. Белікова [26], І. Гринченко [81], П. Джуринський [94], М. Дутчак [108], Л. Іванова [137], Р. Карпюк [153], М. Карченкова [154], А. Конох [173], О. Куц [197], Г. Остапенко [246], С. Собко [298], Л. Сущенко [305], О. Тимошенко [309], О. Шабаліна [345], Б. Шиян [350], Ю. Шкрєбтій [356] зазначають, що структура і зміст професійної готовності майбутнього вчителя фізичної культури, технології її формування у ВНЗ дотепер не мають систематизованої наукової рефлексії.

Аналіз сучасних тенденцій функціонування професійної освіти та формування вимог до підготовки майбутніх учителів фізичної культури дає підстави констатувати переорієнтацію вищої фізкультурної освіти з отримання професійних знань, умінь і навичок випускників на принципово інший підхід, що передбачає формування необхідного набору професійних компетенцій, які являють собою нову парадигму результатів освіти і сприяють успішній професійній діяльності майбутнього вчителя фізичної культури. Це оптимізує готовність розв'язувати різні професійні завдання з гармонійного фізичного розвитку та здоров'язбереження учнів загальноосвітніх навчальних закладів на основі інтегрованих знань і наявного соціокультурного досвіду.

У роботах О. Ващенко [58], О. Волошин [66], А. Міт'яєва [222], Н. Смірнова [297] та ін. схарактеризовано проблему здоров'я учнів у загальноосвітніх навчальних закладах та особливості застосування здоров'язберезувальних технологій у сучасній освіті. Питання, пов'язані зі специфікою організації роботи з фізичного виховання школярів спеціальних медичних груп, з'ясовано в працях І. Боднар [36], Л. Іванової [137], О. Левченко [201], О. Лизаря [210], Л. Парф'янової [249], В. Язловецького [361]. Учені зосереджують увагу на тому, що в педагогічній теорії та в практичній діяльності загальноосвітніх навчальних закладів нині

всєбічно не описана методика викладання фізичної культури для осіб, які належать до спеціальних медичних груп. Відсутні обґрунтування й практичні рекомендації для педагога, який працює з учнями спеціальних медичних груп, стосовно того, як і що використовувати на заняттях для подолання негативних показників здоров'я учнів спеціальних медичних груп. У зв'язку з такою ситуацією діти, які за станом здоров'я перебувають у спеціальній медичній групі, узагалі не займаються фізичною культурою, що породжує брак загальної та спеціальної рухової активності (В. Бальсевич [14], О. Бар-Ор [16], Т. Круцевич [191]), або за рекомендацією медичних працівників отримують звільнення від практичних занять із фізичної культури. Такий стан справ неприпустимий, оскільки може посилити наявні порушення здоров'я, а отже, підвищити рівень захворюваності.

Варто наголосити, що різноманіття наявних здоров'язбережувальних технологій, представлених у наукових публікаціях вітчизняних і зарубіжних учених, не отримує належного відображення в програмах і підручниках, призначених для фахової підготовки вчителів фізичної культури у вищих освітніх закладах держави. З огляду на це актуальним стає переосмислення мети, змістового наповнення, функційного призначення фахової підготовки вчителів фізичної культури щодо ефективного впровадження в загальноосвітній установі здоров'язбережувальних технологій, зокрема роботи з учнями, які за станом свого здоров'я зараховані до спеціальних медичних груп.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СПЕЦІАЛЬНИХ МЕДИЧНИХ ГРУПАХ

У першому розділі на підставі науково-педагогічних джерел проаналізовано базисні поняття, з'ясовано й уточнено їхню сутність; подано ретроспективу історико-теоретичних аспектів організації здоров'язбережувальних технологій у системі освіти; досліджено сучасний стан проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах.

1.1. Визначення поняттєво-термінологічного апарату та сутності проблеми дослідження

Сучасна вища освіта покликана насамперед формувати фізично розвинену, інтелектуально підготовлену, соціально активну, високоморальну особистість, яка демонструє готовність провадити професійну діяльність. У цьому зв'язку зазнають актуалізації проблеми фахової підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності, що пов'язана передовсім зі збереженням і зміцненням здоров'я школярів.

Логіка наукового викладу порушеного питання спонукає до з'ясування дефініцій основних понять монографії. І. Спільник зазначає, що системний аналіз є каркасом, що з'єднує всі необхідні наукові знання, методи та дії для розв'язання складних проблем [299, с. 17]. У руслі системного аналізу базисних понять підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах, осмислення психолого-педагогічної літератури, а також джерел із

фізичної культури доцільно схарактеризувати сутність таких термінів, як: «освіта», «професійна освіта», «професійна підготовка», «готовність», «формування готовності», «готовність до професійної діяльності», «фізична культура», «професійна підготовка майбутнього вчителя фізичної культури», «здоров'я», «здоров'язбережувальні технології», «спеціальна медична група». Опис змістової природи названих термінолексем уможливило б правильність подальшого аналізу структури, змісту, форм і методів формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах, а також побудову її моделі.

Сучасний процес входження України до європейського освітнього та наукового простору пов'язаний із посиленням вимог до системи вищої освіти. У «Національній доктрині розвитку освіти» (2002 р.) зазначено, що «підготовка педагогічних і науково-педагогічних працівників, їх професійне вдосконалення – важлива умова модернізації освіти» [232].

Питання про досягнення якісного рівня підготовки педагогічних працівників перебуває на вістрі міжнародних дискусій. Як зауважують Р. Голлоб, П. Крапф, М.-Х. Салема, В. Спажич-Вркаш, Е. Хаддлестон, «вчителям необхідна підтримка та заохочення в контексті як попередніх, так і чинних програм підготовки для того, щоб вони могли розвинути особистісні й соціальні якості та вміння, а також для кращого усвідомлення європейських цінностей і передачі їх учням для життя в сучасному плюралістичному суспільстві» [243, с. 12].

У Законі України «Про освіту» (1991 р.) наголошено, що «освіта – основа інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави» [122]. У документі йдеться про те, що «метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального,

творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями» [122].

В «Українському педагогічному словнику» (автор – С. Гончаренко) поняття «освіта» витлумачене як «духовне обличчя людини, яке складається під впливом моральних і духовних цінностей, що є надбанням її культурного кола, а також процес виховання, самовиховання, впливу, шліфування, тобто процес формування обличчя людини» [316, с. 241].

Учені А. Кузьмінський, В. Омеляненко стверджують, що поняття «освіта» потрібно трактувати як елемент виховання (у процесі виховання людина засвоює знання, у неї формується світогляд, розвиваються пізнавальні можливості, уміння й навички, тобто людина здобуває освіту) [194, с. 378].

Г. Глоба, С. Приживара зазначають, що освіта, на відміну від виховання, відповідає за інтелектуальний розвиток, отримання знань, навичок і вмінь, необхідних для практичної діяльності, реалізації професійних здібностей тощо [77].

На думку І. Зязюна, освіта як спосіб відтворення людини в культурі передбачає не лише засвоєння дидактики соціального досвіду («сталой» культури) і розвиток особистості на цій основі, але й створення образу світу та свого образу в цьому світі [129, с. 358].

Р. Кубанов акцентує на тому, що поняття «освіта» має дві інтерпретації. «З однієї сторони, освіта – це сукупність знань і пов'язаних з ними умінь та навичок, які необхідні для практичної діяльності. З іншого боку, під освітою розуміють галузь суспільної діяльності, освітню систему, яка забезпечує отримання комплексу знань, умінь та навичок за допомогою технологій навчання» [192].

Унаслідок проведеного аналізу психолого-педагогічної літератури зафіксовано відсутність єдиного підходу до з'ясування природи поняття «освіта». У роботі апелюватимемо до тлумачення терміна, що запропоноване

Н. Маковецькою. За висловом дослідниці, освіта на сучасному етапі розвитку суспільства є багатоаспектним поняттям, що водночас постає і як процес, і як результат засвоєння юним поколінням необхідного, суспільно зумовленого обсягу знань, умінь і навичок у певній галузі [211, с. 79].

Отже, пропонуючи смислове наповнення педагогічної категорії «освіта», фахівці у сфері педагогіки витлумачують освіту як процес і результат набуття, опанування, здобуття, засвоєння сукупності систематизованих наукових знань, умінь, навичок.

У Законі України «Про вищу освіту» (від 01.07.2014 р.) поняття «вища освіта» схарактеризоване як «сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у вищому навчальному закладі (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти» [121].

У контексті наукового пошуку варто проаналізувати сутність поняття «професійна освіта». С. Гончаренко кваліфікує термін «професійна освіта» як підготовку в навчальних закладах спеціалістів різних рівнів кваліфікації для трудової діяльності в одній із галузей народного господарства, науки, культури; невід’ємний складник єдиної народної освіти [316, с. 274–275].

Зміст професійної освіти, на думку В. Ребенок, «вміщує поглиблене ознайомлення з науковими основами й технологією обраного виду праці, прищеплення спеціальних практичних навичок і вмінь, формування психологічних і моральних якостей особистості, важливих для роботи у певній сфері людської діяльності» [279]. Також автор зауважує, що професійна освіта – це «сукупність знань, навичок, умінь, оволодіння якими дає змогу працювати спеціалістом вищої, середньої кваліфікації або кваліфікованим робітником» [279].

Підґрунтям людського поступу та прогресу суспільства слугують

освіта й професійна підготовка. Аналіз психолого-педагогічної літератури доводить, що поняття «професійна підготовка» має різні тлумачення. К. Платонов убачає в «професійній підготовці» систему організаційних і педагогічних заходів, що забезпечує формування в особистості професійної спрямованості, знань, навичок, умінь і фахової готовності [256, с. 106].

За визначенням Н. Волкової, «професійна підготовка» – це володіння системою професійних знань, яку утворюють: загальнокультурні знання, психологічні знання, педагогічні знання, знання з методики викладання предметів [65, с. 477–478].

І. Тукач зауважує, що професійна підготовка – це цілеспрямований процес професійного розвитку фахівця, який забезпечує набуття базових знань, умінь, навичок і практичного досвіду, а також якостей особистості (комунікативних, організаційних, корегувальних тощо), необхідних для провадження педагогічної діяльності [315].

І. Грищенко характеризує професійну підготовку як цілеспрямований процес навчання реальних і потенційних працівників професійних знань та вмінь для набуття навичок, необхідних під час виконання певних видів робіт [83, с. 59].

У монографії оперуватимемо поняттям «професійна підготовка» у тлумаченні, що подає Н. Белікова. Авторка стверджує, що термін «професійна підготовка» аналізують як процес (навчання) та як результат (готовність), сукупність вимог, які ставлять перед фахівцем. При цьому провідного значення набуває якість такої підготовки, яку в сучасній освіті оцінюють на підставі компетентнісного підходу [26, с. 31].

Отже, змістовий обсяг поняття «професійна підготовка» охоплює комплекс інтегрованих знань, що у своїй сукупності дають змогу майбутньому фахівцеві успішно провадити професійну діяльність.

Для дослідження стану й перспектив підготовки майбутніх фахівців важливо з'ясувати сутність поняття «готовність». Згідно з «Великим тлумачним словником сучасної української мови», готовність – абстрактний

іменник до готовий («який зробив необхідне приготування, підготувався до чого-небудь; доведений до певної готовності, придатний для використання або споживання, приготовлений») [60, с. 194]. У «Глумачному словнику з інформаційно-педагогічних технологій» поняття «готовність» потрактоване як стан особистості, який дає їй змогу успішно увійти в професійне середовище [312].

Психолого-педагогічні джерела фіксують певні відмінності й суперечності в поглядах на природу поняття «готовність». Н. Белікова зауважує, що одні дослідники зосереджують увагу на виявленні в готовності властивостей, які мають безпосереднє значення для діяльності, та їх ієрархічному розташуванні. Інші аналізують її з погляду «особистісного, цілісного, комплексного підходу, який передбачає вивчення готовності до діяльності як інтегративної якості, до якої входять властивості, що відрізняються за місцем, функціями і значущістю у структурі особистості [26, с. 33].

Підсумовуючи, зазначимо, що «готовність» – цілісна інтегрована якість особистості, яка характеризує її емоційно-когнітивну й вольову вибіркочувальну мобілізаційність у момент включення в діяльність певної спрямованості (С. Янкевич) [362, с. 65]; психологічний феномен, складне цілісне утворення психіки, центральне ядро професійної діяльності фахівця (О. Акімов) [3]; передстартова активізація психічних функцій (А. Пуні) [277]; якість особистості, що передбачає усвідомлену особистістю мотивацію стосовно виконання діяльності (А. Линенко) [203]; стан підготовленості (М. Дьяченко, Л. Кандибович) [109]; особистісна якість, що являє собою двошарову структуру, охоплює актуальне й потенційне знання (О. Гришина) [82]; інтегративне утворення особистості, що представляє єдність ціннісного ставлення до оздоровчої діяльності в освітньому просторі та професійних знань, умінь і навичок зі зміцнення та збереження здоров'я учнів для їхнього гармонійного, інтелектуального, фізичного, психічного й духовного розвитку (Г. Остапенко) [246, с. 37]; здатність особистості до впевненої й ефективної

професійної діяльності, що містить різні настанови на усвідомлення завдання, визначення спеціальних засобів діяльності, оцінювання своїх можливостей у їх співвідношенні з труднощами та необхідністю досягнення певного результату (В. Сластьонін) [293].

Ю. Рехнер трактує поняття «готовність» як інтегративну якість особистості, що вирізняється наявністю знань, умінь, які необхідні для провадження професійної діяльності, сприяють саморозвиткові, самоосвіті студентів, їх адаптації на тлі мінливого середовища й ефективному оволодінню професійними навичками в умовах педагогічного процесу ВНЗ [280, с. 164].

Важливим аспектом порушеної проблеми є з'ясування сутності поняття «формування готовності», оскільки це провідна умова для успішного «професійного старту», фахової адаптації. Ю. Кулінка зазначає, що формування готовності – цілеспрямований та організаційний процес, який залучає студентів до активної різноманітної діяльності, формує в них позитивне ставлення до цієї діяльності й пробуджує внутрішні суперечності між досягненням і необхідним рівнем професійного становлення [196, с. 55]. Передумовою виникнення готовності до виконання конкретного навчального або трудового завдання, за висловом А. Фокшек, є її розуміння, усвідомлення відповідальності, бажання досягти успіху, опис послідовності та способів роботи [336, с. 151].

О. Морін стверджує, що процес формування готовності має сприяти узгодженню особистістю знань про структуру, зміст, вимоги професій до людини та сформованих особистих потреб і можливостей [227, с. 348]. На думку автора, формування такої готовності особистості полягає в забезпеченні відношення дій до мотивів, де дії засвідчують спроби учня професійно самореалізуватися та активне сприйняття ним об'єктів, пов'язаних зі сферою професійної діяльності. При цьому мотивами слугує реакція на нагальну необхідність обрання напряму освітньої й майбутньої професійної траєкторії, що зумовлена ситуацією закінчення навчального

закладу та емоційними переживаннями привабливості, значущості певної сфери професійної діяльності людини [227, с. 348].

У контексті інтерпретації порушеної проблеми варто звернутися до з'ясування змісту поняття «готовність до професійної діяльності». Аналіз психолого-педагогічних джерел засвідчує, що основними складниками «готовності до професійної діяльності» дослідники вважають знання, уміння, навички, мотиви діяльності та особистісні якості.

На думку Л. Бахмат, готовність до професійної діяльності передбачає наявність таких компонентів: підготовка до професійного навчання (професійна орієнтація); виявлення здібностей до оволодіння конкретною спеціальністю; безпосередня професійна підготовка; набуття професійно важливих якостей особистості й майстерності; професійної адаптації тощо [18].

Учені вбачають у терміносполученні «готовність до професійної діяльності» складне утворення, що охоплює і глибоке розуміння особливостей професійної діяльності, і високий рівень розвитку професійно значущих якостей, і стійкий рівень ідентифікації, є необхідним складником загальної професійної готовності (А. Книш) [159]. Крім того, поняття витлумачують як психічний, активно-дієвий стан особистості, систему інтегрованих властивостей (О. Антоненко) [7, с. 79]; як процес, основу якого становить стійка мотивація до майбутньої діяльності та який передбачає становлення професійно значущих якостей, оволодіння знаннями, уміннями й навичками (Д. Данко) [88, с. 63]. Згідно з міркуваннями С. Данильченко, професійна готовність майбутнього педагога – важлива передумова для досягнення досконалості в подальшій педагогічній діяльності [87].

Зважаючи на різні наукові позиції стосовно трактування сутності поняття «готовність майбутніх фахівців до професійної діяльності», кваліфікуватимемо названий термін як цілісний вияв особистості; комплекс необхідних знань, умінь, навичок і здібностей; результат професійної освіти та виховання, соціальної зрілості. Серед компонентів готовності майбутніх

фахівців до професійної діяльності варто виокремлювати психологічну, науково-теоретичну, практичну, фізичну й психофізичну готовність.

Дослідження специфіки формування готовності майбутніх учителів фізичної культури передбачає вивчення природи терміна «фізична культура». Аналіз нормативних документів, словників і психолого-педагогічної літератури дає підстави констатувати відсутність єдиного підходу до потрактування ключових понять, що стосуються фізичної культури і спорту.

Згідно із Законом України «Про фізичну культуру і спорт» (від 01.04.2011), «фізична культура – діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на забезпечення рухової активності людей з метою їх гармонійного, передусім фізичного, розвитку та ведення здорового способу життя» [123].

Автор «Українського педагогічного словника» С. Гончаренко кваліфікує поняття «фізична культура» як «частину культури суспільства, що включає систему фізичного виховання та сукупність спеціальних наукових знань і матеріальних засобів, необхідних для розвитку фізичних здібностей людини, зміцнення її здоров'я» [316, с. 345].

А. Ільченко звертає увагу на те, що існує кілька проєкцій поняття фізична культура (назва дисципліни, назва соціально-культурного явища, якість особистості та ін.). Дослідник зазначає, що наявні визначення формально зважають на інтереси суспільства, але не беруть до уваги інтереси й потреби учнів [142, с. 432].

О. Гришина стверджує, що поняттям «фізична культура» оперують у таких значеннях: 1) фізична культура як систематичні заняття фізичними вправами; 2) фізична культура як вид культури; 3) фізична культура як частина загальної культури особистості; 4) фізична культура як навчальний предмет [82, с. 17]. За висловом дослідниці, фізична культура як вид культури забезпечує сполучення першого і другого значень поняття «фізична культура». Сутність сполучення полягає в тому, що фізична культура як вид культури (філософський рівень) задає спрямованість діяльності вчителя щодо

залучення учнів до культури в цілому засобами фізичної культури в першому його значенні (педагогічний аспект фізичної культури) [82, с. 17].

С. Малиніна доводить, що розуміння фізичної культури базоване на інтеграційних підходах, які зважають на основні теоретичні концепції культури, де людину як її центральну категорію аналізують у її цілісності, біосоціокультурній сутності. Авторка характеризує поняття «фізична культура» як діяльність і її соціально значущі результати зі створення фізичної готовності людей до життя; як специфічний процес і результат людської діяльності, а також засіб і спосіб фізичного вдосконалення людей [214, с. 17].

Характерною особливістю поняття «фізична культура», на думку С. Собко є те, що воно має різні змістові виміри й особливості: від дуже широкого – до вузького, від фізичної культури як галузі діяльності суспільства – до фізичної культури як індивідуальної властивості особистості [298, с. 136].

Б. Шиян пов'язує «фізичну культуру» із сукупністю досягнень суспільства у створенні й раціональному використанні спеціальних засобів, методів та умов цілеспрямованого фізичного й духовного вдосконалення людини [352, с. 23]. А. Демінський розуміє фізичну культуру як діяльність людини, яка є носієм того змісту, що засвоюється у фізичному вихованні [89, с. 11]. В. Баранов зазначає, що фізична культура – це міра, що відображає взаємозв'язок і взаємозалежність кількісних і якісних змін із погляду гармонії співіснування людини й природи [15, с. 34].

На наш погляд, у руслі професійно-педагогічної діяльності найбільш вдалою є дефініція поняття фізичної культури, запропонована Т. Круцевич, яка трактує його як «частину загальної культури, сукупність спеціальних духовних і матеріальних цінностей, способів їх виробництва та використання з метою оздоровлення людей і розвитку їх фізичних здатностей» [308, с. 10].

Отже, інтеграційні процеси в освіті, пошук гуманістично орієнтованих підходів до кадрового забезпечення галузі фізичної культури і спорту

вмотивовують нові вимоги до професійної підготовки конкурентоспроможних фахівців. Ключем до розв'язання цих завдань є глибоке переосмислення професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

У руслі визначеної теми особливо значущості набуває вивчення природи поняття «професійна підготовка майбутнього вчителя фізичної культури». Відповідно до інтерпретації Т. Михайлової, професійна підготовка майбутнього вчителя фізичної культури – це процес засвоєння студентами організаторських, проектувальних і дослідницьких знань, умінь, навичок педагога з фізичної культури, що забезпечують формування індивідуального стилю його професійної діяльності [223, с. 27].

На думку І. Гринченко, професійна підготовка майбутнього вчителя фізичної культури у вищій педагогічній школі являє собою процес становлення його особистості, розвитку загальної і професійної педагогічної культури, компетентності, професійних компетенцій, що слугують передумовою ефективної майбутньої професійної діяльності вчителя в ЗОШ [81].

Л. Сущенко витлумачує професійну підготовку майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту як процес, що «відображає науково й методично обґрунтовані заходи вищих навчальних закладів, спрямовані на формування протягом терміну навчання рівня професійної компетентності особистості, достатнього для організації фізичного виховання різних верств населення регіону й успішної праці в усіх ланках спортивного руху з урахуванням сучасних вимог ринку праці» [305, с. 15].

Т. Однолеток, М. Лянний стверджують, що професійна підготовка майбутнього вчителя фізичної культури є складною багатогранною системою, яка «спрямована на здобуття й розвиток достатнього для продуктивної професійної діяльності рівня компетентності в процесі навчання у вищому навчальному закладі та практичній діяльності [237, с. 108].

Г. Остапенко вбачає в професійній підготовці майбутнього вчителя фізичної культури процес становлення його особистості, розвитку загальної і професійної педагогічної культури, компетентності, професійних компетенцій, що є передумовою ефективної майбутньої професійної діяльності вчителя загальноосвітньої школи [246, с. 42].

Р. Ахметов, В. Шаверський наголошують, що професійна освіта майбутніх учителів фізичної культури повинна забезпечувати їхній високий професіоналізм, умови для самореалізації особистості, гнучкість, варіативність навчання [11, с. 51].

За висловом П. Джуринського, учитель фізичної культури – «особистість, яка професійно підготовлена до навчально-виховної, фізкультурно-оздоровчої, спортивно-масової та здоров'язберезувальної діяльності» [94, с 17].

Аналізуючи проблему формування фахової компетентності майбутніх учителів фізичної культури, І. Шаповалова акцентує на тому, що «підготовка майбутнього вчителя фізичної культури – це процес формування самостійної, енергійної особистості, здатної до професійного самовдосконалення, що виявляється у самоаналізі та саморозвитку, самоосвіті, здатності до креативного мислення та творчого застосування студентами здобутих знань» [347].

Отже, професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури – система цілеспрямованих заходів, що полягає в науково-методичному забезпеченні учасників навчального-виховного процесу у ВНЗ і скерована на оволодіння сукупністю науково-педагогічних знань відповідно до структури педагогічної діяльності, формування й розвиток професійно-ціннісних орієнтацій, фахової компетентності, умінь прогнозувати здоров'язберезувальну діяльність, проводити лікувально-профілактичну та фізкультурно-оздоровчу роботу з учнями загальноосвітніх навчальних закладів.

Розуміння суспільного значення завдань, які постають перед

майбутніми вчителями фізичної культури, зумовлює необхідність розв'язання стратегічних проблем професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури як фахівців, готових узяти на себе відповідальність за покращення здоров'я дітей.

На думку Ю. Драгнєва, майбутній учитель фізичної культури повинен не лише виконувати свою майбутню роботу, а й знати, що позитивне для учнів дають його дії в обраній професії. У цьому разі обрана професія відповідає основним ціннісним категоріям, тому можна очікувати в майбутньому позитивного ціннісного ставлення до професійної діяльності впродовж життя [102, с. 109].

У підсумку зазначимо, що майбутній учитель фізичної культури – особистість, яка цілеспрямовано здобуває вищу педагогічну освіту відповідно до певного освітньо-кваліфікаційного рівня в процесі спеціально організованого навчально-виховного процесу. Це дає змогу в майбутній професійній діяльності виконувати завдання, пов'язані з оздоровчо-профілактичним спрямуванням фізичного виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Логіка наукового пошуку спонукає до потрактування сутності багатовекторного поняття «здоров'я», оскільки професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури нерозривно пов'язана зі збереженням і зміцненням здоров'я учасників освітнього процесу, зокрема учнів загальноосвітніх шкіл. Унаслідок опрацювання наукових джерел зроблено висновок, що нині немає усталеної дефініції поняття «здоров'я», а отже, єдиного підходу до розв'язання порушеної проблеми. Крім того, підсумовано, що здоров'я людини – складна, полігранна понятійна конструкція.

Найчастіше дослідники керуються визначенням, що сформульоване фахівцями Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ, 1948 р.), які вважають, що здоров'я – це стан повного фізичного, духовного й соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних дефектів [333].

О. Міхеєнко вбачає у «здоров'ї» понятійну категорію, що містить суб'єктивні й водночас об'єктивні ознаки в певній комбінації як особистого сприймання («кохання», «щастя», «краса» та ін.), так і галузево-прикладного трактування [225, с. 66]. Автор наголошує, що «здоров'я людини являє собою багатокомпонентну ієрархічну структуру і є наслідком дії величезної кількості різноманітних чинників» [225, с. 69].

Т. Самусь називає здоров'я найважливішим показником економічної, соціальної, духовної норм розвитку суспільства, що тісно пов'язаний з інтелектуальним розвитком суспільства, науки, культури, освіти, фізичного виховання і спорту; найсуттєвішим ресурсом сталого розвитку будь-якого суспільства; основою культурного й цивілізованого розвитку всього світового співтовариства [285].

Г. Апанасенко, Л. Попова зосереджують увагу на тому, що здоров'я являє собою цілісний динамічний стан організму, який залежить від резервів енергетичного, пластичного й регуляторного забезпечення функцій, вирізняється стійкістю до впливу патогенних чинників і здатністю компенсувати патологічний процес, а також слугує основою виконання біологічних і соціальних функцій [9, с. 32].

Виокремлюючи відмінності в поглядах учених та з'ясовуючи особливості підходів до здоров'я, видатний психолог Г. Нікіфоров обстоює думку про те, що здоров'я – це необхідна умова активної й нормальної життєдіяльності людини [275, с. 9].

Т. Денисовець доводить, що здоров'я необхідно аналізувати як комплексну проблему, складний феномен глобального значення [92]. В. Зданюк убачає в здоров'ї феномен, що інтегрує принаймні чотири його сфери: фізичну, психічну, соціальну та духовну. Науковець зазначає, що «здоров'я» має кілька взаємопов'язаних контекстів: медичний, філософський, соціальний, психологічний, культурологічний і валеологічний [125, с. 21–22].

Учені трактують фізичне здоров'я як рівень фізичного розвитку й розвитку рухових якостей, функціональних можливостей органів і систем

організму (Л. Демінська) [91, с. 57–58]; динамічний стан, для якого характерний резерв функцій органів і систем та який слугує основою виконання індивідом своїх біологічних і соціальних функцій (Т. Круцевич) [191, с. 17].

У руслі вивчення природи поняття «здоров'я» варто звертати увагу на його соціальну значущість. Соціальне здоров'я характеризують як стан гармонійного функціонування людини в основних видах взаємодій (соціальної, економічної, політичної, ідеологічної) на засадах взаєморозуміння, взаємоприйняття, взаємоповаги, взаємодопомоги, що сприяє досягненню самоактуалізації особистості, створює комфортні відносини з реальністю та зумовлює якісний стрибок духовного розвитку людини в процесі соціалізації (А. Бобро) [30]; гармонійний взаємозв'язок між відображенням обставин дійсності та ставленням індивіда до неї, адекватність реакцій на соціальні, біологічні, психічні й фізичні умови завдяки здатності людини самоконтролювати поведінку, планувати та реалізувати свій життєвий шлях у мікро- і макросоціальному середовищі (Б. Томчук) [314, с. 260–261].

За висловом І. Галецької, утіленням соціального, емоційного й духовного благополуччя є психологічне здоров'я, оскільки це провідна потенційна передумова забезпечення життєвих потреб щодо активного способу життя, досягнення власних цілей, адекватної й оптимальної взаємодії з людьми, соціальним та іншим оточенням [70].

Інші науковці вважають, що психологічне здоров'я – це показник, який дає змогу зробити певний зріз якості розвитку в будь-який період особистісного становлення людини, відображає стан індивідуального розвитку на конкретному віковому етапі (Н. Підбуцька, О. Курявська) [255, с. 45]; передбачає відповідний до вікових особливостей рівень розвитку особистісної, емоційної, вольової, когнітивної сфер, високі адаптивні можливості, адекватність сприйняття реальності, постановку життєвих цілей та їх досягнення (А. Борисюк) [42].

Категорія здоров'я постає предметом вивчення в низці медико-біологічних, фізкультурно-оздоровчих, соціальних, педагогічних і психологічних наук. Сучасні дослідники розширюють та поглиблюють зміст терміна «здоров'я», пропонуючи більш ґрунтовні формулювання. Здоров'я трактують як сукупність середньостатистичних норм сприйняття, мислення, емоційного реагування й поведінки, у поєднанні з нормальними показниками соматичного стану індивіда (Н. Світлична) [288, с. 225]; як складний феномен глобального значення, що містить філософський, соціальний, економічний, біологічний, медичний аспекти та постає як об'єкт споживання, внесення капіталу, індивідуальна й суспільна цінність, явище системного, динамічного характеру, що постійно взаємодіє з навколишнім середовищем, яке натомість постійно змінюється (Н. Корж) [174]; як об'єкт споживання, внесення капіталу, як індивідуальну й суспільну цінність; явище системного характеру, динамічне, що постійно взаємодіє з довкіллям і саме постійно змінюється (Н. Урум) [317, с. 7].

Студіюючи медичний аспект поняття «здоров'я», О. Антонова, Н. Поліщук зауважують, що він не є головним у залежності здоров'я людини від різних чинників, тому що стан системи охорони здоров'я зумовлює в середньому лише близько 10 % від усього комплексу впливів. Решта 90 % стосується екології (близько 20 %), спадковості (близько 20 %) і найбільше – умов та способів життя (близько 50 %). На переконання авторів, медичне визначення здоров'я як відсутності хвороби не відповідає життєвим реаліям [8, с. 28].

Досліджуючи позиції різних авторів, О. Ковальчук виокремлює в понятті «здоров'я» такі компоненти: а) біологічне здоров'я (відрізняється здатністю до розмноження, відтворення собі подібних); б) фізичне здоров'я (пов'язане з диханням, харчуванням, виділенням і кровообігом); в) психічне здоров'я (стосується сприйняття, пам'яті, мислення та інших психічних процесів); г) соціальне здоров'я (засвідчує працездатність, соціальну активність і моральне здоров'я особистості) [163, с. 65].

На нашу думку, поняття «здоров'я» варто описувати з огляду на особливості діяльності людини, її середовища та на соціальне значення. Влучним вважаємо визначення, що пропонує О. Міхеєнко [224]. «Здоров'я» – «динамічний стан життєдіяльності людини, який визначається здатністю організму до саморегуляції, підтримки гомеостазу, самозбереження та самовдосконалення соматичного і психічного статусу при оптимальній взаємодії органів і систем, адекватного пристосування до змін зовнішнього середовища, використання резервних і компенсаторних механізмів відповідно до фенотипічних потреб і можливостей виконання біологічних (зокрема репродуктивних) і соціальних функцій» [224, с. 6].

Учитель фізичної культури має виконувати важливу соціальну функцію, передаючи знання й уміння зі здоров'язбереження, тому формування готовності майбутнього фахівця до реалізації здоров'язбережувальних технологій є необхідним та обов'язковим компонентом його професійної підготовки. Це слугує аргументом для конкретизації базисних аспектів поняття «здоров'язбережувальні технології».

Аналіз психолого-педагогічної літератури та інформації з мережі Інтернет засвідчує, що поняття «здоров'язбережувальні технології» перебуває в колі дослідницьких інтересів учених, однак донині немає єдиного варіанта тлумачення цього терміна. Характеризуючи сутність поняття «здоров'язбережувальні технології», В. Єфімова зазначає, що це поняття потрібно інтерпретувати як частину педагогічної науки, яка вивчає й розробляє цілі, зміст і методи навчання здорового способу життя, спрямована на розв'язання питань здоров'язбереження в системі освіти; як спосіб організації, модель навчального процесу, що гарантує збереження здоров'я всіх суб'єктів навчального процесу; як інструментарій освітнього процесу; як систему вказівок, які повинні забезпечити ефективність і результативність навчання разом зі збереженням здоров'я учнів [113, с. 59].

На думку О. Московченко, «здоров'язбережувальні технології» – це сукупність наукових знань, засобів, методів і прийомів, що допомагають

оцінити функціональні та психофізіологічні параметри здоров'я індивіда [229, с. 21]. Досліджуючи здоров'язбережувальні технології в різноманітних ситуаціях педагогічної взаємодії, О. Будник описує їх у таких площинах: як культурно-світоглядний аспект (високий рівень соціокультурної та громадянської компетентності, дотримання морально-етичних норм поведінки в соціумі, усвідомлення мети й завдань педагогіки здоров'я в сучасному суспільстві), соціально-психологічний аспект (досвід психолого-педагогічної комунікації з учнями, батьками, учителями, представниками громадськості; спрямування діяльності на забезпечення морально-психологічного комфорту в навчально-виховному процесі школи); професійно-педагогічний аспект (високий рівень фундаментальних знань зі свого фаху, навички використання сучасних технологій збереження та зміцнення всіх складників здоров'я учня; достатній рівень рухової й функціональної підготовленості) [44].

С. Присяжнюк обстоює думку про те, що здоров'язбережувальні технології – це педагогічний процес формування, збереження, зміцнення й покращення здоров'я, спрямований на підвищення інтелектуальної та фізичної дієздатності засобами фізичної культури і спорту та виховання мотиваційних здібностей [268, с. 112].

Згідно з міркуваннями А. Чаговець, І. Апрелевої, здоров'язбережувальні технології мають бути обов'язковим складником і відмінною особливістю всієї освітньої системи. Автори витлумачують їх як психолого-педагогічні прийоми та методи роботи, технології, наукові підходи до реалізації проблем, що виникають, а також постійне прагнення педагога до самовдосконалення [344].

Н. Коцур студіює здоров'язбережувальні технології дещо в іншому аспекті, наголошуючи, що в широкому понятті здоров'язбережувальні технології – усі ті технології, використання яких в освітньому процесі вможливує формування, збереження і зміцнення здоров'я школярів. Відповідно до вузького розуміння, це педагогічні прийоми, методи, які не

завдають безпосередньої або опосередкованої шкоди здоров'ю учнів і педагогам, створюють їм безпечні умови для перебування, навчання та роботи в освітньому закладі; технології, що засновані на вікових особливостях пізнавальної діяльності учнів, навчанні на оптимальному рівні «труднощі-складнощі», варіативності методів і форм навчання, оптимальному поєднанні рухових і статичних навантажень, навчанні в малих групах, використанні наочності й поєднанні різних форм надання інформації, створенні емоційно сприятливої атмосфери, формуванні позитивної мотивації до навчання («педагогіка успіху»), на культивуванні в учнів знань із питань здоров'я [182].

У вітчизняній і зарубіжній педагогіці не представлено усталеної й загально визнаної класифікації здоров'язберезувальних технологій. Т. Карасьова пропонує типологізувати здоров'язберезувальні технології, зважаючи на змістові напрями функціонування здоров'язберезувального простору та загальні завдання для впровадження в загальноосвітніх навчальних закладах: медико-гігієнічні технології; фізкультурно-оздоровчі технології; екологічні здоров'язберезувальні технології; технології забезпечення безпеки життєдіяльності; здоров'язберезувальні освітні технології [151, с. 76].

Згідно з позицією Є. Мітиної, здоров'язберезувальні технології варто поділяти за характером діяльності на спеціальні (вузькоспеціалізовані) і комплексні (інтегровані) [220, с. 57]. Імпонують міркування О. Волошин стосовно того, що «застосування здоров'язберезувальних технологій та успішне володіння ними є важливим показником професійної компетентності сучасного педагога» [66, с. 49].

Отже, виокремлення змістових характеристик та класифікація «здоров'язберезувальних технологій» передбачає синтез усіх напрямів діяльності майбутнього вчителя фізичної культури щодо фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями. На нашу думку, це дає змогу не лише формувати в особистості розуміння їхньої сутності та спрямованості, але й

комплексно застосовувати кожен із названих компонентів у навчально-виховному процесі вищої школи.

На підставі поданого викладу сформульовано авторську дефініцію аналізованого поняття: здоров'язберезувальні технології – цілеспрямована та валеологічно аргументована система педагогічних заходів, що мають на меті збереження, зміцнення й підвищення рівня здоров'я суб'єктів освітньо-виховного процесу, формування культури здорового та безпечного способу життя учнів, прищеплення інтересу до активної рухової (фізкультурної) діяльності.

У руслі глибшого розуміння майбутнім учителем фізичної культури засад професійної діяльності з реалізації здоров'язберезувальних технологій у системі шкільної освіти зазнає актуалізації питання про чіткість формулювань і про уточнення змісту понять «медична група» та «спеціальна медична група». Наголосимо, що з'ясування сутності цих аспектів (ознайомлення з контингентом учнів, із якими передбачене проведення майбутньої професійної діяльності, та його визначення) становить необхідну умову оцінювання ефективності застосування змісту, форм і методів підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Як слушно зауважує С. Гаркуша, вивчення стану здоров'я дітей і молоді та раціональний розподіл їх на медичні групи має провідне значення для організації процесу фізичного виховання школярів [73]. У словнику-довіднику, автором якого є В. Дудьєв, «медичні групи» схарактеризовані як групи, що формують за даними лікарських обстежень для занять загальною фізичною підготовкою: основна медична група (ОМГ), підготовча медична група (ПМГ) і спеціальна медична група (СМГ) [107, с. 178]. «Спеціальна медична група» – це група, до якої належать особи із суттєвими відхиленнями в стані здоров'я постійного або тимчасового характеру, що вимагають істотного обмеження фізичних навантажень, визначених навчальною програмою. Із дітьми, які входять до цієї групи, проводять заняття з фізичної підготовки за особливою програмою [107, с. 178].

Автори Е. Вайнер, С. Кастюнін зараховують до «спеціальної медичної групи» тих дітей (учнів), у яких за результатами медичного обстеження діагностовано певні порушення у фізичному розвитку або в здоров'ї та які мають потребу в заняттях фізичними вправами за спеціальними програмами [50].

Аналізуючи підходи до розподілу учнів на медичні групи для занять фізичною культурою, Г. Жук зазначає, що поняття спеціальні медичні групи виникло в Радянському Союзі в 1960 роки у зв'язку з інтенсивним розробленням теорії і практики дитячої лікувальної фізкультури. Дослідження у сфері фізичного виховання дітей з ослабленим здоров'ям зумовило потребу в пошуку реального впливу на ситуацію через цілеспрямовану допомогу дітям цієї категорії безпосередньо під час занять фізкультурою в школі [117, с. 62].

Л. Іванова стверджує, що від початкового розподілу учнів на три медичні групи, які працювали за навчальною програмою з фізичної культури (1946 р.), дотримуючись певних методичних особливостей стосовно кожної з них, змінився стан дітей, які належать до спеціальної медичної групи: від «ослабленої групи» (1946 р.), «незначних відхилень» із заняттями за навчальною програмою та введенням додаткових 2 годин (1970 р.) до «значних відхилень постійного або тимчасового характеру в стані здоров'я, що не перешкоджають навчанню в школі, але протипоказані для занять фізичною культурою за навчальною програмою» (2009 р.) [136, с. 13].

Л. Гальченко, М. Медвідь наголошують, що в спеціальній медичній групі можуть навчатися учні з дуже слабким здоров'ям, а також ті, хто раніше не виконував фізичних вправ. Дослідники стверджують, що такі діти потребують особливої уваги й індивідуального підходу; на заняттях шкільного уроку фізичної культури, що складається не з трьох, а з чотирьох частин, необхідно дотримуватися усталеної структури заняття [71, с. 15].

Існують різні думки фахівців про те, що може слугувати підставою для розподілу учнів на групи: функціональний стан організму, характер

захворювання, фізична підготовленість або вік тих, хто займається. З огляду на це, комплектуючи медичні групи для занять фізичною культурою, застосовують різні підходи до учнів спеціальної медичної групи. Кожна школа зважає на кількісний склад учнів та їхні морфофункціональні характеристики. Загалом керуються двома варіантами: розподіл дітей за віком або за видом захворювань.

I. Боднар зазначає, що діти спеціальної медичної групи мають хронічні захворювання чи вроджені патології в стані компенсації (стан повного або часткового заміщення (відшкодування) пошкоджених функцій систем, органів і тканин організму, за якого для захворювання характерний сприятливий перебіг і малоймовірні ускладнення). Стан їхнього захворювання, на думку дослідниці, вирізняється стійкою стадією, відсутністю загрози загострення під впливом навантажень, відсутністю ознак вираженої функціональної недостатності хворого органу чи системи, збереженням лише деяких клінічних ознак захворювання, хорошим загальним самопочуттям, відсутністю скарг, сприятливою реакцією на фізичні навантаження, досягнутою завдяки фізичним вправам. Діти спеціальної медичної групи потребують не допомоги лікарів, а оптимально організованого фізичного виховання, як і практично здорові діти [34, с. 21].

В «Інструктивно-методичних рекомендаціях щодо вивчення шкільних дисциплін у новому 2006/2007 навчальному році» наголошено, що учні, які за станом здоров'я належать до спеціальної медичної групи, повинні обов'язково займатися на загальних уроках фізичної культури; брати участь у підготовчій і заключних частинах уроків, а в разі стійкого покращення стану здоров'я виконують елементи рухів основної частини зі значним зниженням фізичних навантажень. Також зауважено, що програма фізичної культури для учнів, які за станом здоров'я зараховані до спеціальної медичної групи, бере до уваги стадію й динаміку патогенезу захворювання; спеціальна медична група складається з 10-15 учнів; щотижня проводять не менше як два заняття в позакласний час по 40 хвилин [143].

В «Інструкції про розподіл учнів на групи для занять на уроках фізичної культури» (2009 р.) передбачено, що медичний працівник навчального закладу на підставі довідки про стан здоров'я, де зазначена група для занять на уроках фізичної культури, розподіляє всіх учнів на групи для занять фізичною культурою [145]. Згідно з додатком 1 до цієї Інструкції [145], існує дещо інше визначення спеціальної медичної групи («Значні відхилення постійного чи тимчасового характеру в стані здоров'я, що не перешкоджають навчанню в школі, але протипоказані для занять фізичною культурою за навчальною програмою. Рівень функціонально-резервних можливостей: низький або нижче середнього»).

На нашу думку, значущим результатом системи освіти повинно стати здоров'я того, хто навчається. Варто констатувати, що в останній «Інструкції про розподіл учнів на групи для занять на уроках фізичної культури» не пояснено, у який спосіб учитель фізичної культури може водночас працювати на уроці за трьома навчальними програмами з контингентом учнів трьох медичних груп, застосовуючи при цьому диференційований та індивідуальний підхід.

Аналізуючи міркування фахівців із фізичної культури, І. Боднар, Ю. Петришин, Є. Приступа обстоюють протилежну ідею щодо фізичного виховання школярів, скерованих до спеціальної медичної групи. Дослідники вважають, що проведення спільних уроків фізичної культури для дітей із різними рівнями соматичного здоров'я буде корисним для всіх учасників навчального процесу, і переконані, що об'єднані уроки фізичної культури для учнів усіх медичних груп допоможуть заощадити на оплаті праці за додаткові уроки фізичної культури для спеціальної медичної групи, переспрямувати позабюджетні кошти на інші заходи [265, с. 64–65].

Донині дискусійним є питання стосовно окреслення єдиних підходів до оцінювання рівня здоров'я і критеріїв розподілу дітей на підгрупи. В. Зайцева пропонує комплексне оцінювання стану здоров'я, що вможливило розподіл учнів на п'ять груп здоров'я. Це передбачає оцінювання рівнів гармонійності

фізичного й нервово-психічного розвитку дитини; ступеня резистентності та реактивності організму; функціонального стану основних систем організму; наявності чи відсутності хронічних захворювань [120]. Характеризуючи контингент учнів спеціальної медичної групи, дослідниця розмежовує кілька підгруп залежно від ступеня й характеру захворювань: підгрупа А – діти з відхиленнями в стані здоров'я постійного або тимчасового характеру (після травм і перенесених захворювань), що потребують обмеження обсягу й інтенсивності фізичних навантажень, але допускають виконання спеціалізованої навчальної програми з фізичної культури в навчальних закладах у щадному режимі; підгрупа Б – діти, які мають суттєві відхилення в стані здоров'я постійного або тимчасового характеру, зокрема серйозні хронічні захворювання, що вимагають суттєвого обмеження обсягу та інтенсивності фізичних навантажень (залежно від характеру й тяжкості захворювання) і виконання фізичних вправ лікувального чи оздоровчого характеру під контролем кваліфікованого педагога та лікаря [120].

Г. Апанасенко пропонує експрес-оцінювання «безпечного» рівня соматичного здоров'я й фізичного стану (визначення життєвого індексу, індексу Робінсона, маси тіла, довжини тіла, силового індексу та проведення тестування в пробі Руф'є). Ця методика, як зазначають К. Мелега, О. Дуло, М. Дуб, М. Щерба, базована на найпростіших клініко-фізіологічних показниках, тому допомагає на долікарському етапі виконувати первинний скринінг, формуючи групи здорових, ослаблених і хворих дітей [219].

С. Громбах обґрунтовує методику поділу дітей на п'ять стандартних груп здоров'я. Відповідно до міркувань вченого, рівень здоров'я школярів визначають, зважаючи на антропометричні вимірювання [84].

Отже, у науковій літературі представлено різні методи комплексного оцінювання стану здоров'я дітей. До того ж не запропоновано усталеного підходу до визначення рівня фізичної підготовленості школярів спеціальної медичної групи. Потребують модернізації критерії комплектування медичних

груп школярів для оптимального обрання фізичного навантаження в ході уроків фізичної культури.

Аналіз психолого-педагогічної літератури, лексикографічних праць і цитованих міркувань різних авторів слугує підставою для витлумачення поняття «спеціальна медична група» як певного контингенту школярів, які мають суттєві відхилення в стані здоров'я, але без помітних порушень загального стану організму (це діагностують лише медичні фахівці), що знижують рівень функціонально-резервних можливостей організму та засвідчують протипоказання до обмеження фізичних навантажень, однак не перешкоджають обов'язковим заняттям фізичними вправами за спеціально розробленими програмами. Отже, системний аналіз базисних понять виструктурує термінологічне поле досліджуваного процесу, даючи змогу максимально точно схарактеризувати сутнісний бік наукового знання щодо ключової проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури реалізовувати здоров'язбережувальні технології в спеціальних медичних групах.

Термінологічний апарат галузі фізичної культури та спорту змінюється відповідно до вимог й умов різних часів, породжуючи зникнення одних і появу інших понять та термінів. У зв'язку з цим важливим для наукового пошуку є з'ясування підходів до організації здоров'язбережувальних технологій у системі освіти (цьому присвячено наступні параграфи роботи).

1.2. Історико-теоретичні аспекти організації здоров'язбережувальних технологій у системі освіти

Проблему здоров'язбережувальних технологій у системі освіти, на наш погляд, необхідно досліджувати з позиції їх виникнення, розвитку й становлення. Освіта як соціальний інститут має історичний характер. Водночас рівень розвитку освіти, її специфіка залежать від ступеня еволюції суспільства [283, с. 113].

Сучасна освіта як соціальна інституція відіграє важливу роль у реалізації оздоровчої функції, зокрема у формуванні й розвитку здоров'язбережувальних технологій. Ретроспективний аналіз уможливорює узагальнення історичних передумов виникнення та окреслення подальшого прогнозу щодо розвитку здоров'язбережувальних технологій.

Інноваційні підходи до осмислення здоров'я як найбільшої життєвої цінності постійно належали до актуальних проблем, однак у різні історичні періоди людина неоднаково ставилася до здоров'я. У монографічному дослідженні П. Джуринського зауважено, що навіть поверховий погляд на історичний шлях людства стосовно пошуку відповідей на численні запитання про збереження здоров'я людини переконує в його первісній складності, сповненості хвилюючими відкриттями, знахідками, трагічними помилками і втратами [94, с. 133].

Термін «здоров'язбережувальні технології» функціонує в науці порівняно недавно, проте перші спроби з'ясування його сутності сягають своїм корінням у глибину віків. Одна з найбільш ранніх цивілізацій Стародавнього Сходу, якій належить започаткування примітивної освіти про здоров'я, – Індійська оздоровча практика (близько 3000 р. до н. е.). У Ведах за шість століть до н. е. сформульовано основні принципи дотримання здорового способу життя, подано поради щодо збереження здоров'я людини [353, с. 285]. Аналіз здобутків ще однієї відомої цивілізації древності – єгипетської – засвідчує, що єгиптяни успішно використовували в храмах ту атмосферу для хворих, яка й у наші дні може бути визнана найбільш корисною для здоров'я людини [67, с. 3].

П. Джуринський стверджує, що вавилоняни і єгиптяни мали певний вплив на практику оздоровлення душі й тіла в Стародавній Іудеї (від 1500 до 500 рр. до н. е.). Біблія як основа християнства стала своєрідним проповідником того способу життя, що веде до здоров'я й допомагає уникнути хвороб [95].

Сучасне розуміння безпосередньої залежності культури людини і стану її здоров'я, наголос на культі тіла базовані на уявленнях представників давніх цивілізацій і суттєво доповнені вченнями талановитих філософів класичної епохи, зокрема Стародавньої Греції (від 1000 до 2000 рр. до н. е.) [292, с. 234]. На думку О. Бойко, саме в античний період з'являються перші концепції здорового способу життя: «пізнай самого себе», «піклуйся про самого себе» [37, с. 29]. Звичайно, народи античності, яким належить примітивна освіта про здоров'я, ще не оперували терміном «здоров'язбережувальні технології», але їм вдалося успішно застосувати його компоненти. Найважливішим їхнім здобутком стало обґрунтування таких положень: 1) на здоров'ї особистості суттєвою мірою позначається її спосіб життя; 2) формулювання основних принципів дотримання здорового способу життя; 3) стан «здоров'я» і «нездоров'я» людини виражені не лише на фізичному, але й на духовному рівнях; 4) створення санітарних умов; 5) важливим чинником формування здорового способу життя є освіта й виховання [188, с. 124].

В епоху аскетизму (близько 400 до 1000 рр.) здоров'я ототожнювали з гармонією душі й тіла людини. Епоху Відродження (близько 1096 до 1248 рр.) ідентифікували як повернення до культу тіла [353, с. 285]. XV ст. (близько 1500 до 1800 рр.) називають перехідним періодом здоров'я від Середньовіччя до сучасного світу. В Індії, Китаї, Японії та інших країнах, об'єднаних близькою культурою й віросповіданнями, сповідували спільну мету – гармонізувати особу з оточенням [47].

С. Сичов стверджує, що «загальним знаменником великих інтелектуальних досягнень того періоду у розумінні значення цінностей фізичної культури для збереження здоров'я стала впевненість у можливостях самої людини вивчити себе і усвідомити свої проблеми за допомогою спостережень і аналізу» [292, с. 235].

Еволюціонуючи, освіта з питань здоров'я зазнавала кардинальних модифікацій у власній сутності – філософії, принципах, меті. Основний

позитивний здобуток минулого пов'язують із положенням про те, що саме спосіб життя людини впливає на збереження здоров'я, профілактику хвороб душі й тіла. Разом зі зміною епох оновлювалися й вимоги та ставлення суспільства до ідеї здоров'язбереження в системі освіти. Науковці характеризують поширення думки про формування оздоровчого, суспільного здоров'я й інші досягнення гігієни та оздоровчих галузей як сучасну еру освіти з питань здоров'я (близько 1850 р. до нинішнього часу) [353, с. 285].

Провідні громадські діячі, лікарі, педагоги почали з другої половини ХІХ століття висловлювати міркування про нагальність участі викладачів у боротьбі за здоров'я учнів. Земські лікарі обстоювали думку про те, що потрібно «...підняти рівень гігієнічної освіти серед вчителів та вчительок...», турбуватися «...про дозвіл читань з гігієни на вчительських з'їздах і про введення гігієни як навчального предмета в ті навчальні земські заклади, з яких виходять сільські вчителі і вчительки...» [130]. У ці ж роки була зроблена спроба привернути увагу педагогів до необхідності формування в школярів здорових звичок.

Аналізуючи розвиток ідей здоров'язбереження, М. Лук'янченко апелює до позиції української дослідниці С. Русової, яка наголошувала, що для національного виховання пріоритетним завданням є виховання дитини як особистості, що проходить у трьохаспектному вимірі: її розум, тіло й душа. Вагомими засобами фізичного розвитку дитини С. Русова вважала організацію правильного режиму харчування, праці та відпочинку, позакласну роботу з фізичного виховання, гімнастику [207, с. 232]. Отже, авторка загалом окреслила здоров'язбережувальні технології, комплексно оцінюючи умови виховання й навчання.

М. Лук'янченко зауважує, що після Першої світової війни з утворенням Української Народної Республіки (1917 – 1920) виникла необхідність створення власної національної системи освіти. Її почали розробляти відомі українські педагоги та громадські діячі, які зосередили увагу на проблемах збереження здоров'я юного покоління через розвиток фізичного виховання,

гігієнічної освіти й формування навичок здорового способу життя [207, с. 232].

Характеризуючи педагогічну культуру, відомий вітчизняний педагог В. Сухомлинський акцентував на взаємозв'язку здоров'я й духовного життя дитини: «...треба пам'ятати, що від повноти цього останнього – гордості від успіху, радості виконаного обов'язку, життєрадісних інтелектуальних почуттів – від усього цього величезною мірою залежить здоров'я дитини. Не тільки здоров'я впливає на дух, а й навпаки» [303, с. 92].

У творчій спадщині українського педагога Г. Ващенко теж розвинена ідея формування здорового способу життя особистості. У роботі «Тіловиховання як засіб виховання волі і характеру» автор увів поняття «тіловиховання», витлумачивши його як сферу, що вимагає постійного напруження волі людини, передбачає прагнення долати зовнішні обставини й власну слабкість [56, с. 38–39]. На думку Г. Ващенко, провідну роль у формуванні здорового способу життя відіграє самовиховання [56, с. 48]. Згідно з такими міркуваннями, дитина має усвідомлювати здоров'я як важливу цінність, а тіловиховання слід уважати ключовим елементом у його збереженні.

Становлення й розвиток українського варіанта професійної освіти пов'язані з діяльністю видатного державного діяча, ученого Я. Ряппо. М. Лук'янченко стверджує, що Я. Ряппо працював над методичним забезпеченням і змістовим наповненням навчально-виховного процесу в трудовій школі, вибудовуючи зміст освіти з огляду на три аспекти: трудознавство, культурознавство та природознавство. Це, за висловом дослідника, сприяло формуванню фізичного розвитку дитини, позитивного ставлення учнів до природи, навколишнього середовища, поліпшенню вольових якостей, становленню характеру тощо. У зв'язку з потребами фізичного виховання необхідно було переструктурувати систему освіти [207, с. 234].

На думку О. Шиян, «часто періоди важливих здобутків були наслідком суспільно-політичних змін, нового усвідомлення важливих оздоровчих проблем, технологічних відкриттів в оздоровчих та прикладних науках» [353, с. 287]. Нагальною потребою освіти в радянській Україні, згідно з дослідженнями М. Лук'янченка, була її перебудова, що актуалізувала питання про прищеплення санітарно-гігієнічних навичок учням, проведення бесід стосовно формування навичок здорового способу життя, занять із фізичної культури, про організацію спортивних розваг різних видів, екскурсій, прогулянок тощо [208, с. 234]. Піклування про здоров'я юного покоління набуло особливого значення ще в 50 рр. ХХ ст., оскільки перед суспільством постала потреба виховання здорових нащадків, гідної молоді зміни, свідомих громадян держави [37, с. 30].

Отже, поширення нового поняття «здоров'язберезувальні технології» у педагогіці пов'язане з відповіддю на технологізацію процесу навчання, яка відбувалася в розвинених державах, а також із потребою підготовки широкого спектру оптимальних умов для дітей та учнівської молоді, що оптимізують їхнє здоров'я.

Педагогіка традиційно охоплює навчання та виховання, а освіта – ще й розвиток дитини. Застосування технологічного підходу до соціальних процесів (освіти, культури) – нове явище для нашого суспільства [119, с. 3]. У цьому руслі зазначимо, що поняття «технологія» виникло у зв'язку з технічним прогресом, походить від грецьких слів (techne – мистецтво, ремесло, майстерність; logos – наука, знання, вчення) і має значення «сукупність знань про способи і засоби проведення виробничих процесів» [294, с. 891].

Технологізація педагогічного процесу була покликана полегшити підготовчу діяльність кожного викладача й навчальну діяльність кожного учня, зробити навчання посильним та доступним. Л. Тихомирова обстоює думку про те, що, характеризуючи будь-яку технологію, яку реалізують в освітній установі, насамперед звертають увагу на те, наскільки вона зберігає

здоров'я учнів, тобто чи можна вважати її здоров'язбережувальною [311, с. 73]. Імпонують також міркування О. Волошин стосовно того, що «навчити зберігати і зміцнювати своє здоров'я шляхом застосування здоров'язбережувальних технологій – одне з найважливіших завдань сучасних освітніх закладів» [66, с. 47].

Попри посилену увагу вчених, проблема організації здоров'язбережувальних технологій в освіті лише недавно зазнала практичної актуалізації. Вагомий внесок в обґрунтування теоретичних і практичних питань щодо необхідності впровадження здоров'язбережувальних технологій в освіті зробили М. Безруких [21], Т. Бичкова [48], С. Гаркуша [74], О. Дубогай [244], Б. Долинський [99], В. Єфімова [114], І. Іваній [131], О. Кокоріна [169], Г. Остапенко [246], С. Присяжнюк [266], М. Смирнов [297], В. Цись [340] та ін.

Згідно з ухваленим 1998 року міжнародним документом «Політика досягнення здоров'я для всіх у ХХІ столітті», усі держави-члени Євробюро Всесвітньої організації охорони здоров'я, зокрема й Україна, повинні провадити політику формування діяльності з проблем здоров'я і здорового способу життя населення, особливо молоді [126].

Ми підтримуємо думку В. Єфімової стосовно того, що реалізація здоров'язбережувальних технологій в освіті пов'язана з необхідністю гуманізації навчально-виховного процесу, зміною педагогічної парадигми, спробами педагогічної науки сформуванню адекватну відповідь на виклики сучасності [113, с. 57]. Спрямованість сучасних освітніх установ на використання здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховному процесі відображена як у змісті, так і в напрямках освітніх закладів щодо збереження морального, фізичного й психічного здоров'я дитини. Усі підходи в зазначених нами формулюваннях сучасних дослідників об'єднують кілька напрямів, де здоров'язбережувальні технології витлумачують: як технологічну основу прогресивної педагогіки, що оперує прийомами, формами й методами організації навчання та виховання дітей без шкоди для їхнього здоров'я [51,

с. 93]; якісну характеристику будь-якої освітньої технології, її «сертифікат безпеки для здоров'я»; сукупність тих принципів, методів педагогічної роботи, які, доповнюючи традиційні технології навчання та виховання, наділяють їх ознакою здоров'язбереження [344]; як складник усієї освітньої системи, що безпосередньо стосується проблеми здоров'я учнів (характер навчання й виховання, рівень педагогічної культури вчителів, зміст освітніх програм, умови проведення навчального процесу) [235, с. 118]; як цілісну систему, яка має концептуальні основи з реалізації здоров'язбережувальної діяльності в умовах навчального закладу, методичний супровід цього виду діяльності та педагогічний інструментарій [200, с. 88]; цілеспрямовану систему умов навчальної діяльності, що не шкодить здоров'ю [221, с. 157]; здоров'язбережувальні технології, що створюють безпечні умови для перебування, навчання та праці в школі, що виконують завдання з раціональної організації навчально-виховного процесу; спрямовані на зміцнення фізичного здоров'я учнів, підвищення потенціалу (ресурсів) здоров'я; гігієнічне навчання, вироблення життєвих навичок, профілактику травматизму та надуживання психоактивних речовин; статеве виховання; виховання в учнів особистісних якостей, що сприяють збереженню й зміцненню здоров'я, формуванню уявлень про здоров'я як цінність, посиленню мотивації на ведення здорового способу життя, посиленню відповідальності за особисте здоров'я, здоров'я родини [57, с. 18–19].

У межах здоров'язбережувальних технологій, що застосовують у системі освіти, виокремлюють кілька комплексних груп, де оперують різними підходами, формами й методами роботи: медично-гігієнічні, фізкультурно-оздоровчі, екологічні здоров'язбережувальні технології; технології досягнення безпеки життєдіяльності; здоров'язбережувальні освітні технології [297, с. 17]. Посутню роль відіграють такі групи технологій, що традиційно впроваджують у позашкільних закладах та останнім часом проводять як позаурочну роботу школи (соціально адаптаційні, особистісно-розвивальні, лікувально-оздоровчі технології) [297].

Опис сутності категорії «здоров'язберезувальні технології» спонукає до аналізу проблеми їх класифікації. Вивчення класифікацій уможливорює окреслення стратегії й політики, характеру та напрямів професійної здоров'язберезувальної педагогічної діяльності залежно від актуальних завдань, умов і потреб освітніх закладів.

За характером діяльності здоров'язберезувальні технології класифікують на спеціальні (вузькоспеціалізовані) і комплексні (інтегровані) [220, с. 57]. Серед спеціальних здоров'язберезувальних технологій розрізняють: медичні (технології профілактики захворювань; корекції й реабілітації соматичного здоров'я; санітарно-гігієнічної діяльності); освітні, що сприяють здоров'ю (інформаційно-навчальні та виховні); соціальні (технології організації здорового й безпечного способу життя; профілактики та корекції девіантної поведінки); психологічні (технології профілактики й психокорекції психічних відхилень особистісного та інтелектуального розвитку; див. рис. 1.1).

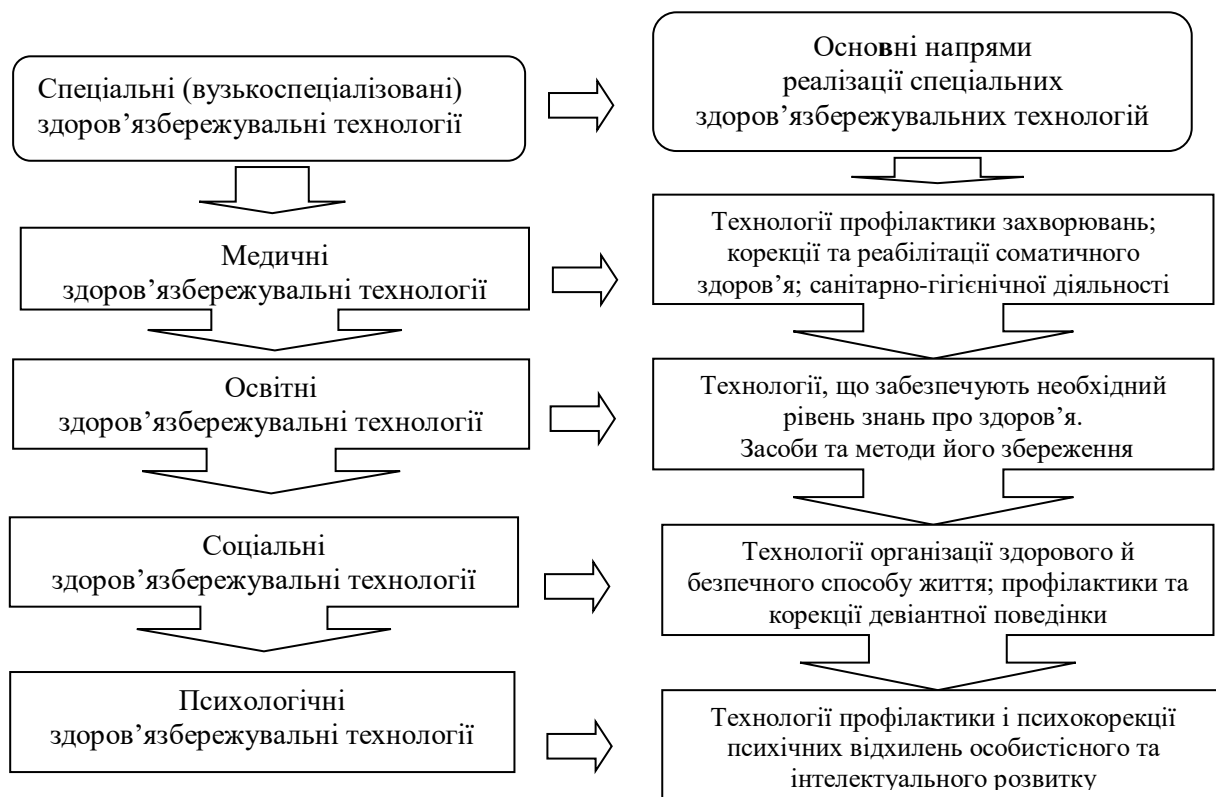

Рис. 1.1. Спеціальні здоров'язберезувальні технології

До комплексних здоров'язбережувальних технологій [220, с. 58] належать технології комплексної профілактики захворювань, корекції й реабілітації здоров'я (фізкультурно-оздоровчі та валеологічні); педагогічні технології, що сприяють здоров'ю; технології, які формують здоровий спосіб життя (рис. 1.2).

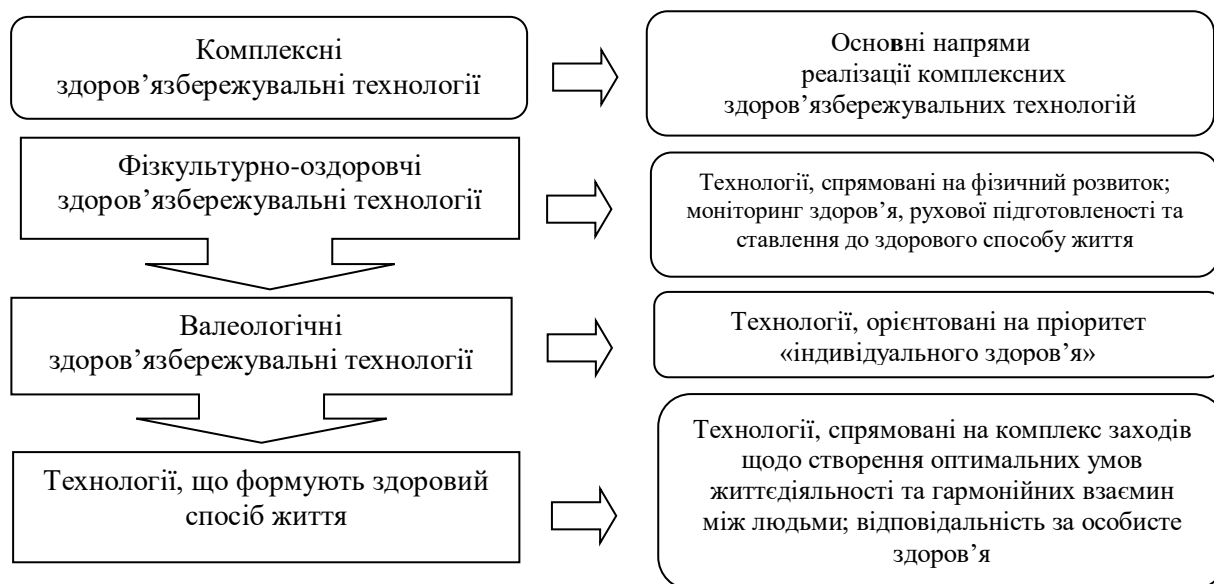

Рис.1.2. Комплексні здоров'язбережувальні технології

Ретельно осмислюючи поданий опис змісту здоров'язбережувальних технологій, зауважимо, що їхня класифікація за окремими й комплексними ознаками досить умовна, недостатньо обґрунтована з позиції логіки та критеріїв, що формують їхні групи. Отже, будь-яка педагогічна технологія сучасної системи освіти насамперед повинна мати здоров'язбережувальне підґрунтя, оскільки передбачає створення належних умов навчання й виховання, їхню взаємодію в усіх її ланках (сім'я – дитячі садки, школи, навчальні заклади середньої та вищої професійної освіти та ін.).

Реалізацію здоров'язбережувальних технологій у вітчизняній системі освіти сьогодні засвідчують різноманітні здоров'якоригувальні програми. Так, в останні роки в дошкільній освіті з'явилися експериментально перевірені, науково обґрунтовані програми. Сутність програми «Театр фізичного розвитку та оздоровлення дітей» (М. Єфименко) полягає в

проведенні фізкультурних занять у формі гри [112], використанні методики з організації роботи в умовах розширення зорово-просторової активності (В. Базарний) [13], характерною особливістю якої є застосування схем зорових траєкторій, спрямованих на розвиток зорово-моторної реакції й зорової координації. «Горизонтальний пластичний балет (пластик-шоу)» (Ю. Бойко) – одна з форм фізичної активності дітей, що поєднує її елементи: музичність, хореографічність, естетичність, пластичне самовираження [38]. Педагогічна технологія «Природа і рух» (О. Богініч, Г. Беленька) спрямована на формування естетичного ставлення до природи [31]. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» (авт. кол. О. Андрієтті, О. Голубович та ін.) ґрунтована на засадах тісної взаємодії навчального закладу й родини у формуванні основ збереження і зміцнення здоров'я дітей, позиціонування його як найвищої особистісної цінності, їхньої елементарної життєвої компетентності перед вступом до школи [273] тощо.

Серед інноваційних оздоровчих технологій для дітей дошкільного віку О. Юрчук виокремлює: казкотерапію, фітболгімнастику, художню гімнастику, пальчикову гімнастику (вправи, ігри, картинки), психогімнастику, дихальну та звукову гімнастику, кінезорефлексотерапію, аромо- й фітотерапію, кисневі напої, кольоротерапію, різні види масажу (із використанням щіток, шишок, горішків, точковий масаж, самомасаж), музикотерапію, ігровий тренінг, піскотерапію, авторські технології, що врізноманітнюють роботу через застосування нетрадиційного обладнання тощо [360]. Автор зауважує, що «педагоги дошкільних закладів повинні грамотно добирати технології з огляду на стан здоров'я дошкільників та вікову фізіологічну й психологічну спрямованість нетрадиційних оздоровчих методів» [360].

На думку О. Кислої, А. Кошель, обрання здоров'язбережувальних педагогічних технологій, які використовують у системі дошкільної освіти, залежить від програми, за якою працюють педагоги, від конкретних умов ДНЗ, професійної компетентності педагогів, а також від показників

захворюваності дітей [156]. Автори звертають увагу на те, що такі технології відображають дві лінії оздоровчо-розвивальної роботи: прилучення дітей до фізичної культури, використання розвивальних форм оздоровчої роботи [156].

Досліджуючи технологію формування здорової особистості дитини в процесі взаємодії дошкільного навчального закладу й сім'ї, О. Семенов, Н. Семенова характеризують її як комплексний процес оздоровчого спрямування, що ґрунтований на взаємодії всіх суб'єктів освітньої діяльності, використанні сучасних засобів організації освіти, передбачає розвиток особистості дитини старшого дошкільного віку, яка сприймає здоров'я як найбільшу базову цінність, володіє знаннями про основи здоров'я, прагне до їх пошуку та самостійно застосовує у власній діяльності [290, с. 345].

Саме в дошкільному віці визнання цінності власного здоров'я пов'язане зі свідомим ставленням до нього [172]. Ми погоджуємося з думкою І. Жидкової про важливість оздоровчої спрямованості кожної з технологій. Освітня робота в дошкільному закладі має допомогти дитині сформуванню стійку мотивацію на здоровий спосіб життя, повноцінний розвиток [116, с. 68].

Отже, здоров'язбереження – домінантна ознака навчально-виховного процесу дошкільної освіти, тому що використання різноманітних оздоровчих програм доводить їхню ефективність у забезпеченні нормального розвитку дітей-дошкільнят у фізичному, психічному й соціальному аспектах.

Коло наукових зацікавлень становлять інтерес і підходи до організації здоров'язберезувальних технологій у загальноосвітніх навчальних закладах. Якщо в дошкільному навчальному закладі провідною формою організації процесу навчання є ігрова діяльність, то в школі урок стає основною формою організації навчальної роботи.

С. Омельченко, Л. Каліберда констатують, що за період навчання в школі кількість здорових дітей зменшується в 4 рази, тому будь-які

технології повинні володіти здоров'язбережувальним потенціалом, а організація навчально-виховного процесу має відбуватися без шкоди для здоров'я учня та педагога [240].

Аналізуючи думки вчених і практиків, Л. Демінська стверджує, що погіршення здоров'я учнів спричинюють: стресова педагогічна тактика; інтенсифікація навчального процесу; невідповідність методик і технологій навчання віковим та функціональним можливостям учнів; нераціональна організація навчальної діяльності; комп'ютеризація навчального процесу; низька функціональна грамотність педагогів і батьків із питань збереження та зміцнення здоров'я, а також низька рухова активність, яка зумовлена шкільною програмою [90, с. 23].

Складником і характерною рисою всієї освітньої системи, за висловом М. Носко, С. Браташ, є здоров'язбережувальні технології. Тому все, що належить до освітньої установи (характер навчання та виховання, рівень педагогічної культури вчителів, зміст освітніх програм, умови проведення навчального процесу), безпосередньо стосується проблеми здоров'я учнів [235, с. 118]. Такі міркування набувають особливої значущості в руслі умов проведення навчально-виховного процесу, оскільки здоров'язбережувальні технології передбачають створення в навчальному закладі належних санітарно-гігієнічних умов для навчання та безпечного середовища, що оптимізує збереження життя і здоров'я учасників освітнього процесу.

Л. Белова доводить, що обов'язковою умовою науково обґрунтованої організації навчального процесу є його відповідність гігієнічним нормам: суворе дотримання режиму шкільних занять (тривалість уроку, навчального дня, змін, канікул); правильна організація уроку (побудова уроку з огляду на динаміку працездатності, раціональне використання ТСО і наочних засобів тощо); обов'язкове виконання гігієнічних вимог до навчальних приміщень (світловий, звуковий, повітряний режими, кольорове оформлення) [22, с. 43].

Здоров'язбережувальні технології зорієнтовані на сприяння учням у проходженні соціально-освітнього етапу життя без втрат для здоров'я, а

також у формуванні в усіх суб'єктів навчання мотивації до здорового способу життя.

Принагідно зазначимо, що Україна бере активну участь у Міжнародному проекті ВООЗ «Європейська мережа шкіл сприяння здоров'ю». Реалізація цього проекту є інноваційним механізмом у розвитку системи неперервної валеологічної освіти, різноманітних оздоровчих технологій, які оптимізують збереження та зміцнення здоров'я школярів і вчителів через створення соціального й фізичного середовища, цілеспрямовану роботу з формування валеологічної свідомості, здорового способу життя [272].

Т. Бережна зазначає, що здоров'язбережувальні технології впроваджують у загальноосвітніх навчальних закладах відповідно до таких напрямів навчально-виховної діяльності: створення умов для зміцнення здоров'я учнів і їхнього гармонійного розвитку; організація навчально-виховного процесу з урахуванням його психологічного й фізіологічного впливу на організм учнів; розроблення та реалізація програм із формування культури здоров'я і профілактики шкідливих звичок; медико-психолого-педагогічний моніторинг стану здоров'я, фізичного та психічного розвитку учнів; функціонування служби психологічної допомоги вчителям і молодшим підліткам щодо подолання стресів, тривожності, формування доброзичливих і справедливих взаємин у колективі; контроль за дотриманням санітарно-гігієнічних норм організації навчально-виховного процесу; нормування навчального навантаження й профілактики стомлюваності молодших підлітків; організація збалансованого харчування в навчальному закладі [23, с. 37–38].

Особливе значення має також завершальний етап розвитку психофізичних і рухових можливостей організму людини, стабілізації всіх його систем, збагачення адаптаційного потенціалу студентів в аспекті вдосконалення фізіологічного ресурсу, психічного стану й формування ціннісних орієнтацій на збереження і зміцнення здоров'я. Саме тому зазнає

актуалізації використання здоров'язбережувальних технологій у вищих навчальних закладах.

Д. Цись, керуючись дослідженнями В. Платонова, зазначає, що школа приймає 20-25 % хворих дітей, а випускає – 70 %; до вищих навчальних закладів вступає 70 % хворих молодих людей, а після закінчення відсоток хворих досягає 90 %. Автор вважає, що проблема першочергової уваги до здоров'я сучасної людини зумовлює необхідність залучення молоді до розв'язання питань, пов'язаних зі зміцненням і збереженням здоров'я, незалежно від її професійного вибору [341, с. 75].

Культуру здоров'я в студентській молоді, на думку С. Футорного, потрібно формувати протягом усього навчання в освітньому закладі й розуміти вироблення ціннісних, смислових, діяльнісно-практичних підстав збереження та зміцнення здоров'я [337, с. 27].

Узагальнюючи теоретичні відомості та практичний досвід використання здоров'язбережувальних технологій у практичній діяльності, С. Присяжнюк стверджує, що цінність здоров'я визнають на всіх рівнях системи вищої освіти, проте витлумачення здоров'язбереження як педагогічного завдання, як елемента педагогічних технологій, як результату освітньої діяльності надзвичайно рідкісні [268, с. 110].

Д. Цись [341, с. 76–77] виокремлює три етапи впровадження здоров'язбереження у вищих освітніх навчальних закладах: організаційний етап – розподіл функцій для організації й реалізації здоров'язбереження між директором, його заступниками, педагогами, медичним персоналом та ін.; інформаційний етап – ознайомлення студентів із програмами здоров'язбереження, розробленими вищим навчальним закладом, висвітлення заходів щодо їх реалізації, проблемних питань, які виникають у процесі роботи з цього напрямку; етап виконання – упровадження в діяльність спортивно-оздоровчої або загальноосвітньої установи всіх тих проектів, які прийняті до виконання; кінцевий або оцінний етап – оцінювання впровадження здоров'язбережувальних технологій. Основним результатом

діяльності зі здоров'язбереження, на думку автора, є позитивні зміни в стані здоров'я молодих людей [341, с. 76–77].

У Цільовій комплексній програмі «Фізичне виховання – здоров'я нації» (1998 р.) наголошено на необхідності зміни в підходах суспільства до зміцнення здоров'я людини як найвищої гуманістичної цінності та пріоритетного напрямку державної політики. Реалізація завдань програми покладена на випускників вищих навчальних закладів галузі фізичної культури і спорту, що передбачає формування нових підходів до фізичного виховання і спорту, упровадження дієвої системи фізкультурної просвіти населення, яка б сприяла формуванню традицій та культури здорового способу життя, престижу здоров'я [342].

Отже, фізична культура – єдина дисципліна, що проходить через усі ступені розвитку й становлення освіти та готова взяти на себе відповідальність за формування й еволюцію всіх основних складників здоров'язбережувальної системи освіти, а саме зміцнення та збереження здоров'я особистості.

Незважаючи на вияв позитивної тенденції до інтеграції конструктивних зусиль у системі освіти, охорони здоров'я, фізичної культури, помітна відсутність у чіткості й узгодженості їхньої єдності, у відмінностях функцій організації здоров'язбережувальних технологій у системі освіти.

З огляду на значущість викладеної інформації, у монографії акцентовано на розширенні меж уявлень про можливості інноваційних здоров'язбережувальних технологій, що забезпечують навчально-виховний процес, у центрі якого перебуває здоров'я учнів у всіх його складових характеристиках. При цьому фахівець із фізичної культури, зважаючи на отримання широкого спектру гуманітарних і природничо-наукових знань, повинен поставати провідним їх ретранслятором, ініціатором та організатором у будь-якому навчальному закладі.

Аналіз організації здоров'язбережувальних технологій у системі освіти доводить, що порушена проблема є багатоаспектною, складною, полігранною

й багатофункціональною. У науці відбувається активний розвиток теоретико-методологічних засад здоров'язбережувальної системи освіти. Зафіксовано процес осмислення й моделювання технологій. Конструктивно представлено мету, завдання, зміст, напрями та принципи реалізації здоров'язбережувальних ідей у системі освіти.

Наявність у науці концептуального теоретичного обґрунтування проблеми здоров'язбережувальних технологій у системі освіти не знаходить належного місця в професійній підготовці майбутніх педагогів, зокрема фахівців із фізичної культури. Усе це відбувається з огляду на те, що названий напрям перебуває за межами змісту освітніх програм.

Отже, професійний розвиток майбутнього вчителя фізичної культури, який володіє найширшими (з усіх наявних на сьогодні педагогічних професій) інтегративними, гуманітарними та природничо-науковими знаннями, покликаний сприяти реалізації здоров'язбережувальних технологій у системі освіти. Такий стан речей актуалізує необхідність підготовки майбутніх учителів фізичної культури до впровадження здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах.

1.3. Аналіз педагогічної теорії стосовно підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах

На початку третього тисячоліття роль і місце освіти як основного чинника соціально-економічного поступу називають найбільш значущими в умовах поглиблення й інтенсифікації загальноосвітніх процесів. Фахівець, здобувши якісну вищу професійну освіту, повинен продемонструвати вміння саморозвиватися в процесі фахової діяльності, зважаючи на потреби особистості, виробництва й суспільства.

Серед провідних завдань фахової підготовки молоді на сучасному етапі розвитку освіти в Україні Л. Кравчук виокремлює підготовку фахівців «нової

генерації», із новим типом педагогічного мислення та творчим баченням своєї професії, які вміють швидко адаптуватися до нових запитів суспільства, є конкурентоспроможними, технічно та інформаційно підготовленими, здатними до активної творчої праці, самоосвіти й саморозвитку [183].

Сучасне життя диктує нові вимоги й підходи до кадрового забезпечення галузі фізичної культури та спорту. На думку Н. Белікової, необхідність оптимізації професійної підготовки фахівців у галузі фізичної культури та спорту зумовлена тим, що зміст, форми й методи теоретико-методичної підготовки не відповідають вимогам сьогодення, не сприяють формуванню активної особистості, здатної творити й забезпечувати ефективне функціонування національної системи фізичного виховання та суспільства в цілому [26, с. 172].

М. Васильєва вважає, що пріоритетну роль у соціально-економічному, духовному й культурному розвитку української держави відіграє педагог, оскільки саме через його діяльність реалізується державна політика, спрямована на зміцнення інтелектуального та духовного потенціалу нації, розвиток вітчизняної науки й техніки, збереження і примноження культурної спадщини [52].

На переконання Л. Кожевникової, З. Дзюби, вища освіта перебуває в такому стані, що не задовольняє на сучасному етапі вимог державного рівня підготовки фахівців у галузі фізичної культури і спорту. Це виявляється в невідповідності знань випускників вищих навчальних закладів суспільним потребам, світовим стандартам, інтересам особистості [165, с. 3]. Інакше кажучи, чинна система підготовки фахівців, спроможних виконувати тільки конкретні професійні функції й типові виробничі завдання, не відповідає тенденціям суспільного розвитку та вимогам сьогодення до підготовки випускників вищих навчальних закладів щодо якісної реалізації ними широкого радіусу соціально-професійних функцій. В аналізованому руслі Г. Калінічева зазначає, що модернізація національної системи вищої освіти спрямована на підвищення якості надання освітніх послуг, забезпечення

суспільних потреб у висококваліфікованих фахівцях, здатних адекватно реагувати на глобалізаційні виклики часу [149, с. 25].

У зв'язку з цим виникає необхідність переосмислення цільових настанов фахової підготовки професіоналів, що натомість мають послугувати інструментальним засобом реалізації нових підходів у професійній освіті. Модернізація процесу підготовки фахівців із фізичної культури і спорту неможлива без розв'язання таких проблемних аспектів, як: формування єдиного інформаційного освітнього середовища на всіх рівнях із забезпеченням їх інтеграції [168, с. 4]; розроблення, створення й забезпечення освітнього процесу навчальними програмами спецкурсів, навчальними та навчально-методичними посібниками, зміст яких повинен бути зорієнтований на зміну професійного мислення фахівців, озброєння їх новими знаннями й уміннями, інноваційними технологіями [217, с. 57]; упровадженням в навчальну практику найбільш ефективних методик і технологій, поєднання традиційних та інноваційних методів у викладанні дисциплін [264, с. 104]; поліпшення змісту всього навчання і зміна педагогічної парадигми з фокусом на здоров'язбереження [25].

Від модернізації системи підготовки висококваліфікованих учителів фізичної культури, за висловом Л. Лисенко, залежить розвиток держави, оскільки фізична культура і спорт є тією соціальною сферою, ефективність функціонування якої суттєво впливає на фізичне, духовне, інтелектуальне здоров'я і благополуччя особистості та суспільства в цілому [204, с. 243].

На сьогодні одним із нагальних завдань, що постають перед системою вищої педагогічної освіти, є обґрунтоване соціальне замовлення на психофізіологічну готовність майбутніх учителів фізичної культури до організації та проведення роботи в загальноосвітніх навчальних закладах з учнями, які за станом здоров'я скеровані до спеціальної медичної групи. Визнаючи актуальність проблеми фізичного виховання дітей, які за медичними показниками належать до спеціальної медичної групи, І. Тимошина наголошує на тому, що науково-методичне забезпечення роботи

з цією категорією учнів істотно відстає від вимог часу й гостро потребує серйозної методологічної організаційної та практичної реорганізації. Багато вчителів освітніх установ, не володіючи достатньою мірою необхідним рівнем знань, потрібним для розуміння сутності патологічних процесів, що відбуваються в організмі за різних захворювань, виявляють професійно необґрунтовану пасивність та інертність у цій важливій роботі, неохоче й обережно працюють з учнями, зарахованими за станом здоров'я до спеціальної медичної групи. Це позначається на рівні здоров'я ослаблених школярів. На думку І. Тимошиної, щоб організувати повноцінні заняття з учнями спеціальної медичної групи, необхідно передовсім озброїти педагогів необхідним обсягом знань і науковими рекомендаціями щодо організації та методики проведення уроків фізичної культури [310, с. 3–4].

Ю. Васьков обстоює думку про те, що організація роботи з дітьми спеціальних медичних груп у загальноосвітніх навчальних закладах відбувається (у найкращому випадку) на задовільному рівні. Науковець вважає, що основними недоліками спеціалістів є неопрацьованість теоретичного обґрунтування концептуальних засад організації роботи спеціальних медичних груп; відсутність науково аргументованих навчальних програм; низький рівень професійної підготовки вчителів із питань організації та проведення навчальних занять з учнями спеціальної медичної групи; брак матеріально-технічного забезпечення навчальних занять; спорадичність участі медичних працівників в організації занять і моніторингу їхньої якості [53, с. 12].

О. Болотіна зауважує, що робота з учнями спеціальної медичної групи дуже специфічна. Часто на одному занятті доводиться працювати з дітьми, які мають різні діагнози, функціональні можливості, нерідко неоднаковий вік. Зазвичай, ці діти не мотивовані до занять фізичною культурою, до того ж під час проведення заняття вчитель повинен бути готовий корегувати хід заняття відповідно до стану самопочуття учнів і до непередбачених ситуацій. Також робота вчителя прогнозує співпрацю з медичними працівниками,

батьками школярів та індивідуальну роботу з учнями спеціальної медичної групи для з'ясування функціонального стану учнів, діагнозу учня [40, с. 147].

І. Боднар, Ю. Петришин, Є. Приступа звертають увагу на те, що методика викладання в спеціальних медичних групах є одним із найслабше засвоєних учителями фізичної культури розділів теорії й методики фізичного виховання. Учителі фізичної культури зізнаються, що вважають рівень своєї підготовленості до роботи з дітьми спеціальних медичних груп недостатнім. Тому проблема формування належного рівня підготовленості кадрів вимагає свого розв'язання [265, с. 65].

Нині помітний дисбаланс між рівнем підготовки вчителів фізичної культури й запитами сучасного суспільства стосовно виконання соціальної функції вчителя фізичної культури, пов'язаної з переданням знань і вмінь здоров'язбереження, що є органічним компонентом його фахової підготовки. Схарактеризувавши наукові погляди на порушену проблему й особливості методики викладання фізичної культури в спеціальних медичних групах, О. Левченко підсумувала, що в більшості шкіл відсутні кваліфіковані кадри для роботи зі спеціальними медичними групами й необхідне для цього програмно-методичне забезпечення [201, с. 47]. Для педагога, який працює з учнями, що мають ослаблене здоров'я, немає обґрунтування і практичних рекомендацій стосовно змісту, засобів і методів, які необхідно використовувати в роботі, поліпшуючи показники здоров'я школярів. Із цієї причини діти, які за станом здоров'я зараховані до спеціальної медичної групи, або зовсім не займаються фізичною культурою, що породжує брак загальної та спеціальної рухової активності (О. Гандельсман, Г. Смірнов, Н. Прокоп'єв), або займаються в підготовчій групі, що може посилити наявні порушення здоров'я. З іншого боку, освітні установи не мають методичних вказівок, які описують індивідуальні підходи й характеристики для корекції показників здоров'я учнів спеціальної медичної групи:

– недостатньо аргументовано представлена структура уроку фізичної культури в СМГ, відсутня єдина думка про завдання частин уроку, дозування обсягу, інтенсивності та інтервали відновлення між вправами й підходами;

– рекомендоване дозування фізичних навантажень за обсягом, інтенсивністю й інтервалами відпочинку на уроках фізичного виховання в СМГ фізіологічно обґрунтоване не повною мірою, залишає поза увагою індивідуальні особливості реактивності організму дитини на фізичні навантаження;

– через відсутність чіткої градації між школярами СМГ і групами ЛФК, потрібні методологічні підходи до проблеми фізкультурної освіти цих категорій учнів;

– недостатньо повно розроблені показання та протипоказання до фізичних вправ у СМГ після перенесених захворювань;

– у проаналізованих літературних джерелах практично немає відомостей про психологічний стан дітей спеціальних медичних груп, взаємозв'язок його з успішністю, рівнем захворюваності та ін. [201, с. 48–49].

Дослідниця вважає, що в сучасній теорії й методиці фізичного виховання недостатньо схарактеризовані закономірності, які маркують спрямованість впливу занять фізичною культурою на рівень і параметри фізичного здоров'я учнів із підготовчої та спеціальної медичних груп, не розроблені адекватні режими рухової активності, що забезпечують зміцнення здоров'я школярів зазначеної категорії [201, с. 49].

У Проекті Закону України «Про затвердження Загальнодержавної програми «Здоров'я – 2020: український вимір» (2011 р.) зазначено, що метою цієї програми є збереження та зміцнення здоров'я, профілактика захворювань, зниження захворюваності, інвалідності й смертності населення, підвищення якості та ефективності надання медичної допомоги, забезпечення соціальної справедливості й захисту прав громадян на охорону здоров'я. Досягнути сформульованої мети можливо через підвищення якості кадрового забезпечення й рівня професійної підготовки фахівців із питань профілактики

та раннього виявлення хвороб, діагностики й лікування; розроблення та впровадження новітніх технологій мінімізації чинників ризику захворювань; створення середовища, сприятливого для здоров'я, на основі даних наукових досліджень тощо [274].

Актуальність завдань фізичного виховання вмотивована стійкою тенденцією до негативних змін у темпах зростання загальної захворюваності дитячого населення, функціональних розладів систем та органів дитячого організму, низьких показників рівня здоров'я дітей загальноосвітніх навчальних закладів.

На розширеному засіданні колегії Санітарно-епідеміологічної служби України, де розглядали проблему дотримання вимог санітарного законодавства в загальноосвітніх навчальних закладах, заступник директора Інституту гігієни та медичної екології ім. О. М. Марзєєва Національної академії медичних наук України (НАМН України) Надія Полька доповіла про стан здоров'я сучасних школярів [261]. Вона поінформувала, що захворюваність дітей шкільного віку за останні 10 років зросла на 26,8 %; у 1 класі налічують 30 % дітей, які мають хронічні захворювання, у 5 класі – 50 %, у 9 класі – 64 %. Загалом лише в 7 % українських школярів зафіксовано задовільний функціональний стан організму (рис. 1.3).

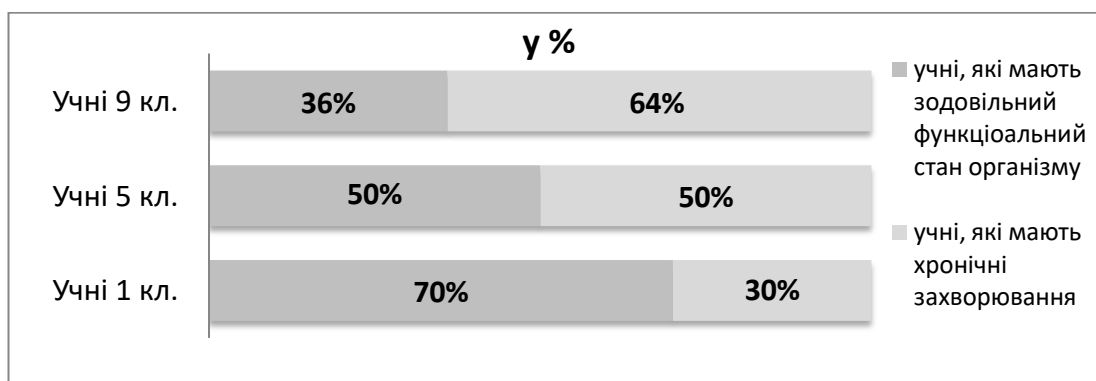

Рис. 1.3. Рівень захворюваності учнів
(%, дані Національної академії медичних наук України) [261]

Найбільшими темпами рівень захворюваності зріс за такими класами хвороб, як хвороби ендокринної системи (+73,9 %, зокрема ожиріння +50,0 %), новоутворення (+46,3 %), хвороби органів дихання (+34,9 %), хвороби сечостатевої системи (+33,3 %), хвороби вуха та соскоподібного відростка (+31,8 %), хвороби нервової системи (+31,5 %). Відхилення з боку опорно-рухового апарату мають до 77 % школярів, носоглотки – 25 %, нервової системи – 30 %, органів травлення – 30 %, алергійні вияви – 25 %. У процесі навчання в школі суттєво збільшується кількість порушень у стані здоров'я дітей. Так, за період від 1 до 9 класу частота зниження гостроти зору й порушень постави зростає в 1,5 разу, поширеність хвороб органів травлення – в 1,4 разу, ендокринної системи – у 2,6 разу [262, с. 52]. Серед дітей середнього шкільного віку незадовільний рівень фізичної підготовленості мають 45,5 % школярів, які належать до III–IV груп здоров'я та 10,2 % – до I–II груп здоров'я [262, с. 53].

Отже, подані статистичні дані засвідчують чітку тенденцію до суттєвого погіршення стану здоров'я учнів загальноосвітніх навчальних закладів, водночас тенденцію до зростання чисельності дітей, які за станом здоров'я належать до спеціальної медичної групи.

Реалізувати програму оздоровлення нації, на переконання І. Давидюк, може лише вчитель високоосвічений, інтелектуально розвинений, професійно компетентний, із творчим підходом, який відчуває значущість своєї діяльності, відповідальність за здоров'я дітей і потребу в самовдосконаленні [86]. Л. Іванова вважає, що формування належного ставлення до власного здоров'я необхідно розпочинати зі школи, оскільки, по-перше, це єдина структура, через яку «проходить» усе населення країни; по-друге, навчально-виховний процес – систематизований процес, за допомогою якого можливо формувати мотивацію щодо здорового способу життя. Тому роль школи в збереженні й зміцненні здоров'я є визначальною. Досягти позитивного результату можна лише тоді, коли до справи береться підготовлений, кваліфікований педагог [135, с. 103].

Важливим доповненням до цього є думка І. Тимошиної про те, що серйозної шкоди процесові оздоровлення учнів завдає звільнення від фізичних вправ. Організм учнів, які мають відхилення в стані здоров'я, потребує рухової активності більше, ніж організм здорових дітей. У процесі занять фізичною культурою неможливо в короткий термін забезпечити високий рівень фізичної підготовленості в дітей із відхиленнями в стані здоров'я, але регулярні заняття вже в найближчому часі дають позитивний ефект. Саме тому ослаблених школярів не можна зовсім звільняти від уроків фізичного виховання [310, с. 14].

Водночас І. Боднар звертає увагу, що на дозвіллі улюбленими видами активності учнів спеціальної медичної групи є пасивні види активності (комп'ютерні розваги, спілкування в соціальних мережах, перегляд телепрограм) [33]. Саме учні СМГ менше прогулюються пішки, більше часу відводять для пасивного відпочинку і сну, що погіршує здоров'я, призводить до недостатності загальної та спеціальної рухової активності, а також зниження загальної працездатності [33].

На нашу думку, робота з учнями, зарахованими за станом здоров'я до спеціальних медичних груп, посідає одне з вагомих місць у реалізації освітньо-виховних та оздоровчо-профілактичних завдань фізичного виховання в межах навчального процесу школярів. Саме цей контингент учнів вимагає найбільш уважного ставлення до себе з боку вчителя фізичної культури, який покликаний через створення й реалізацію здоров'язберезувальних технологій на уроках фізичної культури зміцнити та зберегти здоров'я учнів, спрямувати їх на здоровий спосіб життя.

До переліку детермінантних чинників низького рівня здоров'я учнів спеціальних медичних груп можна зарахувати: відсутність кваліфікованих кадрів для роботи зі спеціальними медичними групами, а також необхідного науково-методичного забезпечення (Л. Іванова О. Левченко, І. Тимошина); недостатній рівень підготовленості кадрів до роботи з дітьми спеціальних медичних груп (І. Боднар, Ю. Петришин, Є. Приступа); відсутність

теоретичного обґрунтування концептуальних основ організації роботи спеціальних медичних груп (Ю. Васьков); недостатність загальної та спеціальної рухової активності, а також зниження загальної працездатності учнів спеціальних медичних груп (І. Боднар). Наголосимо на тому, що між рівнем здоров'я учнів спеціальних медичних груп і рівнем фахової підготовленості вчителя фізичної культури існує чітка залежність. Це маркує проблему поліпшення якості професійної підготовки вчителя у вищому педагогічному освітньому закладі.

Не становить сумніву необхідність у створенні особливої системи професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, спроможних провадити здоров'язберезувальну педагогічну діяльність у спеціальних медичних групах. На думку Л. Височан, в освітньому просторі вищого навчального закладу потрібно створити умови, які сприятимуть формуванню в майбутніх учителів правильного ставлення до здоров'я як основної цінності людини, що суттєво стимулюватиме їхню рефлексивну діяльність та усвідомлення особистої відповідальності за здоров'я своїх вихованців. Потрібно також навчити майбутніх педагогів опановувати вміння й навички комплексної діагностики здоров'я школярів, корекції виявлених порушень у їхньому фізичному, психічному й соціальному здоров'ї [62, с. 35].

Р. Безрукавий стверджує, що для реалізації здоров'язберезувальної діяльності необхідно корегувати професійну свідомість майбутніх фахівців ще у вищому навчальному закладі. Автор звертає увагу на базисну компетентність фахівця, яка полягає в умінні організувати таке освітньо-розвивальне середовище, де стає можливим досягнення навчальних результатів студента, сформульованих як ключові компетенції. Необхідно вміти організувати навчання так, щоб воно стимулювало інтерес, бажання разом думати й дискутувати, ставити оригінальні запитання, виявляти здатність до незалежного мислення, формулювати ідеї, висловлювати різні погляди, щоб воно мотивувало студентів на більш високі досягнення й інтелектуальний ріст [19].

За висловом А. Петрова, зміст професійної підготовки майбутніх учителів повинен бути зорієнтований на озброєння теоретичними знаннями й практичними вміннями щодо використання здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності [252, с. 50]. Однією з базисних компетенцій учителя фізичної культури автор називає здоров'язбережувальну вимогу, яка передбачає реалізацію педагогом технологій зміцнення здоров'я кожного учня [252, с. 51].

Істинність таких міркувань підтверджують дослідження О. Гришиної про те, що призначення здоров'язбережувальних технологій – надати учневі змогу зберегти здоров'я за період навчання в школі, сформуванню в нього знання, уміння щодо здорового способу життя, навчити використовувати їх самостійно в житті [82]. Водночас дослідниця наголошує, що в педагогічному університеті питання, пов'язані з підготовкою майбутніх учителів фізичної культури до створення й реалізації здоров'язбережувальних технологій, представлені в різних навчальних дисциплінах лише фрагментарно. Тому не можна очікувати, що такий мінімум забезпечить майбутнім учителям необхідний рівень володіння знаннями, уміннями для створення й реалізації здоров'язбережувальних технологій в умовах професійної діяльності [82].

Готувати майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у школі, як слушно зауважує Г. Катайцев, необхідно через добір спеціальних навчальних курсів, що забезпечують загальнотеоретичну й методичну готовність майбутніх педагогів із виходом на практичну діяльність у вигляді навчальної практики в школі та наукових досліджень у межах курсових і дипломної робіт, організації позакласної та дозвільної діяльності [155, с. 21].

Наукове зацікавлення становлять міркування С. Присяжнюка стосовно того, що тільки на заняттях із фізичного виховання викладачі та вчителі з розумінням ставляться до учня чи до студента, беруть до уваги стан його здоров'я, зважають на рівень фізичної підготовленості. «Адже урок із

фізичного виховання не звичайний, а рекреаційно-відновлювальний» [268, с. 112]. Саме тому потребує нагального розв'язання проблема якісного формування готовності майбутніх учителів фізичної культури виконувати методичні функції, пов'язані з удосконаленням в учнів спеціальних медичних груп рухових умінь і навичок, із різнобічним розвитком фізичних та психічних якостей.

За результатами проведеного пілотажного дослідження О. Левченко відомо, що більшість учнів спеціальної медичної групи не усвідомлюють взаємозв'язок здоров'я й фізичної культури, слабо поінформовані щодо проблеми здоров'язбереження, не володіють елементарними вміннями та навичками збереження власного здоров'я [201, с. 5]. Авторка вважає, що заняття з фізичної культури з учнями спеціальної медичної групи недостатньо орієнтовані на інтеріоризацію і трансляцію цінностей фізичної культури, пов'язаних зі здоров'ям, а також бракує спрямованості занять з учнями спеціальної медичної групи на формування готовності до здорового стилю життя [201, с. 5].

Уважаємо слушними міркування О. Доценко про те, що ситуація зі спеціальними медичними групами рідко стає предметом досліджень. Наявні студії стосуються або методики організації та проведення занять із фізичного виховання в спеціальних медичних групах (О. Дубогай, В. Завацький, Ю. Короп), або аналізу оздоровчого впливу спеціально дібраних вправ із фізичного виховання залежно від конкретного захворювання чи їхньої групи (Г. Клименко, В. Кім, І. Юденко) [101, с. 1].

Останнім часом помітне посилення інтересу дослідників до проблеми фізичного виховання в спеціальних медичних групах. Однак наукові праці присвячені здебільшого фізичному вихованню студентів спеціальних медичних груп. Названі проблеми студіювали науковці: О. Блавт [28], І. Вржесневський [68], О. Доценко [101], О. Іваночко [139], Ж. Малахова [213], С. Присяжнюк [269], І. Салук [284], І. Чабан [343] та ін. Проблему фізичного виховання дітей і підлітків спеціальних медичних груп вивчали:

Л. Іванова [136], А. Дивинська [96], Л. Козіброда [166], Л. Коданєва [164], О. Левченко [201], Л. Парфьонова [249], О. Янчик [363], та ін. Аналіз стану опрацювання зазначеної проблеми в педагогічній теорії засвідчив, що будь-який науковий досвід роботи в цій сфері заслуговує уваги, проте донині не існує усталеної системи уявлень про майбутню діяльність у руслі формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах.

На нашу думку, без належної професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури не можна змодельовати, а також окреслити стратегію теоретичного обґрунтування, обрання та практичного впровадження здоров'язберезувальних технологій під час проведення занять з учнями спеціальних медичних груп. Формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах – значуще соціально-педагогічне питання, що охоплює важливі аспекти функціонування суспільства загалом та освіти зокрема. Порухену проблему можна розв'язати через розроблення й утілення системи формування готовності майбутнього вчителя фізичної культури до створення та реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах. Така система є складником фахової підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності.

Підсумовуючи виклад, зазначимо, що процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах, зокрема його теоретико-методичне підґрунтя, дотепер не був предметом спеціальної розвідки. У наявних студіях, зорієнтованих на питання підготовки майбутніх фахівців фізичної культури та спорту, поза увагою перебуває такий вимір, як формування готовності майбутніх учителів фізичної культури застосовувати здоров'язберезувальні технології в спеціальних медичних групах.

Висновки до першого розділу

У розділі виконано системний аналіз базисних понять підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах, що вможливило окреслення термінологічного поля й адекватне з'ясування сутності ключової проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільство відчуває дефіцит у висококваліфікованих фахівцях, які володіють комплексом інтегрованих знань, що дають змогу в майбутньому успішно провадити професійну діяльність.

Провідною умовою для успішного «професійного старту» є «готовність майбутніх фахівців до професійної діяльності». Існують певні відмінності й суперечності в поглядах на формулювання цього поняття. Науковці О. Антоненко, Л. Бахмат, С. Данильченко, Д. Данко, А. Книш вважають основними складниками «готовності до професійної діяльності» знання, вміння, навички, мотиви діяльності та особистісні якості. З огляду на різноманіття трактувань, у розділі зазначено, що «готовність майбутніх фахівців до професійної діяльності» – цілісний вияв особистості, комплекс необхідних знань, умінь, навичок і здібностей, результат професійної освіти й виховання, соціальної зрілості особистості, компонентами якої є психологічна, науково-теоретична, практична, фізична та психофізична готовність.

У контексті ґрунтовного наукового студіювання порушеної теми підсумовано, що інтеграційні процеси в освіті, пошук гуманістично орієнтованих підходів до процесу кадрового забезпечення галузі фізичної культури і спорту зумовлюють необхідність докорінного переосмислення професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Запропоновано дефініцію аналізованого терміносполучення: «професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури» – це система цілеспрямованих заходів, яка полягає в науково-методичному забезпеченні

учасників навчального-виховного процесу у вищих освітніх закладах, що скеровані на опанування студентами сукупності науково-педагогічних знань відповідно до структури їхньої педагогічної діяльності, формування й розвиток професійно-ціннісних орієнтацій, фахової компетентності, умінь прогнозувати здоров'язбережувальну діяльність, проводити лікувально-профілактичну та фізкультурно-оздоровчу роботу з учнями загальноосвітніх навчальних закладів.

Розуміння суспільного значення завдань, що постають перед майбутніми вчителями фізичної культури, аргументовано доводить потребу в пошуку стратегічних завдань професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури як фахівців, готових узяти на себе відповідальність за покращення здоров'я дітей.

У монографії сформульовано таку дефініцію: «майбутній учитель фізичної культури» – особистість, яка цілеспрямовано здобуває вищу педагогічну освіту відповідно до певного освітньо-кваліфікаційного рівня в процесі спеціально організованого навчально-виховного процесу, що дасть йому змогу в майбутній професійній діяльності виконувати завдання, пов'язані з оздоровчо-профілактичним спрямуванням фізичного виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Майбутній учитель фізичної культури має виконувати важливу соціальну функцію, сутність якої полягає в переданні знань, умінь здоров'язбереження. Виокремлення змістових характеристик і класифікація «здоров'язбережувальних технологій» допоможуть сформувати в майбутнього вчителя фізичної культури розуміння їхньої сутності та спрямованості, а також комплексно застосовувати всі компоненти в навчально-виховному процесі вищої школи. Отже, «здоров'язбережувальні технології» – цілеспрямована та валеологічно аргументована система педагогічних заходів, що мають на меті збереження, зміцнення й підвищення рівня здоров'я суб'єктів освітньо-виховного процесу, формування культури

здорового та безпечного способу життя учнів, прищеплення інтересу до активної рухової (фізкультурної) діяльності.

Для більш глибокого розуміння майбутнім учителем фізичної культури засад професійної діяльності щодо реалізації здоров'язбережувальних технологій у системі шкільної освіти необхідно чітко й точно характеризувати зміст поняття «спеціальна медична група». Зафіксовано різні думки фахівців про те, що брати за основу, розподіляючи учнів на групи: функціональний стан організму, характер захворювання, фізичну підготовленість або вік тих, хто займається. Кожна школа ухвалює самостійне рішення, зважаючи на кількісний склад учнів і їхні морфофункціональні характеристики (розподіл дітей за віком або за видом захворювань). Донині дискусійним є також питання про єдині підходи до оцінювання рівня здоров'я та критерії розподілу дітей на підгрупи (Г. Апанасенко, В. Зайцева, С. Громбах й ін.).

Поняття «спеціальна медична група» витлумачене як певний контингент школярів із суттєвими відхиленнями в стані здоров'я, але без помітних порушень загального стану організму (це фіксують лише медичні фахівці стосовно стану їхнього здоров'я), що знижують рівень функціонально-резервних можливостей організму та є протипоказанням до обмеження фізичних навантажень, але не перешкоджають обов'язковим заняттям фізичними вправами за спеціально розробленими програмами.

У розділі наголошено на необхідності характеристики підходів до виникнення, розвитку і становлення історико-теоретичних аспектів організації здоров'язбережувальних технологій у системі освіти. З'ясовано, що у виникненні й розвитку здоров'язбережувальних технологій у системі освіти присутню роль відіграє філософія і практика освіти, медицина та науки про здоров'я. Освіта з питань здорового способу життя існувала в різних формах від давніх часів і донині, запотребованість у ній – невичерпна.

Зі зміною епох зазнавали модифікації вимоги та ставлення суспільства до ідеї здоров'язбереження й у системі освіти. Доведено, що сучасна система

освіти має бути здоров'язбережувальною, оскільки передбачає створення належних умов для навчання й виховання, їхню взаємодію в усіх її ланках (сім'я – дитячі сади, школи, навчальні заклади середньої та вищої професійної освіти та ін.). У роботі зацентровано на розширенні меж уявлень про можливості інноваційних здоров'язбережувальних технологій, що забезпечують навчально-виховний процес, у центрі якого перебуває здоров'я учнів у всіх його складових характеристиках. При цьому фахівець із фізичної культури, володіючи широким спектром гуманітарних і природничо-наукових знань, повинен виконувати роль їх ретранслятора, ініціатора й організатора в будь-якому навчальному закладі. Нині відбувається процес осмислення та моделювання технологій, конструктивного представлення мети, завдань, змісту, напрямів і принципів реалізації здоров'язбережувальних ідей у системі освіти.

Унаслідок опрацювання педагогічної теорії проаналізовано ступінь дослідження проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах. Зроблено висновок, що процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах, зокрема його теоретико-методичне підґрунтя, дотепер не був предметом спеціальної розвідки, наявні студії з проблеми підготовки майбутніх фахівців фізичної культури та спорту оминають увагою формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СПЕЦІАЛЬНИХ МЕДИЧНИХ ГРУПАХ

У розділі проаналізовано й уточнено методичні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах; обґрунтовано структуру і зміст підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах; схарактеризовано новітні технології навчання й організацію позааудиторної діяльності майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах; побудовано педагогічну модель формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах; подано дидактичну характеристику спецкурсу «Формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах».

2.1. Обґрунтування структури готовності майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах

Унаслідок осмислення наукової літератури, присвяченої проблемам професійної підготовки майбутніх фахівців, констатовано взаємозв'язок професійної діяльності фахівця з процесом його підготовки і станом готовності до її провадження. Цей взаємозв'язок засвідчують наступність і взаємозумовленість функцій педагогічних систем (підготовка слугує

інструментом формування готовності до діяльності, готовність – результат і показник якості підготовки, що реалізують і перевіряють у діяльності; діяльність є метою підготовки, виконує функції її регулювання та корекції).

Особливо важливе в підготовці майбутніх учителів фізичної культури – формування в студентів готовності до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах. Як справедливо зауважує Н. Белікова, готовність особистості до діяльності зумовлена багатьма факторами, найважливішим серед яких є система методів і цілей, наявність професійних знань і вмінь, безпосереднє включення особистості в діяльність, у процесі якої найбільш активно формуються потреби, інтереси й мотиви здобуття суттєвих, значущих, найбільш сучасних знань та вмінь [26, с. 180].

Формування готовності – одна з активно обговорюваних проблем у педагогічних колах. В. Свистун, Т. Мельничук виокремлюють три етапи наукового дослідження цієї проблеми: I етап – середина XIX і початок XX ст. (готовність вивчають у зв'язку з проникненням у природу психічних процесів людини; розуміння готовності як настанови); II етап – готовність характеризують як певний феномен стійкості людини до зовнішнього і внутрішнього впливів, що спричинене інтенсивним аналізом нейрофізіологічних механізмів регуляції й саморегуляції поведінки людини; III етап пов'язаний із дослідженнями в галузі теорії діяльності. Готовність студіюють у зв'язку з емоційно-вольовим й інтелектуальним потенціалом особистості стосовно конкретного виду діяльності та характеризують як якісний показник саморегуляції фахівця на різних рівнях перебігу процесів – фізіологічному, психологічному й соціальному, що позначаються на його поведінці [287, с. 54].

Ю. Коваленко, досліджуючи структуру формування готовності майбутніх фахівців із фізичної культури, звертає увагу на те, що В. Семиченко витлумачує готовність до професійної діяльності як психічний стан, який охоплює: операційну готовність – негайну передстартову активізацію людини, її включення на необхідному рівні в діяльність;

функціональну готовність – усвідомлення людиною своїх цілей, оцінювання наявних умов, обрання найвірогідніших способів дії; особистісну готовність, що містить пролонговану високу активність особистості в разі включення в трудовий процес, прогнозування необхідності й розподілу в часі мотиваційних, вольових, інтелектуальних зусиль, оцінювання ймовірності досягнення життєвих успіхів через діяльність [161, с. 53].

Р. Карпюк, керуючись результатами досліджень І. Бавтрюкова, Є. Гогунова, А. Родіонова, вирізняє найбільш поширені недоліки у формуванні готовності до професійної діяльності, а саме: психологічну невпевненість у своїх професійних можливостях; шаблонність професійних дій у галузі методичного забезпечення навчального процесу; нездатність до новаторських рішень, хвилювання через помилки; підвищену тривожність, надмірну концентрацію уваги на собі; значні переживання, знижену мотивацію до професійної діяльності; відсутність умінь використовувати на практиці засоби й методи психологічної дії, саморегуляції, керування станом і поведінкою учнів; визнання власної безпорадності в організації психолого-педагогічного забезпечення навчального процесу або зайву самовпевненість в цьому питанні [153, с. 13].

На думку А. Шмакової, професійна готовність учителя зумовлена сукупністю різних чинників: психологічна готовність (спрямованість на педагогічну діяльність, установка на роботу в школі, наявність інтересу до предмета й потреби до самоосвіти, розвиток професійного мислення, загальні та спеціальні здібності до педагогічної діяльності, стійкі професійно важливі особливості сприйняття, уваги, мислення, емоційних і вольових процесів, особистісні та професійні якості, досвід роботи над собою); науково-теоретична готовність (знання концепцій розвитку, принципів гуманістичної педагогіки, теоретичних, методичних, наукових положень, що є складниками педагогічної діяльності); практична готовність (наявність сформованих на бажаному рівні професійних умінь і навичок, необхідних для творчої педагогічної діяльності); психофізична готовність (наявність передумов для

оволодіння педагогічною діяльністю за певною спеціальністю, сформованість професійно важливих особистісних якостей особистості); фізична готовність (відповідність стану здоров'я й фізичного розвитку вимогам педагогічної професії) [357, с. 37].

Для вивчення специфіки готовності до професійної діяльності важливо диференціювати її основні компоненти, тобто описати структуру. Л. Іванова зауважує, що до структури готовності належать ті знання і якості особистості, які забезпечують високу продуктивність у діяльності. За висловом дослідниці, попри всю різноманітність поглядів і їхню певну варіативність, усі підходи є інваріантними, зміщення наголосів у визначеннях готовності відбувається в бік сфер і функцій діяльності, де ця готовність виявляється [137, с. 250].

М. Козуб зосереджує увагу на тому, що систему загальнопедагогічних знань учителя характеризують, зважаючи, по-перше, на функції педагогічної науки, по-друге, на структуру професійної діяльності вчителя [167, с. 61]. Автор доводить, що готовність студента до майбутньої здоров'язберезувальної діяльності як особистісної якості вчителя фізичної культури складається з компонентів, які перебувають у єдності та у взаємозв'язку, а саме: фізичний компонент (відповідність стану здоров'я, фізичного розвитку й підготовленості вимогам здоров'язберезувальної педагогічної діяльності як елемента професійного самовиховання), мотиваційний компонент (незадоволеність зниженням рівня здоров'я школярів; потреба у вихованні, підтриманні й збереженні здоров'я учнів, в орієнтації їх на здоровий спосіб життя), когнітивний компонент (знання концепцій і підходів до виховання здоров'я, до орієнтації учнів на здоровий спосіб життя; знання особливостей здоров'язберезувальної діяльності), практичний компонент (уміння оцінювати фізкультурно-оздоровчу роботу, навчальне навантаження, режим дня школярів; уміння стимулювати потребу учнів у здоровому способі життя; уміння раціонально використовувати засоби фізичного виховання для здоров'язбереження; уміння пропагувати

здоровий спосіб життя) і рефлексивний компонент (регуляція, обрання та оцінювання педагогічних дій) [167, с. 76–77].

М. Дьяченко, Л. Кандилович кваліфікують готовність студента до професійної діяльності як професійно важливу якість особистості та складне психологічне утворення, що перебуває в стійкій єдності низки компонентів: мотиваційного (позитивне ставлення до професії, зацікавленість нею, а також стійкі професійні мотиви); орієнтаційного (знання й уявлення особливостей та умов професійної діяльності); операційного (володіння способами і прийомами професійної діяльності, необхідними знаннями, уміннями й навичками, процесами аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення тощо); вольового (самоконтроль, уміння керувати діями для виконання трудових обов'язків); оцінного (самооцінювання професійної діяльності та відповідність процесу виконання фахових завдань оптимальним трудовим зразкам) [110, с. 337].

У структурі професійної готовності фахівців Л. Міщик виокремлює такі компоненти: мотиваційна готовність (світогляд і спрямованість, які виражають потреби, інтереси, ідеали, прагнення, морально-естетичні якості особистості, що відповідають обраній професійній діяльності); теоретична готовність (належний рівень знань індивіда); практична готовність (наявність гностичних, комунікативних, конструктивних умінь, що допомагають швидко й ефективно виконувати професійні завдання); креативність (готовність до творчості й наявність досвіду творчої діяльності) [226, с. 9].

Готовність до організації здоров'язбережувального навчально-виховного середовища загальноосвітньої школи, на думку Г. Остапенко, О. Циганок, С. Жесткова, можна назвати складним утворенням, що містить кілька компонентів: мотиваційний (позитивна мотивація студентів до організації здоров'язбережувального навчально-виховного середовища загальноосвітньої школи та потреба в досягненні успіху в діяльності, пов'язаної з формуванням здорового способу життя учнів), когнітивний (теоретична обізнаність студентів про теорію й методику організації

здоров'язберезувального навчально-виховного середовища загальноосвітньої школи), процесуальний (рівень фізичної підготовленості та сформованості вмінь і навичок студентів щодо організації здоров'язберезувального навчально-виховного середовища загальноосвітньої школи), самооцінний (самооцінка студентів щодо здатності організувати здоров'язберезувальне навчально-виховне середовище загальноосвітньої школи) [245, с. 83].

На думку Р. Санжевої, готовність до професійної діяльності вирізняється складною динамічною структурою, представляючи такі компоненти: мотиваційний (відповідальність за виконання завдань, почуття обов'язку); орієнтаційний (знання та уявлення про особливості й умови діяльності, її вимоги до особистості); операційний (володіння способами і прийомами діяльності, необхідними знаннями, навичками, уміннями, процесами аналізу й синтезу, порівняння, узагальнення); вольовий (самоконтроль, самообілізація, уміння управляти діями, із яких складається виконання обов'язків); оцінний (самооцінювання своєї підготовленості й відповідності процесу виконання професійних завдань оптимальним шляхом) [286, с. 45–46].

До структурних компонентів як системи, що дає змогу інтерпретувати й прогнозувати результативність формування професійної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури, А. Петров зараховує: ціннісно-орієнтований компонент, який відображає основну ідею формування професійної компетентності, що полягає в оптимізації цього процесу через внутрішньозумовлену активність особистості; діагностичний компонент, який розкриває зміст, методи й технології дослідження навчально-виховного процесу, спрямованого на формування професійних компетентностей майбутніх учителів фізичної культури, зокрема здоров'язберезувального складника, а також його стан і результати; творчий компонент, що регулює співвідношення професійних вимог до здоров'язберезувальної діяльності вчителя фізичної культури та його власної ініціативності, творчості у

виконанні практичних завдань відповідно до пропонованих ситуацій; поведінковий і правовий компоненти, у яких відображені принципи, що регулюють права та обов'язки вчителів фізичної культури (діалектичний принцип розвитку, принцип єдності зовнішнього і внутрішнього, принцип опосередкування, принцип особистісно орієнтованої взаємодії); діяльнісний компонент, що спрямовує й упорядковує формування професійної компетентності в певну послідовність психолого-педагогічних дій, передбачених системою професійної підготовки; емоційно-вольовий компонент, пов'язаний із мобілізацією емоційних переживань студентів, насамперед посиленням емоційного складника педагогічного процесу; змістовий компонент, який передбачає опанування знань і вмінь здоров'язберезувальної діяльності; мотиваційний компонент, що вимагає формування й активізації дієвих особистісних мотивів, які спонукають майбутнього вчителя до здорового способу життя, розвитку його у своїх учнів; операційний (технологічний) компонент, який прогнозує розроблення алгоритму психолого-педагогічних дій продуктивного формування професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури [252, с. 52–54].

У структурі здоров'язберезувальної компетентності Є. Шатрова виокремлює такі компоненти: ціннісно-мотиваційний, який відображає систему цінностей особистості педагога (основна цінність – здоров'я), мотивує його до здоров'язберезувальної діяльності та інтересів і потреб педагога, до формування здоров'язберезувальних компетентностей; когнітивний, що спрямований на формування системи знань про закономірності збереження й розвитку здоров'я та прагнення до самоосвіти в питаннях здоров'язбереження; операційно-технологічний, який орієнтований на опанування педагогами вмінь здоров'язберезувальної діяльності, реалізації поведінкових моделей здорового способу життя та здоров'язберезувальних технологій і здатності до самовдосконалення особистого здоров'я; компонент особистісних і професійних якостей

педагога, який представляє організованість, доброзичливість, вимогливість до себе, працьовитість, працездатність, ініціативність, енергійність, наполегливість, рішучість, урівноваженість та ін. [349, с. 111].

Отже, готовність майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах будемо витлумачувати як стійке, цілісне, інтегративне утворення особистості, що складається з ціннісно-мотиваційного, когнітивного, операційно-діяльнісного та рефлексивного структурних компонентів, вирізняється професійно орієнтованими знаннями, уміннями й навичками та особистісними якостями, які спрямовані на відновлення й збереження здоров'я учнів спеціальних медичних груп (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Структурні компоненти готовності майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах

Структура готовності майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах гнучка й динамічна. Це засвідчує її здатність змінюватися, еволюціонувати згідно з метою та завданнями професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Ціннісно-мотиваційний компонент готовності майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах відображає ціннісне й позитивне ставлення до професійно-педагогічної діяльності, характеризує наявність у студента мотивації до професійного розвитку, успіху в професійній діяльності, що допоможе йому реалізувати потребу у відновленні та збереженні здоров'я учнів спеціальних медичних груп.

В. Свистун, Т. Мельничук зазначають, що формування готовності педагога до професійної діяльності означає «утворення у нього тих необхідних мотивів, мотивацій, настанов, досвіду, надавання його психічним процесам і якостям таких властивостей і станів, які забезпечують йому можливість ефективно організувати педагогічну діяльність та оптимально нею управляти» [287, с. 55]. Згідно з «Психологічним тлумачним словником найсучасніших термінів», «мотив» – психічні фактори, що спонукають особу до діяльності, яка пов'язана з задоволенням потреб суб'єкта; спонукання до здійснення певних дій, що визначають їхню спрямованість і мету [276, с. 257]. Отже, підґрунтям для виокремлення ціннісно-мотиваційного компонента послугував той факт, що мотивація є складним чинником впливу на поведінку суб'єкта, оскільки реалізується як потреби, інтереси та цілі, які безпосередньо детермінують людську діяльність.

Обстоюємо солідарну позицію із С. Присяжнюком стосовно того, що мотивація як система чинників суттєвою мірою характеризує особистість. Автор аналізує мотивацію професійної діяльності, яку обирає молода людина відповідно до своїх здібностей, порад батьків і друзів, значущості фаху в суспільстві, а також індивідуальних особливостей та емоцій, що супроводжують переживання екстремальних ситуацій, оскільки саме в них виявляються навіть приховані риси характеру майбутнього студента, а в подальшому фахівця [270, с. 205].

Когнітивний компонент готовності майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних

медичних групах відображає наявність у студента сукупності інтегрованих професійно-педагогічних знань та уявлень, необхідних для реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах. На думку І. Гавриленко, В. Шпак, когнітивний компонент готовності передбачає наявність отриманої цілісної, професійно спрямованої системи теоретичних знань, спеціальних умінь і практичних навичок у процесі навчання майбутніх фахівців із фізичного виховання та спорту [69, с. 35].

Операційно-діяльнісний компонент готовності майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах відображає готовність студента до успішного застосування на практиці набутих знань і вмінь, інформованість щодо володіння організаторськими, інноваційними та комунікативними вміннями, здатність до контрольного-оцінного аналізу своїх дій і рівня професійної майстерності.

Рефлексивний компонент готовності майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах засвідчує наявність у студента саморозуміння рефлексивних процесів стосовно ступеня розвитку професійної креативності та здатності до інноваційної діяльності, самопізнання й самореалізації.

Професійна діяльність майбутнього фахівця, на думку Н. Белікової, повинна відповідати сучасним вимогам, які постійно змінюються у зв'язку з науковими досягненнями й модернізацією інформаційних технологій. Автор зазначає, що недостатньо лише спрямувати зусилля на опанування студентами необхідних знань, умінь і навичок, необхідно також скеровувати зусилля на ініціювання в них позиції рефлексії й на її основі – установки на саморозвиток і самоосвіту [26, с. 194–195].

Отже, варто з'ясувати, які саме знання, уміння й особистісні якості необхідні майбутнім учителям фізичної культури для реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах. Якісна підготовка майбутніх учителів фізичної культури пов'язана не лише з

високою здоров'язбережувальною компетентністю, що виявляється під час виконання професійних завдань, а й із готовністю до діяльності, яка зорієнтована на відновлення та збереження здоров'я учнів спеціальних медичних груп.

І. Волкова зазначає, що знання здоров'язбережувальних технологій і їх використання є важливим складником професійної компетентності сучасного педагога. Учителі в тісному взаємозв'язку з учнями, батьками, медичними працівниками, практичними психологами, соціальними педагогами й працівниками – усіма тими, хто зацікавлений у збереженні та зміцненні здоров'я дітей, спроможні створити здоров'язбережувальне освітнє середовище [64].

В «Інструктивно-методичних рекомендаціях щодо вивчення шкільної дисципліни «Фізична культура» зауважено, що основною метою фізичного виховання учнів, які за станом здоров'я скеровані до спеціальної медичної групи, є досягнення індивідуально-стійкого поліпшення самопочуття; планування й реалізація шляхів виходу з хвороби тимчасового або тривалого характеру; використання та поліпшення потенціалу учнів для повноцінного входження в доросле життя [144].

Л. Іванова зазначає, що для ефективної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до роботи з учнями, які мають відхилення в здоров'ї, необхідно подбати про професійно орієнтований зміст, що допоможе оволодіти системними знаннями сучасних освітніх технологій відновлення та збереження здоров'я учнів спеціальних медичних груп (сутність патологічних процесів і хвороб; особливості використання засобів, методів, методик залежно від конкретної нозології; методи контролю навантажень і лікарсько-педагогічного контролю за ефективністю їхнього впливу); забезпечити формування в студентів умінь визначати ефективність застосування вправ загального та спеціального впливу; умінь складати й реалізовувати реабілітаційні програми як для групи, так і для кожного учня;

формувати мотивацію до роботи з учнями спеціальних медичних груп, уміння ухвалювати рішення й відповідати за свої вчинки [137, с. 254–255].

Формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах є частиною загального навчального процесу у вищому освітньому закладі, що зорієнтована на опанування майбутніми вчителями фізичної культури системних і ґрунтовних знань про сучасні освітні технології. Це узгоджене зі структурою цілісного педагогічного процесу та вмотивовує підготовку студентів до організації оздоровчої й лікувально-профілактичної роботи з учнями загальноосвітніх навчальних закладів для реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах.

Отже, у структурі готовності майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах виокремлено: ціннісно-мотиваційний компонент (ціннісне й позитивне ставлення до професійно-педагогічної діяльності, характеризує наявність у студента мотивації до професійного розвитку, успіху у фаховій діяльності, що дає змогу реалізувати потребу у відновленні та збереженні здоров'я учнів спеціальних медичних груп), когнітивний компонент (відображає наявність у студента сукупності інтегрованих професійно-педагогічних знань та уявлень, необхідних для реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах), операційно-діяльнісний компонент (засвідчує готовність студента до успішного застосування на практиці набутих знань і вмінь, поінформованість щодо володіння організаторськими, інноваційними й комунікативними вміннями, здатність до контрольного-оцінного аналізу своїх дій і рівня професійної майстерності), рефлексивний компонент (відображає наявність у студента саморозуміння рефлексивних процесів щодо ступеня розвитку професійної креативності та здатності до інноваційної діяльності, самопізнання й самореалізації).

2.2. Побудова змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах

Сучасне суспільство зазнає кардинальних змін, зокрема відбувається реформування системи вищої освіти України. Ці проблеми потребують особливої уваги, постійної модернізації змісту вищої професійної освіти, досягнення варіативності й гнучкості навчальних планів і програм, їх швидкої та вчасної реакції на запити педагогічної практики.

У контексті сьогодення професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах повинна мати випереджальний характер, зважати на багаторівневність вищої професійної фізкультурної освіти, а також фокусувати увагу на перспективах сфери знань «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини».

І. Гринченко наголошує, що відповідності змісту вищої фізкультурної освіти вимогам соціального замовлення досягають завдяки розширенню структури, змісту навчання [81]. В. Шмельов зазначає, що технологія формування наукового знання починається з пізнання змісту та процесу побудови навчального матеріалу, рівня засвоєння студентами необхідних знань, визначення здібностей та особливостей складу учнів. Автор зауважує, що, трансформуючи зміст навчального матеріалу в навчальний предмет, необхідно інтегрувати професійні вміння і зміст навчального матеріалу [358, с. 16].

Згідно з академічним тлумачним словником української мови, зміст – це суть, внутрішня особливість чого-небудь; розумна основа, мета, призначення чого-небудь [295]. На думку С. Клепко, визначення змісту освіти є важливим інтеграційним процесом у системі сучасних знань, які характеризують світ знань, необхідних для успішності особистості;

визначення змісту освіти натомість впливає на процеси організації наукового знання [158, с. 28].

Беручи до уваги дослідження І. Зязюна щодо окреслення змісту педагогічних знань, С. Ніколаєнко та С. Ніколаєнко зазначають, що для формування змісту педагогічних знань майбутнім фахівцям потрібні такі знання: методологічні (знання загальних принципів вивчення педагогічних явищ, закономірностей соціалізації навчання і виховання); теоретичні (знання цілей, принципів змісту методів і форм педагогічної діяльності, закономірностей формування й розвитку особистості дитини); методичні (знання основ методики навчання і виховання); технологічні (знання способів і прийомів навчання та виховання) [233, с. 284].

Як слушно зауважує О. Красовська, основою для відбору змісту навчального матеріалу слугують принципи, які є не вихідним пунктом дослідження, а його заключним результатом. На думку дослідниці, принцип – це інструментальне вираження педагогічної концепції, представлене в категоріях діяльності, методичне вираження пізнаних законів і закономірностей, знання про цілі, сутність, зміст, структуру навчання, виражене у формі, яка дає змогу використовувати їх як регулятивні норми практики [186].

Унаслідок аналізу наукової літератури, присвяченої описові змісту і структури формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах, підсумовано, що досягнути ефективності навчально-виховного процесу можна через дотримання певної системи дидактичних принципів.

У монографії обране основою окреслення принципів відбору змісту професійної підготовки майбутніх учителів, запропоноване Н. Батечко [17, с. 8]: загальнодидактичні принципи (науковості освіти й навчання; єдності теорії і практики, освіти та навчання; систематичності й послідовності; розвивального та виховного характеру навчання; доступності; структурної єдності предметного та процесуального аспектів змісту освіти; взаємозв'язку

змісту, форм і методів навчання); специфічні принципи формування змісту професійної підготовки (узгодженість змісту освіти з цілями підготовки майбутніх фахівців, а також основними видами професійної діяльності фахівців у ході навчання; принципи випереджального (прогностичного) характеру змісту освіти; принципи врахування закономірностей професійного становлення) [17, с. 8].

В «Українському педагогічному словнику» зазначено, що «зміст освіти впливає з її основної функції – прилучити молодь до загальнолюдських і національних цінностей; це – система наукових знань про природу, суспільство, людське мислення, практичних вмінь і навичок та способів діяльності, досвіду творчої діяльності, світоглядних, моральних, естетичних ідей та відповідної поведінки, якими повинен оволодіти учень у процесі навчання. Автор зазначає, що зміст освіти повинен бути спрямований на досягнення основної мети виховання – формування гармонійно розвиненої, суспільно активної особистості – громадянина України; зміст освіти повинен будуватися на науковій основі» [316, с. 137].

Як слушно зауважує С. Гончаренко, на зміст освіти впливають об'єктивні чинники, які зумовлюють потреби суспільства в розвитку робочої сили; розвиток науки і техніки, супроводжуваний появою нових ідей, теорій і докорінними змінами в техніці й технології, та суб'єктивні чинники, що розкривають політику керівних сил суспільства й методологічні позиції вчених [316, с. 137]. Систему професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури потрібно вибудовувати на усталених принципах безперервності освіти, її фундаменталізації, інтегративності, гуманізації тощо [237, с. 108].

Отже, зміст професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури охоплює сукупність знань, умінь і навичок, володіння якими дає змогу працювати за обраним видом професії [237, с. 108–109], а також сукупність принципів, функцій і чинників, що впливають на зміст підготовки, поданий у навчальних планах і програмах вищих освітніх

закладів. Структура підготовки у ВНЗ прогнозує оволодіння комплексом професійно-особистісних компонентів майбутнього вчителя фізичної культури.

Зміст професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури має бути структурно-функціональним, для цього потрібно неодмінно зважати на характер і потреби соціального замовлення щодо підготовки висококваліфікованих та конкурентоспроможних майбутніх учителів фізичної культури, окреслювати мету й завдання майбутньої професійної діяльності, принципи та підходи науково-методичного забезпечення процесу навчання студентів, які, на наше переконання, взаємопов'язані та взаємозалежні, оскільки, доповнюючи один одного, утворюють цілісну структурну систему змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Г. Остапенко, О. Циганок, С. Жесткова доречно наголошують, що педагогічні умови мають віддзеркалювати структуру підготовки майбутніх учителів фізичної культури в умовах професійного навчання у вищому освітньому закладі [245, с. 80].

Отже, однією з виокремлених нами педагогічних умов формування належного рівня готовності майбутніх учителів фізичної культури вважаємо інтеграцію теоретичної та практичної професійної підготовки студентів шляхом модернізації змісту, форм і методів навчання щодо професійного становлення майбутнього фахівця-професіонала у реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах. Логіка викладу спонукає до аналізу навчальних планів, програм і циклів дисциплін нормативної частини змісту навчання в руслі розв'язання проблеми якісної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури.

Організацію навчального процесу в межах освітньо-кваліфікаційної підготовки майбутніх учителів фізичної культури регламентує, зокрема, навчальний план. «Це нормативний документ вищого навчального закладу, який складається на підставі освітньо-професійної програми та структурно-логічної схеми підготовки і визначає перелік та обсяг нормативних і

вибіркових навчальних дисциплін, послідовність їх вивчення, конкретні форми проведення навчальних занять та їх обсяг, графік навчального процесу, форми та засоби проведення поточного і підсумкового контролю» [259].

Як стверджують Л. Дольнікова, Л. Цубов, «у сучасному ВНЗ організація навчального процесу відбувається за діалектичного відмирання застарілого і народження нового, що вимагає наповнення новим змістом навчальних програм як нормативних, так і вибіркових дисциплін навчальних планів, готовності ВНЗ створити умови підготовки і формування компетентного випускника, особлива роль під час підготовки якого належить фундаментальній підготовці» [100, с. 274].

Для з'ясування змісту сучасної підготовки вчителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій та її властивих рис, у ході дисертаційного пошуку проаналізовано навчальні плани і програми напряму підготовки 0102 «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини» спеціальності 6.010201 «Фізичне виховання» кваліфікації «Вчитель фізичної культури» Бердянського державного педагогічного університету, Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

В. Кострикін, аналізуючи навчальні плани і програми дисциплін спеціальності «Фізична культура», зазначає, що навчальні плани і програми дисциплін спеціальності «Фізична культура» є своєрідною моделлю змісту знань, умінь і навичок випускників ВНЗ фізичної культури та факультетів фізичного виховання педагогічних університетів. На переконання автора, практично всі дисципліни, зокрема курси медико-біологічних і психолого-педагогічних циклів, містять відомості тільки про здорову людину. Винятком є дві дисципліни: «Лікувальна фізична культура» і «Спортивна медицина», які вивчають переважно захворювання й пошкодження, характерні для спортивної діяльності [177, с. 71].

У Бердянському державному педагогічному університеті за напрямом підготовки: 6.010201 «Фізичне виховання», кваліфікація: вчитель фізичної культури (галузь знань 0102 «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини») майбутнім учителям і фахівцям фізичної культури пропонують опанувати такі навчальні дисципліни, як «Лікувальна фізична культура», «Фізична реабілітація», спрямовані на засвоєння основних принципів використання засобів лікувальної фізичної культури та фізичної реабілітації.

Після вивчення курсу «Лікувальна фізична культура» студент повинен знати: сутність патологічних процесів, які виникли внаслідок захворювань, механізми лікувальної дії фізичних вправ, показання та протипоказання щодо використання фізичних вправ. Засвоївши курс, студент має вміти: добирати найбільш ефективні фізичні вправи, визначати дозування фізичних навантажень, складати комплекси лікувальних фізичних вправ, характеризувати ефективність занять ЛФК. Після вивчення курсу «Фізична реабілітація» студент повинен володіти навичками розроблення, обстеження, аналізу, прогнозування, реалізації й оцінювання реабілітаційних програм щодо своєї клінічної діяльності.

З огляду на актуальність порушеної проблематики, необхідно наголосити на значущості вивчення студентами дисципліни «Лікувальна фізична культура» як основи освітньо-професійної програми в циклі професійної та практичної підготовки, що вможливує формування в студентів умінь і навичок проводити профілактику, лікування й підтримувальну терапію в разі різних видів захворювань учнів спеціальних медичних груп. Знання названої дисципліни допоможуть майбутньому вчителю фізичної культури під час роботи з учнями спеціальних медичних груп, більш ефективно добирати фізичні вправи для дітей різних вікових груп, із різними можливостями, діагностувати протипоказання до тих чи до тих фізичних вправ, з'ясувати характер ускладнень у процесі нераціональних занять із фізичним навантаженням, виконувати функційні проби для вивчення рівня тренуваності й фізичної працездатності тощо.

У Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського з циклу дисциплін математичної і природничо-наукової підготовки майбутніх учителів фізичної культури заслуговує на дослідницьку увагу курс «Спортивна медицина і ЛФК», спрямований на формування в студентів умінь і навичок щодо методики обстеження й оцінювання фізичного розвитку, принципів медико-біологічного контролю за особами, які займаються фізичною культурою та спортом, особливостей морфофункціональних характеристик, з огляду на стать і вік. Зазначені вміння вкрай важливі для студентів, оскільки на ефективність підготовки майбутніх учителів фізичної культури до використання здоров'язберезувальних технологій впливає, зокрема, застосування індивідуально-диференційованого підходу як однієї з першорядних позицій майбутнього вчителя фізичної культури. С. Іванніков слушно зауважує, що індивідуально-диференційований підхід – це засадничий принцип діяльності вчителя, яким він керується, плануючи навчальний процес, готуючись до його реалізації, передбачаючи методичну роботу з учнями. Автор зазначає, що в основі цього підходу лежить диференціація (розподіл) учнів по групах відповідно до особливостей вияву ними певних індивідуальних властивостей, що позначаються на успішності навчального процесу і є значущими для особистого та суб'єктного розвитку [134].

Одна з базисних професійно орієнтованих дисциплін – «Валеологія», представлена в навчальному плані Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Мета вивчення курсу полягає у формуванні в студентів ціннісного ставлення до власного здоров'я та стійкого переконання щодо ведення здорового способу життя, у розвитку навичок застосовувати набуті вміння й навички в майбутній професійній діяльності для профілактики захворювань, формування в дітей свідомого та відповідального ставлення до власного здоров'я.

Опановуючи названу дисципліну, студент повинен навчитися оцінювати стан свого здоров'я за допомогою різних методів дослідження;

складати рекомендації з дотримання рухового режиму для осіб різного віку; обґрунтовувати здоровий режим харчування; використовувати нетрадиційні методи оздоровлення населення; організувати валеологічну службу в школі [306]. Фахові знання з дисципліни «Валеологія» мають особливе значення для вчителя фізичної культури, оскільки лише за умови відповідального ставлення до здоров'я можливо формувати в учнів адекватне ставлення до власного здоров'я.

Наступною фундаментальною і профільною дисципліною в навчальному плані підготовки фахівців із фізичного виховання є «Методика фізичного виховання у спеціальних медичних групах». Саме ступінь знань із цього курсу маркує вчителя фізичної культури як професіонала. Дисципліна покликана сформувавши знання загальних теоретико-методичних засад фізичного виховання учнів; методичних та організаційних особливостей фізичного виховання учнів, які за станом здоров'я скеровані до спеціальних медичних груп.

Унаслідок засвоєння навчальної дисципліни студент повинен знати: сучасний стан, проблеми та перспективи вдосконалення фізичного виховання учнів спеціальних медичних груп; сучасні теоретико-методичні підходи, принципи, завдання й функції щодо змісту та організації фізичного виховання в загальноосвітній школі; критерії розподілу учнів спеціальних медичних груп для занять із фізичного виховання; особливості побудови й методики уроку фізичної культури, організацію позанавчальних форм фізичного виховання учнів спеціальних медичних груп; іноваційні підходи до планування та контролю фізичного виховання учнів спеціальних медичних груп; рекомендовані й протипоказані їм засоби фізичного виховання. Описані знання допоможуть студентам планувати, організовувати та провадити процес фізичного виховання в умовах загальноосвітньої школи з учнями спеціальних медичних груп; організовувати й проводити урок фізичної культури, різні позанавчальні форми фізичного виховання, вести облік і контроль.

Підготовці майбутніх учителів фізичної культури до професійного самовдосконалення сприяє навчальна дисципліна «Основи медичних знань», що належить до циклу дисциплін самостійного вибору ВНЗ. Курс спрямований на засвоєння студентами базових знань із медицини, зокрема таких понять, як «здоров'я», «хвороба». Після вивчення «Основи медичних знань» студент повинен знати основи анатомії й фізіології організму людини; питання гігієни; засади надання першої допомоги. Знання названої дисципліни допоможуть майбутньому вчителю фізичної культури ефективно володіти навичками реанімації, діагностики, класифікації раптових захворювань і патологічних станів; оперувати технікою надання долікарської допомоги й використовувати набуті знання у своїй професійній діяльності, під час роботи з дітьми. Для засвоєння студентами навчальної дисципліни «Основи медичних знань» майбутні вчителі фізичної культури повинні мати поглиблену підготовку з дисциплін медико-біологічного профілю. Лише озброївши майбутнього вчителя фізичної культури певними медичними знаннями, ми можемо прогнозувати ймовірний позитивний результат у майбутній професійно-педагогічній діяльності щодо його впевненості та необхідності впроваджувати здоров'язбережувальні технології в спеціальних медичних групах.

Отже, аналіз вибірково взятих навчальних планів і програм із підготовки вчителів фізичної культури слугує аргументом для доцільності фіксації адекватної до сучасних вимог системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури. У такій системі провідну роль відіграють фундаментально-теоретичні знання, згодом представляють знання прикладного оздоровчого характеру.

Варто зосередити увагу на тому, що підготовка майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних груп вимагає своєрідного фахового спрямування. Посутню частку становлять загальнопрофесійні дисципліни, натомість бракує часу для викладання курсів спеціалізованої поглибленої підготовки.

Оскільки переважають традиційні методи організації навчального процесу, то студент нерідко постає як пасивний продукт педагогічних впливів.

У практиці університетів на підготовці майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах більшою мірою позначаються природничо-наукові, професійні та практичні дисципліни, а меншою – курси гуманітарної й соціально-економічної підготовки. Слід визнати, що останні дисципліни містять елементи знань та уявлень, якими можна керуватися в ході підготовки. Проте описаний навчально-змістовий ресурс, на наш погляд, недостатній для підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах. У навчальних планах і програмах усебічно не відображені сучасні підходи до застосування здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах.

З огляду на зафіксовані недоліки, ми доповнили та розширили перелік підручників нормативних навчальних дисциплін авторським комплексом навчально-методичних посібників. Так, до циклу природничо-наукової підготовки, що слугує ґрунтовною базою навчальної підготовки студентів до опанування початкової ланки спеціальних дисциплін, підготовлено «Методико-практичні матеріали з дисципліни «Фізичне виховання» для студентів I – IV курсів» [319]. Мета курсу – формування в студентів професійно орієнтованих знань навчальної програми «Фізичне виховання», а саме основних її розділів: теоретичного, методичного та практичного. Особливістю навчально-методичного посібника є його практична спрямованість.

Теоретичний розділ посібника покликаний сформулювати світоглядні позиції студентів, науково-практичні знання у сфері фізичної культури. Практичний розділ сприяє підвищенню рівня методико-практичного забезпечення майбутніх фахівців; оволодіння знаннями, уміннями й

навичками, необхідними для провадження здоров'язбережувальної діяльності.

Цикл природничо-наукової підготовки (дисципліна нормативної частини «Валеологія з методикою викладання») доповнений навчально-методичним посібником «Фізичне виховання студентів (теоретико-методичний курс)» [106], метою якого є опанування студентами основних методичних засад, а саме: отримання спеціальних знань, умінь і навичок у галузі «Фізичної культури спорту і здоров'я», формування ціннісно-мотиваційного ставлення до власного здоров'я та стійкого переконання щодо ведення здорового способу життя, із подальшим застосуванням набутих умінь та навичок у майбутній професійній діяльності для формування в дітей свідомого й відповідального ставлення до власного здоров'я.

У навчальному процесі увага студентів була спрямована передовсім на оволодіння фундаментально-теоретичними знаннями. Згодом послідовно до процесу навчання вводили знання оздоровчого-прикладного характеру. Використання цього посібника в навчальному процесі вищої школи дає змогу стверджувати, що його теоретико-методичний курс сприяє реалізації основних функцій навчання – освітньої, виховної, розвивальної.

Однією з професійно орієнтованих дисциплін є «Методика фізичного виховання у спеціальних медичних групах». Для розширення інформаційного поля студентів розроблено навчально-методичний посібник «Фізичне виховання студентів з вадами у стані здоров'я» [239], спрямований на оволодіння базових знань про засоби лікувальної фізичної культури, фізичної реабілітації та методику їх застосування. Мета посібника – застосування студентами теоретичних знань і практичних умінь щодо механізмів лікувальної дії фізичних вправ на організм людини з оздоровчою спрямованістю; засвоєння основних вимог до організації роботи в спеціальних медичних групах; використання засобів фізичної реабілітації й методик оздоровчих занять. Опанувавши матеріал посібника, студенти повинні вміти організовувати й проводити комплексні заняття з

профілактично-оздоровчою метою в разі захворювань серцево-судинної, дихальної системи, внутрішніх органів та опорно-рухового апарату (див. Додаток А).

Майбутній учитель фізичної культури, який працюватиме з учнями спеціальних медичних груп, особливо відповідальний за реалізацію здоров'язберезувальної функції, тому застосування сучасних оздоровчих систем разом із фаховими знаннями й уміннями набуває безпрецедентної ваги для майбутнього фахівця. У цьому руслі розроблений і запроваджений навчально-методичний посібник «Сучасні фітнес-технології, як засіб виконання завдань з фізичного виховання для студентів з порушенням у стані здоров'я» [327]. Мета посібника – навчити майбутніх учителів фізичної культури використовувати на практиці здоров'язберезувальні й сучасні оздоровчі фітнес-технології в спеціальних медичних групах, раціонально поєднувати нові підходи до педагогічного процесу й нових здоров'яформувальних систем. Набуті практичні знання та вміння студенти використовують у процесі проходження педагогічної практики.

Для формування фахової лексики в майбутніх учителів фізичної культури й володіння мовленнєвими знаннями, до підручників із психолого-педагогічних дисциплін і фахових методик додано «Словник основних понять та термінів з фізичного виховання і спорту» [323], що виконує інформативну функцію (знання представлені через слово-поняття). І. Хоменко, І. Глазирін звертають увагу на те, що «низький рівень володіння фаховою термінологією зумовлює в студентів неспроможність адекватно сприйняти, об'єктивно оцінити та належно засвоїти необхідний мінімум науково-навчальної інформації під час опрацювання спеціальної літератури за своїм фахом» [339]. Мета словника – сформувати в студентів навички професійного володіння гімнастичною термінологією в галузі фізичної культури і спорту, а також схарактеризувати зміст і значення багатьох понять та термінів, які збагатять їхні професійні знання й уміння в названій освітній сфері.

Система підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах спрямована на розуміння того, що лише здорова людина, яка веде здоровий спосіб життя, спроможна усунути вичерпність можливостей розвитку людства [238, с. 19]. З огляду на це розроблено спецкурс «Формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах» [329], що адресований освітньо-кваліфікаційному рівневі «бакалавр». Вивчення дидактичних матеріалів спецкурсу поглиблює професійні знання, підвищує якість нових умінь студентів, дає змогу апробувати їх під час педагогічної практики.

Отже, однією з основних педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах є створення й реалізація цілісного науково-методичного супроводу завдяки розширенню змісту здоров'язбережувальних технологій в окремих розділах профільних дисциплін, що покликані формувати теоретико-практичну готовність студентів до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах. У ході наукового пошуку вдосконалено методичну систему формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах, основні аспекти якої схарактеризовані в наступних параграфах монографії.

2.3. Новітні технології підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах

Кардинальні соціально-економічні трансформації суспільства, посилення економічного розвитку, конкуренція на ринку праці, за висловом Л. Сущенко, вимагають нових підходів до розроблення змісту, форм і

методів професійної підготовки фахівців нової формації, упровадження в навчально-виховний процес вищих навчальних закладів сучасних технологій [305, с. 2]. Н. Белікова наголошує, що сучасні умови представляють нові вимоги до молодого фахівця, який повинен бути скерованим на розвиток відомих і пошук нових ідей, уміти швидко адаптуватися до мінливих умов професійної діяльності, продуктивно спілкуватися з людьми, психологічно грамотно поводитися з колегами та бути готовим до ризику й ухвалення рішень в умовах невизначеності [26, с. 308].

Серед компонентів розвитку освіти інноваційного типу Т. Кушнір виокремлює перехід до кредитно-модульної системи навчання; запровадження модульно-рейтингової системи контролю й оцінювання результатів навчання студентів; створення інноваційного інформаційно-освітнього середовища; розроблення організаційного та навчально-методичного забезпечення дисциплін; застосування новітніх навчальних технологій викладання [198, с. 248].

Необхідність в інноваційній спрямованості педагогічної діяльності, на думку О. Дубасенюк, зумовлена низкою обставин, а саме: соціально-економічні перетворення в суспільстві; науково-технічний процес, що вмотивовує необхідність оновлення системи вищої освіти, методології й технології організації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах; посилення гуманітаризації змісту освіти; зміна обсягу і складу навчальних дисциплін, введення нових навчальних предметів; використання нових організаційних форм і технологій навчання; застосування педагогічних новацій [103, с. 4].

Проблему сучасної системи розвитку освіти інноваційного типу вивчали вітчизняні й зарубіжні дослідники: А. Алексюк [5], Ю. Бабанський [12], Дж. Гарднер [364], М. Дичківська [97], Л. Ланда [365], З. Петрасинський [366], І. Підласий [258], С. Поляков [260], Г. Селевко [289] П. Уайтфілд [368] Л. Штефан [359] та ін. Учені довели, що досягнути ефективності підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до реалізації

здоров'язбережувальних технологій неможливо в разі відсутності сформованих навичок і вмінь використовувати весь спектр ресурсів інноваційних педагогічних технологій. Наголосимо, що винятково значущим для майбутніх учителів фізичної культури є вміння ефективно володіти компонентами інноваційної діяльності, а саме: запровадження в процес навчання інтерактивних технологій, використання диференційованого підходу, наявність здоров'язбережувальних компетенцій, організація позааудиторної науково-дослідницької діяльності. Ці вміння дають змогу успішно розв'язувати здоров'язбережувальні завдання в спеціальних медичних групах.

На наш погляд, традиційний формат побудови навчального процесу ускладнює формування високого рівня фахової компетентності та професійно значущих якостей майбутніх учителів фізичної культури. В. Стоянов зазначає, що в останні роки в педагогічній практиці помітний напрям розроблення й апробації методів і засобів, основою яких слугують інноваційні технології – упровадження нового в педагогічний процес [300, с. 109]. Автор наголошує, що саме інноваційна діяльність – основа вдосконалення навчального процесу, сутність якої полягає в упровадженні сучасних засобів і методів у традиційну систему освіти [300, с. 109].

Модернізація процесу професійної підготовки майбутніх фахівців нової формації, на думку В. Мартиненко, вимагає розроблення, створення й забезпечення освітнього процесу [216, с. 114]. Фахівець із фізичної культури і спорту повинен знати: зміст інноваційних технологій; форми, методи й принципи організації інноваційного навчання; медико-біологічні, психолого-педагогічні, соціокультурні основи інноваційних технологій у галузі фізичної культури і спорту. Водночас він має вміти: планувати, організовувати та проводити заняття з використанням інноваційних технологій; застосовувати сучасні засоби й методи фізичного виховання, адекватні до змісту інноваційних технологій; оцінювати ефективність використовуваних технологій і контролювати якість навчально-виховного процесу; аналізувати

й корегувати свою професійну діяльність; організувати та проводити наукові дослідження у сфері професійної діяльності [216, с. 114].

Проаналізувавши погляди науковців на витлумачення поняття «інновація» і зваживши, зокрема, на концепцію Й. Шумпетера, Ю. Лавріненко підсумував, що «інновація» – це пошук нового, нетрадиційного способу досягнення мети, який сприяє використанню результатів наукових досліджень і розробок, спрямованих на вдосконалення процесу виробничої діяльності [199, с. 194]. Уважаємо надзвичайно цінним уміння майбутніх учителів фізичної культури використовувати новітні технології навчання, оскільки це дає змогу успішно виконувати низку методичних, організаційних і здоров'язбережувальних завдань.

О. Шапран характеризує новітні технології як набір процедур, що допомагають поліпшувати фахову діяльність і вможливають досягнення запланованого результату, а також є цілісним проектом навчально-виховного процесу, який передбачає постійний зворотній зв'язок між викладачем і слухачем. Автор наголошує, що новітні технології слід відрізняти від новаторських методик і педагогічної майстерності, оскільки новації, попри наявний досвід та рівень професіоналізму вчителя, неодмінно оптимізують ефективність навчання й виховання [348, с. 27].

Я. Заворотна стверджує, що основними напрямками в розвитку й використанні інноваційних технологій набуття знань є розроблення інтенсивних методів навчання, навчальних курсів і програм; системи модульного навчання; науково-методичне забезпечення навчального процесу; комплексні діагностичні методики, тести з професійної орієнтації, методики соціально-психологічного оцінювання [118, с. 60]. Дослідник пропонує оцінювати інновації за трьома основними критеріями: актуальність, корисність, реалістичність [118, с. 60].

Застосування технологій у навчанні, за висловом О. Рафальської, сприяє розвитку індивідуальних ресурсів студентів і викладачів, формує навички самостійного мислення, ініціативність і відповідальність за

виконану роботу, а також зменшує психологічні навантаження на студентів і викладачів у процесі взаємного обміну знаннями [278].

В останні десятиріччя вчені активно дискутують із приводу з'ясування сутності поняття «педагогічна технологія», що характеризують як науку, яка досліджує найраціональніші шляхи навчання; як систему способів, принципів і регулятивів, застосовуваних у навчанні; як реальний процес навчання (О. Колодницька) [170]; як певний інструмент навчання, яким може оволодіти кожний педагог (М. Дичківська) [97, с. 58]; як певний набір операцій із конструювання, формування й контролю знань, умінь, навичок і відношень відповідно до поставленої мети (Г. Строганова) [301]; як спеціальну форму пізнавальної діяльності (М. Карченкова) [154, с. 64]; як педагогічну систему, яка інтегрує способи й засоби організації, проведення, управління освітнім процесом, спрямовані на підвищення його ефективності через досягнення запланованих результатів з одночасним забезпеченням сприятливих умов для всіх учасників педагогічного процесу (Н. Корольова) [176]. Ці позиції вчених послугували основою для дисертаційного пошуку, покликаного обґрунтувати доцільність підготовки майбутніх учителів фізичної культури до застосування новітніх технологій.

Учені акцентують увагу на ефективності технологій навчання для підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Так, корекційно-оздоровчі технології (Н. Кот) пов'язані з умінням студентів використовувати індивідуально-оптимальні технології для кожної дитини, що має відхилення у фізичному стані; проводити регулярне тестування найважливіших характеристик цього стану для накопичення інформації про динаміку фізичного та психічного здоров'я, виконання на цій основі періодичної корекції тренувальних програм [179, с. 254]. Інноваційні технології (О. Харченко) тісно пов'язані з формуванням у студентів мотивації до навчання, що впливає на їхню професійну компетентність та якість засвоєних знань і розвиток фахових умінь та навичок [338]. Особистісно орієнтовані технології (О. Ільків) стосуються модульно-розвивального навчання,

інформаційно-комунікаційних технологій, методу проектів [141]. Технологія диференційованого навчання (С. Іванніков) сприяє формуванню в майбутніх учителів уміння діагностувати стан і рівень фізичного розвитку учнів, опануванню певного арсеналу діагностичних тестів; маркує потребу в розробленні індивідуальних програм фізичного розвитку підтримувального або корекційного спрямування для кожного учня [134]. Ігрові технології (О. Брусенцева) оптимізують формування вмій розв'язувати завдання на основі компромісного вибору (ділові й рольові ігри, імітаційні вправи, індивідуальний тренінг; розв'язання практичних ситуацій і задач, комп'ютерні програми тощо) [43].

Отже, фокусування сучасної системи освіти на інноваційний підхід поліпшує умови підготовки майбутніх кадрів, спроможних ефективно працювати.

Синтез переваг традиційного та нового навчання – неодмінна передумова якості сучасної підготовки педагогічних кадрів. Л. Лисенко звертає увагу на те, що сучасний інноваційний процес вирізняється великою свободою вибору й різноманіттям видів інноваційної діяльності, це вимагає від учителя фізичної культури поглиблення професійно необхідних знань і досвіду, посилення педагогічної творчості та вибірковості інноваційної діяльності для більш якісного виконання різноманітних завдань фізичного виховання [204, с. 244].

Украй необхідно навчити студента самостійно керувати освітньою діяльністю, розвинути системний стиль мислення, зосередити зусилля не на запам'ятовування навчального матеріалу, а на його осмислення. Такий підхід дасть змогу підвищити успішність, посилити мотивацію навчання, активувати інтерес до обраної професії та екстраполювати знання в практичний вимір. Для якісної підготовки вчителя фізичної культури необхідно перебудувати технології навчання студентів ВНЗ. На наше переконання, базовим компонентом підготовки слугує опанування

студентами інноваційних технологій, що оптимізують реалізацію здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах.

2.3.1. Інтерактивні технології навчання в підготовці майбутнього вчителя фізичної культури

Серед найперспективніших напрямів удосконалення підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах варто назвати застосування активних форм і методів навчання, що зорієнтовані передовсім на інтенсифікацію пізнавальної діяльності студентів, синтезують педагогічні дії з ініціативним самостійним пошуком знань.

На підставі аналізу спеціальної літератури серед моделей навчання зафіксовано три групи методів навчання: пасивну, активну й інтерактивну. Класифікуючи методи навчання, Є. Карманов характеризує їх як пасивні, де студенти виконують роль «об'єкта» навчання, повинні засвоїти й відтворити матеріал, який передає їм викладач – джерело знань (лекція, опитування); активні, де студенти є «суб'єктами» навчання, які виконують творчі завдання, налагоджують діалог із викладачем (творчі завдання, запитання від студента до викладача й від викладача до студента); інтерактивні, згідно з якими навчання побудоване на взаємодії всіх, хто навчається, зокрема викладача (ці методи навчання найбільше відповідають особистісному підходові, оскільки прогнозують взаємне навчання (колективне, навчання в співпраці), причому і студент, і викладач є суб'єктами навчального процесу; викладач постає в ролі організатора процесу навчання, лідера групи, творця умов для ініціативи студентів) [152, с. 61].

Проблему інтерактивних методів навчання досліджували Є. Голант [79], І. Зязюн [250], О. Кіліченко [157], О. Пометун [263] та ін. Поняття «інтерактив» походить з англійської мови, від слова «interact» («Inter» – «взаємний», «act» – «діяти») [263, с. 7]. Найкращою практикою навчання, на

думку Е. Манівлець, є активні методи навчання, які стимулюють пізнавальну діяльність учнів і побудовані переважно на діалозі, що передбачає вільний обмін думками про шляхи розв'язання тієї чи тієї проблеми, вирізняються високим рівнем активності учнів [215]. Автор зазначає, що можливості різних методів навчання в сенсі активізації навчальної діяльності різні, вони залежать від природи та змісту методу, засобів їх використання, майстерності педагога [215].

Інтерактивні методи навчання, згідно з міркуваннями Д. Долбнєвої, нівелюють традиційний підхід до навчання студента, оскільки в нових умовах студент стає активним учасником навчально-виховного процесу та перебуває в центрі взаємодії всіх його учасників, посідаючи поряд із ними рівноправну позицію, має змогу виявити свої знання, визначити для себе їхній рівень, розкрити свій потенціал, навчитися працювати як у команді, так і самостійно [98, с. 391]. Використання інтерактивних методів навчання спонукає викладача до переосмислення своєї ролі та участі в навчально-виховному процесі, оскільки за нових умов він перестає бути ключовим учасником процесу навчання, а лише регулює його, відповідає за його загальну організацію, окреслює загальний напрям роботи академічної групи (готує до заняття необхідні завдання, формулює питання для обговорення в групах, контролює час і порядок виконання завдань, дає консультації, допомагає в разі серйозних ускладнень) [98, с. 392].

Інтерактивне навчання, на нашу думку, уможливорює створення умов, за яких студент самостійно здобуває, пізнає й конструює знання. Це суттєва відмінність активного навчання від традиційної системи освіти. Імпонує позиція Д. Остапчук, Н. Мирончук стосовно витлумачення поняття «інтерактивне навчання» як спеціальної форми організації пізнавальної діяльності, що має конкретну передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен студент відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність, а навчальний процес відбувається на тлі постійної, активної взаємодії всіх його членів [247]. Автори зауважують, що

інтерактивні методи є не тільки засобом покращення навчання, а й засобом посилення виховних впливів [247].

Н. Белікова зазначає, що всі методи навчання тією чи тією мірою реалізують завдання розвитку активності студентів, але в разі використання активних та інтерактивних методів навчання студент перебуває в умовах, коли він не може бути неактивним (примусова активність). Проте специфічна організація цих методів навчання робить їх комфортними й орієнтованими на студента. Такий підхід дає змогу трактувати активні та інтерактивні методи навчання як методи, що створюють умови для вияву активності й самостійності студентів у виконанні освітніх завдань під час взаємодії всіх суб'єктів навчального процесу [26, с. 314]. Нам імпонують міркування дослідниці, тому що в контексті порушеної проблеми застосування інтерактивних методів навчання є водночас особливо актуальним, а з огляду на майбутню професійну діяльність учителя фізичної культури – і специфічним, оскільки вимагає особливого підходу та уваги до учнів, які за станом здоров'я скеровані до спеціальної медичної групи.

У сучасній дидактиці не обґрунтовано єдиної позиції стосовно сутності поняття «інтерактивні методи навчання», крім того, не запропоновано усталеної їх класифікації. На думку С. Авксентієвої, методи активного навчання використовують для тренування й розвитку творчого мислення студентів, формування в них практичних умінь і навичок, які поєднують форми індивідуального й колективного засвоєння професійних знань, умінь та навичок. Найефективнішими з них є ситуаційні методи: семінари й дискусії, співбесіди, практичні заняття, ділова гра, розігрування ролей, аналіз конкретних ситуацій, активне програмове навчання, ігрове проектування, стажування, проблемна лекція [1].

Інтерактивне навчання, за висловом В. Матвійчук, створює сукупний ефект, який виявляється в тому, що в майбутніх фахівців на тлі програмного засвоєння знань формуються: уміння співпрацювати, продуктивність якого залежить від зміни стратегії взаємодії, можливості залучати студентів у

навчальну взаємодію й характеру групової взаємодії; комунікативна компетентність, що засвідчує зміну стилю спілкування, усвідомлення бар'єрів спілкування, характер виконання комунікативних завдань; толерантність, яка вирізняється сприйняттям інших людей і забезпечує повноту та адекватність спілкування в різних ситуаціях [218, с. 33].

Учителі фізичної культури представляють фах категорії «людина – людина», що апріорі вимагає розвинених умінь і навичок надавати кваліфіковану оздоровчо-профілактичну допомогу, а також формування низки якостей особистості: відповідальність за людське здоров'я й життя, терпимість, співчуття, комунікативні здібності та ін.

Отже, оперування інтерактивними методами під час оволодіння змістом теоретичних і практичних дисциплін посилює зацікавлення студентів майбутньою професійною діяльністю; удосконалює аналітичні здібності й комунікативні навички; допомагає досягти високого рівня самостійності висловлювань; підвищує емоційність занять; уможлиблює атмосферу співпраці.

У процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах узято до уваги думку В. Савченко, яка виокремлює лекцію як одну з форм навчання у ВНЗ, що є найоптимальнішою формою передання інформації від викладача до студента [282, с. 55]. «Сучасне звучання методичної лекції може бути забезпечене широким застосуванням новітніх технологій навчання, які опираються на самостійну роботу студентів і глибоке осмислення ними навчального матеріалу» [282, с. 57].

Реалізуючи умову, яка вможливить ефективну підготовку майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах, ми використовували на I курсі (для підвищення рівня фундаментально-теоретичної підготовки студентів) разом із традиційними лекціями «проблемні лекції». Такий формат допомагає налагодити зворотний зв'язок зі студентами, інтенсифікувати мислення,

посилити пізнавальний інтерес до невідомих явищ. У ході проблемної лекції можливе призупинення розповіді педагога й обговорення складних моментів порушеної проблеми. Починаючи заняття, викладач пропонує проблемну ситуацію, формулюючи низку запитань, які вимагають пошуку шляхів їх розв'язання. Долаючи суперечності студенти самостійно роблять висновки, які викладач повинен був повідомити як нові знання.

У роботі взято до уваги той факт, що семінарські заняття покликані насамперед поглибити й розширити знання, отримані на лекціях, а також сформувати практичні навички, що потрібні в майбутній здоров'язбережувальній діяльності. Для узагальнення знань студентів І курсу, засвоєння базисних професійних компетенцій у процесі вивчення дисциплін природознавчого та психолого-педагогічного циклів, використано технології, які О. Пометун, Л. Пироженко класифікували за формами навчання (моделями), де вони реалізуються, а саме: інтерактивні технології кооперативного навчання («Робота в парах», «Два-чотири-всі разом», «Карусель», «Акваріум»); інтерактивні технології колективно-групового навчання («Мікрофон», «Мозковий штурм», «Навчаючи – учусь», «Ажурна пилка», «Аналіз ситуації (Case-метод)»); технології навчання в грі («Імітаційні ігри», «Розігрування ситуації за ролями»); технології навчання в дискусії («Метод ПРЕС», «Займи позицію», «Зміни позицію», «Неперервна шкала думок», «Дискусія», «Дебати») [263, с. 27–60].

Для узагальнення й систематизації знань першокурсників використано технології «Мікрофон», «Мозковий штурм». Так, у ході підготовки студентів до семінарського заняття на тему «Пріоритетні напрями сучасних досліджень проблем освіти» застосовано технологію «Мікрофон», завдяки якій студенти мали змогу почергово висловлювати думки стосовно розв'язання проблем освіти. Доречним, на нашу думку, було застосування «Мозкового штурму», який передбачає глибокий і змістовний аналіз науково-популярної літератури, навчальних посібників, використання інформаційних ресурсів мережі Інтернет. Такі форми роботи допомагають майбутнім учителям

фізичної культури опанувати знання про особливості використання цих технологій на заняттях із фізичного виховання, а саме під час пояснення правил техніки безпеки, техніки виконання вправ та окремих елементів, з огляду на стан здоров'я учнів спеціальних медичних груп.

Практичне застосування «мозкового штурму» на уроці фізичної культури, на думку В. Шаповаленко, С. Гаркуші, можливе під час виконання комплексу ранкової гігієнічної гімнастики, де учні можуть самі добирати і створювати вправи; комплексу вправ із розвитку фізичних здібностей; у ході вдосконалення технічних прийомів [346].

Одним із дієвих засобів виконання умови, яка забезпечить підготовку майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах, вважаємо введення тренінгів, що оптимізують опрацювання навчального матеріалу з практичною спрямованістю, формування позитивного ставлення до фаху, змінюють уявлення студентів про традиційні підходи. У цьому руслі І. Панасюк зазначає, що використання тренінгів потребує від майбутніх учителів фізичної культури аналітичного підходу до з'ясування основних характеристик і функцій учителя-майстра, який веде психолого-педагогічні тренінги, що можуть бути використані студентами на практиці та в майбутній професійній діяльності [248, с. 225].

Учитель фізичної культури може також демонструвати відеоролики, аналізуючи практичні ситуації, що виникають у ході занять з учнями СМГ, з'ясовуючи правильність побудови заняття, доцільність засобів і навантажень. Як стверджує Л. Іванова, використання відеороликів сприяє закріпленню знань, формуванню мотивації, пізнавальної й науково-пошукової зацікавленості до майбутньої професійної діяльності, відкриває можливості творчої співпраці викладача зі студентами [137, с. 353].

У професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури доцільно застосовувати ділові ігри, що слугують джерелом досвіду здоров'язбережувальної діяльності, розвивають професійно значущі

особистісні якості, посилюють зацікавлення фахом. Наприклад, ділова гра «Організація здоров'язбережувальної діяльності в спеціальних медичних групах» удосконалює вміння студентів визначати пріоритетність здоров'язбережувальної діяльності школи, формує навички послуговуватися професійними термінами, розвиває здоров'язбережувальну компетентність. Є. Захаріна доводить, що проведення на практичних заняттях ділових ігор дасть змогу майбутньому вчителю фізичної культури отримувати більший обсяг інформації, максимально наблизитися до реальної професійно-практичної діяльності, зокрема до організації та проведення позакласної й позашкільної оздоровчо-виховної роботи зі школярами [124].

Отже, ділові ігри – ефективний засіб підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах, оскільки ігри імітують реальні умови, у яких працюють її учасники, що допомагає їм проводити аналогії.

На другому і третьому курсах застосовують удосконалені інтерактивні технології, зокрема під час проведення практичних занять із фахових методик, а також у ході прочитання спецкурсу «Формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах». Усебічному осмисленню проблеми сприяють технології «Займи позицію», «Зміни позицію», в основі яких – дискусія, що дає кожному студенту змогу обґрунтувати свою думку або змінити її, солідаризувавшись з іншими учасниками. Описані технології допомагають формувати в студентів вміння дискутувати, вести діалог, працювати з відкритими питаннями, які спрямовані на стимуляцію висловлювання різних поглядів. Проводячи заняття з фахових методик, апелюють до досвіду, отриманого студентами внаслідок застосування інтерактивних технологій на заняттях із фундаментально-теоретичних дисциплін, а також під час опанування розробленого спецкурсу.

Проходячи педагогічну практику на IV курсі, студенти проводять уроки у спеціальних медичних групах, використовуючи інтерактивні

технології. У ході підготовки до самостійних завдань апробовано «кейс-метод», що передбачає аналіз конкретних випадків (ситуацій, історій – «кейсів»), обговорення або ухвалення рішень студентами, оновлення знань, удосконалення навичок і набуття досвіду у сфері майбутньої професійної діяльності. Такий формат роботи навчає складати програми дій, мотивуючи студентів до адекватної поведінки в реальній ситуації.

Згідно з міркуваннями О. Школи, застосування інтерактивних технологій навчання на уроках фізичної культури сприяє формуванню таких структурних компонентів соціальної активності учнів, як підвищення загальної культури особистості; задоволення потреби в спілкуванні; розвиток техніки спілкування та взаємодії, здібностей, почуттів, переконань, умінь утверджувати довірливі взаємини як вищу цінність спілкування; формування риторичних знань, умінь і навичок на базі підвищення їхньої мовленнєвої культури [354, с. 142]. Автор наголошує, що інтерактивні технології навчання виконують також і виховні функції, а саме: нормативну, яка відображає освоєння школярами норм соціально-типової поведінки (спілкування як нормативний процес); пізнавальну – набуття школярами індивідуального досвіду в процесі спілкування (спілкування як пізнавальний процес); емоційну, що характеризує спілкування як ефективний процес; актуалізаційну – реалізація в спілкуванні типових та індивідуальних сторін особистості школяра [354, с. 142].

У ході наукового пошуку використано методи і прийоми мовного впливу, що в практиці вчителя фізичної культури є дуже важливими, оскільки передбачають розвиток мовного спілкування для підвищення моторної щільності заняття. Це сприяє розвитку вміння студента використовувати мовні інструкції під час виконання певних рухів, вправ, у процесі спільного обговорення в малих групах, під час проведення ранкової зарядки, організації спортивних естафет, ігор, змагань із різних видів спорту тощо.

Унаслідок осмислення сутності поняття «інтерактивні методи навчання» виокремлено його змістові характеристики: високий ступінь включення студентів в освітній процес; «вимушена активність» – примусова активізація мислення й роботи студентів; посилене емоційне включення студентів і креативний характер занять; колективне формування зусиль, інтенсифікація процесу навчання. Інтерактивні методи навчання, що передбачають суб'єкт-суб'єктну взаємодію учасників педагогічного процесу, їх самоактуалізацію та самоорієнтацію, зображено на рис. 2.2.

Рис. 2.2. Використання інтерактивних методів навчання в підготовці майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах

Студент постає не пасивним об'єктом, на який зорієнтована педагогічна дія, а активним суб'єктом, включеним у педагогічний процес. При цьому він отримує змогу підвищити рівень самостійності, а також обрати зміст і методи навчання. Суб'єктний досвід, а саме навички в реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах, розширюється та ускладнюється поступово, починаючи з першого курсу: від пізнання себе як суб'єкта життєдіяльності, який експериментує в галузі здоров'язбереження, до саморозвитку особистості студента як

професіонала, спроможного впроваджувати фахові інновації в спеціальних медичних групах.

Інтерактивні методи навчання оптимізують ініціативність студентів в освітньому процесі, що стимулює педагог, який виконує, зокрема, роль консультанта. Інтерактивні дії повинні мати особистісно орієнтований, систематичний і творчий характер. У процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури використано як традиційні методи навчання, так і інтерактивні методи фахової підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Отже, інтеграція методичної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах, зокрема застосування інноваційних технологій навчання, поступово зміщує акценти в значущості засвоєння інформації, утверджуючи самостійний пошук її студентами на останніх курсах навчання, формуючи професійну компетентність майбутніх учителів фізичної культури.

2.3.2. Підготовка майбутнього вчителя фізичної культури до застосування диференційованого підходу в спеціальних медичних групах

Відповідно до удосконаленої нами методичної системи, однією з провідних умов професійної ефективності майбутнього вчителя фізичної культури є опанування студентами диференційованого підходу до роботи з учнями спеціальних медичних груп.

Т. Зорочкіна зауважує, що розвиток творчих розумових здібностей учнів передбачає впровадження в навчальну практику гуманістичного принципу організації освіти, де в центрі навчально-виховного процесу перебуває особистість дитини з її потребами, інтересами й можливостями, а вчитель, послуговуючись методами, прийомами та засобами, виконує

організаційно-стимулювальну функцію, сприяє розвитку творчих здібностей і не допускає згубного впливу зовнішніх чинників [128, с. 164].

Успіх підготовки педагогічних кадрів у вищих навчальних закладах, як зазначають Л. Калініна, І. Самойлюкевич, безпосередньо залежить від: окреслення нових цілей і змісту навчання на різних рівнях; використання нових технологій навчання; сприяння розвитку індивідуальних когнітивних стилів студентів; адекватного контролю за рівнем сформованості професійних знань і вмінь [148, с. 129].

Наголосимо, що потужним інструментом оптимізації професійного становлення майбутніх учителів фізичної культури є спрямованість фахового навчання на застосування диференційованого підходу, зокрема врахування індивідуально-типологічних особливостей учнів спеціальних медичних груп. На думку видатного педагога В. Сухомлинського, «до кожного учня треба підійти, побачити його труднощі, кожному необхідно дати тільки для нього призначене завдання» [304, с. 460].

Диференційований підхід, за висловом Я. Кравчука, має великі перспективи для оптимізації фізичного виховання в школах і дає змогу учням працювати в оптимальному режимі, забезпечує найкращий оздоровчий ефект, що передбачає добір оптимальних засобів, методів і форм навчання відповідно до типових особливостей учнів [184]. Продовжуючи свої міркування, автор наголошує, що в процесі фізичного виховання широко використовують специфічні критерії диференційованого підходу, серед яких: типологічні особливості нервової системи, індивідуально-соматичні особливості дітей, частота серцевих скорочень, частота дихання, споживання кисню, тобто реакція організму на фізичні навантаження, рухові вміння й навички, фізичні якості учнів [184].

Імпонує позиція Ю. Костюка про важливість підходу до кожного учня, який не встигає або випереджає інших. Для цього необхідно представляти посилені вимоги до виконання завдань, частково ускладнювати їх для учнів, які випереджають інших, або, навпаки, полегшувати умови виконання тих чи

тих фізичних вправ для школярів, які не встигають [178, с. 255]. Основна ідея полягає в тому, щоб на основі знань про закономірності фізичного розвитку організму дітей об'єктивно відрізнити індивідуальне в особистості дитини й успішно впливати на підвищення розумових і фізичних можливостей кожного школяра [178, с. 255].

С. Іванніков характеризує індивідуально-диференційований підхід як вихідну позицію, засадничий принцип діяльності вчителя. В основі цього підходу лежить розподіл учнів за групами залежно від особливостей вияву в них індивідуальних властивостей, що впливають на успішність навчального процесу і є значущими для особистісного та суб'єктного розвитку учнів [134].

На наш погляд, диференційований підхід зазнає актуалізації саме під час підготовки майбутніх учителів фізичної культури, оскільки різке погіршення стану здоров'я учнів загальноосвітніх навчальних закладів – один із провідних чинників того, що тривалий час виконання вимог програми з фізичного виховання, представлених у вигляді чітких нормативів з окремих видів рухової активності учнів, було формальним показником оптимального фізичного стану учня, бажаним рівнем розвитку його певних фізичних якостей.

Отже, у системі підготовки майбутніх учителів фізичної культури пріоритетне місце посідає формування цілісного уявлення про сутність диференційованого підходу; ознайомлення з особливостями реалізації різновидів диференціації; опанування методів (методик) діагностики особливостей учнів спеціальних медичних груп; засвоєння комплексу вмінь, що дають змогу впровадити диференційований підхід у професійно-педагогічну діяльність.

За висловом С. Іваннікова, учитель, керуючись загальними орієнтирами, має знайти міру розвитку учнів, зважаючи на їхні реальні фізичні можливості, таку, що не порушує стан здоров'я і не породжує формування негативного ставлення до фізичних дій, культури їх виконання.

Це вимагає від учителя чіткого усвідомлення предмета й мети професійно-педагогічної діяльності, що провадять засобами фізичного виховання заради фізичного здоров'я учнів [134].

С. Присяжнюк зазначає, що застосування диференційованого підходу у фізичному вихованні спеціальних медичних груп неможливе без диференційованого використання засобів фізичної культури, залежно від характеру й наслідків структурних і функціональних порушень в організмі, які виникли через патологічні процеси [267, с. 70]. На думку науковців О. Блавт [28], Е. Булич [46], О. Дубогай [104], Т. Круцевич [190], упровадження диференційованого підходу у фізичне виховання спеціальних медичних груп – провідна передумова правильного планування й модернізації навчального процесу в цих групах. Диференційований підхід зважає не лише на стан здоров'я (діагноз, форма та самопочуття), але й на функціональний стан і рівень фізичної підготовленості учнів, руховий режим учнів спеціальних медичних груп.

Як слушно зазначає С. Іванніков, упровадження індивідуально-диференційованого підходу в теорію і практику підготовки майбутніх учителів фізичної культури передбачає виконання низки завдань: ціннісна орієнтація майбутніх учителів на індивідуальну роботу з кожною конкретною дитиною; навчання вияву індивідуальних можливостей, особливостей фізичного й особистісного розвитку кожного учня, їх урахування, коректного виправлення й розвитку, використання різноманітних форм і видів фізично-оздоровчої, спортивно-ігрової діяльності; озброєння майбутніх учителів практичним досвідом організації індивідуально-диференційованого фізичного виховання дітей в умовах уроку й в позаурочний час; поєднання індивідуальних завдань і групових форм роботи; створення педагогічно доцільних стимулів для самостійного фізичного розвитку кожної дитини [133].

У руслі формування ціннісних орієнтацій особистості майбутнього вчителя фізичної культури важливими є висновки Н. Веригіної про те, що

цей процес відбувається через творче освоєння професійно типових елементів у педагогічній діяльності за одночасного створення власної системи індивідуально неповторного своєрідного комплексу способів, прийомів і засобів, постійного самовдосконалення, а також в активному внутрішньому прагненні фахівця виконати по-своєму педагогічні завдання, які ставить професійно-педагогічна дійсність [61].

Отже, застосування індивідуально-диференційованого підходу в підготовці майбутніх учителів фізичної культури формує в студентів потребу в самоосвіті; уможлиблює ефективну працю майбутніх учителів фізичної культури, добір оптимальних методів і прийомів педагогічного впливу на учнів, які за станом здоров'я скеровані до спеціальних медичних груп; актуалізує пізнавальні інтереси студентів.

Студенти фізкультурних факультетів, працюючи на практичних заняттях, формують уміння, навички діагностування індивідуальних можливостей та особливостей фізичного й особистісного розвитку учнів спеціальних медичних груп. Тренування таких умінь і навичок саме на практичних заняттях, за висловом Ж. Малахової, допомагає визначати різний зміст навчального заняття в спеціальних медичних групах, організацію диференційованого підходу, обсяг, складність, методи та прийоми, урахування протипоказань щодо захворювань у спеціальних медичних групах [213, с. 8].

Під час проходження педагогічної практики студенти поглиблюють і закріплюють знання й навички, отримані на лекційних та семінарських заняттях під час опанування циклів дисциплін професійної та практичної підготовки, а також вчаться використовувати різноманітні диференційовані підходи. Наприклад, у ході вступної частини уроку фізичного виховання проводять шиккування учнів спеціальних медичних груп не за зростом, а за функціональними відхиленнями (на правому фланзі шикуються діти із захворюваннями серцево-судинної й дихальної систем, за ними – діти із захворюваннями внутрішніх органів і зниженим зором, далі – учні з

відставанням у фізичному розвитку) [10; 140; 351]. Згідно з іншим підходом, шиккування відбувається за ступенем функціональних відхилень, станом здоров'я, рівнем фізичної працездатності (із нижчим рівнем цих показників – на правому фланзі шеренги, а з вищим – на лівому). Такий підхід, на думку Д. Коберника, Г. Грибан, допомагає більш-менш точно диференціювати фізичне навантаження, оскільки учні на лівому фланзі продовжують виконувати вправу, на правому – переходять до виконання дихальних вправ. Сильніші учні виконують на 2-4 повторення більше [160, с. 62]. Використання майбутніми вчителями фізичної культури однієї з інноваційних методик, а саме методики «колового тренування», дає змогу реалізувати диференційований підхід у процесі фізичного виховання учнів спеціальних медичних груп, оскільки застосування на «станціях» колового тренування різноманітних варіантів однотипних вправ сприяє вмінню студентів розподіляти дітей за підгрупами відповідно до результатів аналізу даних про стан їхнього здоров'я [355].

Також фізичні навантаження в спеціальних медичних групах диференціюють залежно від віку, статі й рівня фізичної підготовленості, рухового досвіду; від характеру та виразності структурних і функціональних порушень в організмі, породжених патологічним процесом [138, с. 103]. Аналізуючи підходи до диференціації змісту фізичного виховання з огляду на особливості вияву, зміни, взаємозв'язків між показниками психофізичного стану представників різних соматотипів, А. Лукавенко зазначає, що диференційований підхід на основі соматотипу є одним із високоефективних у поліпшенні психофізичного стану дітей і молоді в процесі фізичного виховання [209, с. 13].

С. Присяжнюк принагідно зауважує, що під час проведення занять у спеціальних медичних групах необхідно диференційовано підходити до визначення обсягу фізичного навантаження, окрім цього, брати до уваги наслідки того чи того захворювання. Автор акцентує на неможливості індивідуально проводити заняття з фізичного виховання, оскільки склад

групи формується за захворюваннями однієї чи двох систем організму, наприклад, захворювання серцево-судинної та дихальної систем [270, с. 103].

Зважаючи на мету цієї праці, можемо стверджувати, що застосування такого підходу сприяє вмінню майбутніх учителів фізичної культури диференціювати обсяг та інтенсивність фізичного навантаження в спеціальних медичних групах, визначати оптимально-допустиме фізичне навантаження за різних ступенів захворювання, характеризувати за рівнем фізичної підготовленості правильність розподілу учнів спеціальних медичних груп (високий, середній, низький), з'ясувати (разом із медичними працівниками школи) тривалість та інтенсивність обсягу рухової діяльності учнів спеціальних медичних груп. Унаслідок цього майбутні вчителі фізичної культури починають генерувати ідеї, добирати альтернативні варіанти для розв'язання стандартних і проблемних ситуацій тощо.

Отже, підготовка майбутнього вчителя фізичної культури до застосування диференційованого підходу в роботі з учнями спеціальних медичних груп – спеціально організований процес навчання теорії й методики фізичного виховання, що бере до уваги індивідуальні особливості учнів, рівень їхнього психічного та фізичного розвитку. Така підготовка є складником цілісної фахової підготовки, що проходить у вищому освітньому закладі.

Отже, підготовка вчителя фізичної культури до застосування диференційованого підходу в роботі з учнями спеціальних медичних груп оптимізує професійне становлення, формує потребу в самоосвіті, уможливорює ефективну діяльність, добір оптимальних методів і прийомів педагогічного впливу на учнів, посилює пізнавальні інтереси студентів до впровадження диференційованого підходу, нейтралізує формалізм у системі оцінювання стану здоров'я й рівня фізичної підготовленості учнів, спонукає до генерування ідей, пошуку шляхів подолання стандартних і проблемних ситуацій тощо.

2.3.3. Здоров'язбережувальні компетенції як провідний складник підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах

Розуміння необхідності переходу навчального процесу на суб'єктну основу, орієнтації на саморозвиток особистості, адаптації навчального процесу до потреб і можливостей учня зумовило особливу увагу педагогів до здоров'язбережувальних технологій, що оптимізують реалізацію особистісно орієнтованої освіти [253]. Н. Карапузова акцентує увагу, що лише за умови особистого прикладу педагога, його здатності мобілізувати сукупність знань, умінь і навичок, потрібних для здоров'язбережувальної діяльності, можна ефективно розвивати в учнів бажання й мотивацію дбайливого ставлення до власного здоров'я [150].

Розвиток здоров'язбережувальних компетенцій студентів – одна з домінантних умов фахової підготовки, оскільки нині запотребуваним є не лише володіння певним набором знань умінь і навичок, а й розуміння доцільності здоров'язбережувальних дій, ставлення до свого здоров'я як цінності життя, збереження себе як життєдіяльного громадянина [228, с. 46]. Т. Самусь зазначає, що формування здоров'язбережувальних компетенцій студентів – складний інтегральний процес, для якого характерна наявність знань, умінь і навичок, необхідних для здоров'язбережувальної діяльності, що сприяє саморозвиткові, самоосвіті студентів, їх адаптації в умовах мінливого зовнішнього середовища та ефективному оволодінню професійними навичками в умовах цілісного освітнього процесу ВНЗ [285].

В. Тевкун наголошує, що здоров'язбережувальні компетенції є важливим складником професійної підготовки сучасного вчителя фізичної культури, яка формує гуманітарне мислення, поведінку діяльності майбутніх фахівців, розвиває інтелектуальну, емоційно-вольову сферу людини, сприяє

збагаченню морально-естетичного досвіду та інтеграції фізичної й професійної культур та особистості [307].

На нашу думку, для реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах, а також виконання майбутнім фахівцем функцій педагогічної діяльності необхідно налагодити зв'язок між освітнім процесом ВНЗ та вимогами в обраній професії. Це дасть змогу модернізувати навчання в аспекті формування в майбутнього вчителя фізичної культури потрібного набору компетенцій.

Сукупність здоров'язбережувальних компетенцій – провідний складник підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах, оскільки це досягнення інтегрованого кінцевого результату освіти у ВНЗ, що передбачає поєднання гармонійної цілісності знаннєвої бази компетенцій із майбутньою практичною здоров'язбережувальною діяльністю, своєчасне впровадження інноваційних ідей, узагальнення фонду знань, умінь, навичок, до складу яких входять знання анатомо-фізіологічної, педагогічної, психологічної характеристики стану здоров'я й фізичного розвитку учнів спеціальної медичної групи; знання технологій, спрямованих на коригування здоров'я учнів СМГ, оздоровлення та зміцнення дитячого організму, покращення фізичного розвитку.

Як слушно зауважує І. Іваній, у сучасних умовах компетентнісний підхід є одним із пріоритетних у професійній освіті, оскільки реалізація цього підходу має бути схарактеризована як один із найважливіших навчальних результатів професійної підготовки вчителів фізичної культури [132, с. 21]. Автор описує такий підхід як здатність майбутнього вчителя фізичної культури провадити складні поліфункціональні, поліпредметні, культуродоцільні види діяльності, ефективно розв'язувати широкий спектр проблем формування, збереження і зміцнення здоров'я та організації здорового способу життя, пов'язаних із професійною й суспільною діяльністю; уміння поєднувати професійний та особистісний аспекти;

сформованість особистісної й соціально-професійної зрілості та позиції вчителя фізичної культури [132, с. 21].

Л. Белова наголошує, що компетентнісний підхід передбачає наявність у фахівця з фізичної культури необхідних знань, до складу яких входить знання здоров'язбережувальних технологій, що спрямовані на збереження, зміцнення й коригування здоров'я учнів [22, с. 81]. За класифікацією Н. Смирнова [296], таке знання охоплює кілька функцій здоров'язбережувальних технологій за характером дії (захисно-профілактичні, компенсаторно-нейтралізаційні, стимулювальні та інформаційно-навчальні).

Захисно-профілактична функція прогнозує застосування прийомів, методів, технологій, спрямованих на захист від несприятливих для здоров'я учнів впливів; використання страхувальних засобів і захисних пристосувань у спортзалах для профілактики травматизму. Компенсаторно-нейтралізаційна функція зорієнтована на нейтралізацію несприятливого впливу статичності навчальних занять, браку фізичної активності. Стимулювальна функція полягає в компетентному застосуванні майбутнім учителем фізичної культури прийомів, методів і технологій, що активізують сили організму для виходу з небажаного стану. Інформаційно-навчальна функція спрямована на опанування учнями необхідного рівня знань щодо піклування про здоров'я, виховання культури здоров'я [296].

Л. Белова доповнює названий перелік такими функціями: інтелектуально-перетворювальна; операціонально-діяльнісна (технологічна), що пов'язана зі знаннями й уміннями майбутніх учителів фізичної культури формувати компетентності учнів (знання, уміння, навички, здібності та самостійність у галузі фізичної культури); корекційна, яка детермінує корекцію дітей із фізичним і психомоторним розвитком; гігієнічна, що забезпечує використання засобів фізичної культури в загартовуванні, режимі праці й відпочинку, у сімейному фізичному вихованні; психологічна функція, яка створює всіма засобами фізичної культури умови, що забезпечують

позитивну мотиваційно-потребнісну освіту у свідомості учнів до її освоєння [22, с. 81].

Збереження та зміцнення вчителем фізичної культури здоров'я учнів спеціальних медичних груп будуть повноцінними й ефективними лише в разі всебічної реалізації здоров'язбережувальних технологій, що прогнозує:

- 1) гармонійне поєднання принципу свідомості та активності учнів спеціальних медичних груп [27];
- 2) застосування комплексу гуманістичних принципів (людяності, совісті й моральності, віри в дитину, увічливості та толерантності, працелюбності й бажання бути корисним) [4, с. 12];
- 3) окреслення стратегії побудови заняття з доцільно обраними методичними підходами, з огляду не лише на методичні основи розвитку фізичних здібностей, а й на співвідношення фізичних навантажень різної спрямованості, зважаючи на вікові особливості контингенту [63, с. 32];
- 4) вибіркове планування навантажень, без шкоди для здоров'я, що дає змогу послідовно й доцільно використовувати засоби, методи та форми управління фізичною підготовкою [63, с. 35];
- 5) організацію освітнього середовища за вимогами особистісно орієнтованого підходу; моніторингу рівня здоров'я; реалізації діагностичних, корекційних і реабілітаційних заходів залежно від групи здоров'я; створення комфортних умов; обрання оптимальних технологій з урахуванням віку, статі, індивідуальних особливостей розвитку дитини [156];
- 6) використання оптимальних засобів залежно від віку, статі, вихідного рівня здоров'я і працездатності, змін морфологічного й функціонального стану учнів спеціальних медичних груп у процесі занять [29, с. 13];
- 7) урахування соматипу учнів спеціальних медичних груп під час коригування їхнього здоров'я [291];
- 8) систематичний лікарсько-педагогічний контроль і самоконтроль учнів; індивідуальну роботу в процесі гурткових, секційних і самостійних занять; виховання позитивного ставлення до власного здоров'я та звички до здорового способу життя [202, с. 526];
- 9) чіткі критерії оцінювання, яким повинен відповідати той чи той тест, зважаючи на особливості учнів спеціальних медичних груп, патологічні

відхилення в стані здоров'я, а також характер основних і супутніх захворювань [29, с. 13]; 10) диференціацію контингенту; зіставлення змісту, видів і форм рухової активності з особливостями певного контингенту [175, с. 142]; 11) наявність необхідної спортивної бази; проходження медичного огляду та його аналіз, застосування впродовж навчального дня малих форм активного відпочинку, створення бази для формування методичних знань і проведення діагностичної, профілактичної й корекційної діяльності [269, с. 32].

Формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах зумовлене сукупністю чинників, що окреслюють сучасні напрями професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах: розкриття професійної майстерності майбутнього вчителя фізичної культури щодо пошуку інноваційних шляхів організації здоров'язбережувальних технологій; наявність у майбутнього вчителя фізичної культури пізнавального інтересу та стійкої свідомої потреби, позитивної мотивації й творчого потенціалу, суб'єктної «авторської» позиції та індивідуального стилю, структурованого набору спеціальних теоретичних знань і практичних навичок щодо реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах.

Як зазначено вище, ефективність реалізації здоров'язбережувальних технологій залежить від необхідного набору здоров'язбережувальних компетенцій для ухвалення рішень стосовно діяльності у сфері обраної професії, для досягнення результату на конкретному робочому місці в певних умовах, а саме: відновлення, зміцнення та збереження здоров'я учнів спеціальних медичних груп, формування діяльнісної позиції студента в начально-виховному процесі, розвиток особистісних професійних якостей, здібностей, навичок і знань майбутнього вчителя фізичної культури щодо

реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах.

Отже, однією з виокремлених нами педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах є використання майбутнім учителем фізичної культури інтерактивних технологій, диференційованого підходу до роботи з учнями спеціальних медичних груп, здоров'язбережувальних компетенцій.

2.4. Організація позааудиторної діяльності в процесі підготовки майбутнього вчителя фізичної культури

Одним зі змістовних етапів процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах є організація позааудиторної діяльності, що відбувається в позааудиторний час, оптимізуючи особистісний розвиток, поглиблюючи фахові знання й формуючи професійно значущі якості. В. Берека наголошує, що останні зміни у вищій школі України вимагають сучасних фахівців, які не тільки володіють професійними знаннями, уміннями та навичками, але й спроможні застосувати їх у повсякденній практичній діяльності, за умов складних (нетипових) ситуацій. Це передбачає формування в стінах навчального закладу всебічно розвиненої особистості, яка здатна постійно вдосконалювати свої професійні здібності, розвивати їх для успішної роботи в межах посади [24].

Л. Ніколенко, аналізуючи наукові погляди, характеризує позааудиторну діяльність у ВНЗ як систему навчальних і виховних заходів, що є органічним складником освітнього процесу та створює умови для всебічного розвитку, соціального становлення й самореалізації студентів [234, с. 22]. Дослідниця звертає увагу, що позааудиторна діяльність має потужні можливості для самореалізації студента, оскільки відбувається найбільш тісне

міжособистісне неформальне спілкування студентів, культурне збагачення й духовне, професійне та соціальне становлення особистості [234, с. 24].

Наукове зацікавлення становлять міркування В. Коваль стосовно того, що позааудиторну діяльність у ВНЗ будують не для студентів, а зі студентами, зважаючи на їхні інтереси й можливості. Цю роботу проводять у формі різноманітних заходів у групі, на факультеті, у вищому навчальному закладі; вона стимулює формування особистості майбутнього фахівця [162, с. 285]. О. Максимець зауважує, що позааудиторна робота зі студентами у ВНЗ має низку суттєвих переваг порівняно з аудиторною, зокрема: суворона необмеженість у часі, унеможливлене авторитарне керівництво викладачів, об'єднання студентів за інтересами, позитивний вплив на міжособистісні взаємини учасників, сприяння їх самореалізації, спрямованість на розширення й поглиблення професійних знань, організацію творчої діяльності тощо [212, с. 187].

Організація позааудиторної діяльності в підготовці майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах передбачає самостійну та індивідуальну роботу, що формує вміння опрацьовувати наукові джерела, довідники, енциклопедії, періодичні видання та ін., застосовуючи сучасні інформаційно-комунікаційні технології, які розвивають організованість, актуалізують ініціативність, посилюють творчість у виконанні завдань і розв'язанні проблем.

В. Наумчук зосереджує увагу на тому, що в основі підготовки фахівців має бути самостійна праця суб'єктів навчання із засвоєння накопичених людством знань. У дидактиці вищої школи більшість дослідників (С. Архангельський, В. Загвязинський, В. Козаков, І. Кобиляцький, Р. Нізамов та ін.) витлумачує самостійність студентів як обов'язкову умову успішного формування майбутнього фахівця, як один з основних принципів вищівської дидактики, а самостійну роботу студентів – як основний шлях реалізації цього принципу [231, с. 8].

Пізнавальна активність і самостійність – органічні складники процесу формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах. Зміст самостійної роботи студента, за визначенням С. Вахтіна, М. Дрогомирецької, може передбачати: опрацювання теоретичних основ прослуханого лекційного матеріалу; вивчення окремих тем або питань, запланованих для самостійного опрацювання; поглиблене вивчення літератури на задану тему й пошук додаткової інформації; підготовку до виступу на заняттях; підготовку аналітичного огляду публікацій у фахових та інших виданнях; підготовку й оформлення наочного матеріалу (схем, таблиць, графіків), складання та розв'язання тематичних кросвордів тощо [55, с. 172].

У процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах використано такі форми організації самостійної роботи: поглиблене опрацювання літератури з теми, добір додаткової інформації; підготовка до виступу на семінарських і практичних заняттях; огляд опублікованих у фахових та інших виданнях статей; підготовка до ділової гри, дебатів, дискусій, розроблення мультимедійних презентацій та ін.

Одним із важливих компонентів модернізації системи освіти, що пов'язаний з оновленням змісту, методик і технологій організації професійної підготовки, на думку В. Жигірь, є індивідуалізація навчання, яка не лише забезпечує збереження, але й сприяє розвитку індивідуальності особистості [115, с. 108]. За висловом автора, під індивідуалізацією навчання розуміють удосконалення самостійної навчальної діяльності відповідно до індивідуальних здібностей того, хто навчається, що обов'язково контролює й корегує викладач» [115, с. 110].

У процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах важливо індивідуалізувати навчання, тобто взяти до уваги наявність знань, психологічних і психічних особливостей студента, його природних

нахилів. Індивідуальна робота має на меті формування в майбутніх учителів фізичної культури креативного мислення, навичок дослідження, спроможності адекватно реагувати на понадшвидкі інформаційні потоки, оволодіння стилем наукового мислення [111, с. 242].

У межах індивідуальної роботи майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах варто виокремлювати творчі й індивідуальні навчально-дослідницькі завдання. У ході виконання ІНДЗ студенти могли провадити таку діяльність: інтелектуальна (дослідження й порівняння певних оздоровчих систем, аналіз педагогічних явищ); креативна (використання теорії та нових ідей здоров'язбереження в практичному самостійному творчому пошуку); інформаційно-аналітична (застосовування логіки фактів і переконливої аргументації, обстоювання ідеї здорового способу життя, тієї чи тієї оздоровчої системи).

Отже, зростання рівня знань студентів, формування вмінь самостійно мислити та ухвалювати рішення – важливий результат самостійної й індивідуальної роботи студентів, що є необхідним для формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах.

У межах окресленої проблеми необхідно акцентувати на тому, що якісна підготовка майбутніх учителів фізичної культури вирізняється низкою характерних особливостей виконання індивідуальних завдань. Особливо вагомим етапом у підготовці студентів є практика, що допомагає студентам опанувати сучасні методи наукових досліджень, набути професійних якостей особистості, усвідомити цінність здоров'язберезувальної діяльності в поєднанні з практичною реалізацією здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах. Виконуючи індивідуальні завдання під час практики, студенти розвивають навички й уміння, потрібні для самостійного досягнення науково-виробничих та організаційних цілей, посилюють

практичну діяльність, розширюють власний світогляд, активізують ініціативність і цілеспрямованість.

П. Джуринський зазначає, що мета практики полягає у формуванні професійних умінь та особистісних якостей фахівця, що допомагають провадити основні види фахової діяльності; в оволодінні сучасними методами, формами організації та знаряддями праці вчителя фізичної культури; у розвитку професійних умінь і навичок для ухвалення самостійних рішень під час конкретної роботи в реальних умовах; у вихованні потреби систематично оновлювати свої знання, вести наукові дослідження і творчо застосовувати отримані знання в практичній діяльності [94, с. 300].

О. Гауряк, О. Киселиця зауважують, що педагогічна практика є основним критерієм сформованості педагогічної культури майбутнього вчителя, тому що саме в діяльності, у взаємодії з учнями можна переконатися у своїх досягненнях та окреслити перспективи [75, с. 34]. На думку Н. Белікової, педагогічна й виробнича практика повинні мати активний характер; бути наскрізними і ґрунтованими на засвоєнні теоретичних понять дисциплін блоку професійної підготовки; передбачати формування й розвиток усіх структурних компонентів готовності майбутніх фахівців [26, с. 336].

Ознайомча, педагогічна й виробнича практика майбутніх учителів фізичної культури – вагомий складник фахової підготовки, що дає змогу перевірити теоретичні знання та рівень практичної підготовленості до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах. Такі види практики проводять в умовах, максимально наближених до умов професійної діяльності, а саме: у загальноосвітніх навчальних закладах, з учнями спеціальних медичних груп. Студенти, які проходять практику, обов'язково отримують завдання від методиста – керівника цього виду практики, що передбачає проведення низки заходів: навчальні заняття різних видів, спортивно-мистецький захід, спортивно-оздоровчий захід, профілактичні заходи та виховні заходи [246, с. 126].

Для досягнення мети наукового пошуку студентам-практикантам запропоновано комплекс завдань, спрямованих на реалізацію здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах: підготовка, проведення та аналіз фізкультурно-оздоровчого заходу з учнями спеціальних медичних груп (див. Додаток Г).

О. Остапенко наголошує, що практика є однією з форм організації навчального процесу у вищій школі, дидактичні цілі якої скеровані на формування професійних умінь і навичок; розширення, закріплення, узагальнення та систематизацію знань через їх застосування в реальній діяльності [246, с. 128]. На наш погляд, завдяки практиці студенти не лише поглиблюють знання, опановані в розрізі теоретичного навчання, а й здобувають нові знання, джерелом яких слугує власна діяльність.

Отже, формування в майбутніх учителів фізичної культури потреби в самоосвіті, самопізнанні та прагнення до самовиховання, розвиток творчого мислення – обґрунтована педагогічна умова, що раціонально поєднує самостійні й індивідуальні завдання, засвоєні знання та аудиторний практичний досвід під час проходження практики, практичні вміння розв'язувати професійні ситуації, пов'язані з реалізацією здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах.

2.5. Дидактична характеристика спецкурсу «Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах»

Сучасна освіта з-поміж комплексу стратегічних завдань покликана розробити й упровадити особистісно орієнтовану модель педагогічної освіти, що вможливить підготовку висококваліфікованого фахівця, спроможного демонструвати професіоналізм у нових умовах функціонування єдиного європейського простору. За висловом О. Котової, для ефективності фахової орієнтації в навчальному процесі ВНЗ потребує належної уваги професійно орієнтований напрям, де особливо вагомими в підготовці майбутніх спеціалістів є спецкурси, які сприяють активності студентів у навчальному процесі [181, с. 106].

Однією з центральних позицій варіативної частини навчальних планів та вдосконаленої нами методичної системи щодо педагогічних умов підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах є спецкурс, який викладають студентам освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр». М. Фіцула стверджує, що спецкурс – це курс, який вивчають студенти на старших курсах для оволодіння вузькоспеціалізованими, новітніми знаннями з певної науки, формування актуальних для певної спеціалізації вмінь і навичок [335, с. 201]. Згідно з міркуваннями О. Зимовець, спецкурси дають змогу систематизувати й поглибити знання з однієї або з кількох дисциплін, мають прикладний характер, формуючи в студентів конкретні вміння, необхідні їм у майбутній професійній діяльності [127, с. 146].

Програмний матеріал авторського спецкурсу «Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах» згрупований за рубриками: структура спецкурсу, мета, завдання, текст

програми, структура залікового кредиту, питання й завдання для самоконтролю, питання для самостійного опрацювання, теми для рефератів і повідомлень, індивідуальне навчально-дослідницьке завдання, методи навчання, навчально-методичний комплекс «Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах», рекомендована література, методи контролю, розподіл балів для оцінювання успішності студентів зі спецкурсу, шкала оцінювання, методичне забезпечення.

Програма складена згідно з вимогами кредитно-модульного навчання. У структурі залікового кредиту описано співвідношення теоретичного матеріалу спецкурсу відповідно до навчального плану: лекції – 10 год., семінарські заняття – 12 год. Частина питань запланована для самостійного опрацювання (самостійна робота – 6 год.) і виконання ІНДЗ (8 год.).

Програма й основні положення спецкурсу «Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах» мають на меті сформувані в студентів науково-теоретичні знання та практичні вміння щодо реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах.

Досягнення мети передбачає виконання низки завдань:

– вивчити наукові й науково-методичні джерела з проблеми педагогічних умов підготовки майбутніх учителів фізичної культури організації здоров'язбережувальних технологій у системі освіти;

– опрацювати нормативну літературу з проблеми педагогічних умов підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах;

– окреслити педагогічні умови, що сприяють оптимізації педагогічних умов підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах;

– вибудувати зміст і структуру навчально-виховного процесу майбутніх учителів фізичної культури відповідно до застосування новітніх технологій у навчанні студентів;

– сприяти розвиткові комунікативних навичок і творчих здібностей майбутніх учителів фізичної культури, згідно з вимогами сучасної професійної освіти;

– дослідити зміст посібників навчально-методичного комплексу.

Підґрунтям для вивчення спецкурсу слугує таке основне положення: структура підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах зумовлена сукупністю структурних компонентів (ціннісно-мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний, рефлексивний) і вирізняється професійно орієнтованими знаннями, вміннями й навичками, особистісними якостями, що спрямовані на реалізацію здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах. Також професійна діяльність викладача вищого навчального закладу зорієнтована на формування в майбутніх учителів фізичної культури компетентнісного, комунікативного, аксіологічного, диференційованого, дослідницького, системного, технологічного й особистісно орієнтованого методологічних підходів до організації навчально-виховного процесу.

Т. Зорочкіна зауважує, що для розв'язання сформульованих завдань і реалізації провідних ідей студентам вищих навчальних закладів потрібно оволодіти змістом та технологіями [128, с. 105], що, на наш погляд, за певних педагогічних умов сприятимуть формуванню готовності в майбутніх учителів фізичної культури.

Навчально-теоретичний матеріал спецкурсу «Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах» викладають у такому форматі: курс лекційних матеріалів, у процесі якого концентрують увагу студентів на найбільш складних і вузлових питаннях

дисципліни; проведення семінарських занять, що допомагають поглибити, узагальнити й закріпити знання спецкурсу та «сприяють активізації пізнавальної діяльності студентів, організації дискусій, виконанню творчих завдань, формуванню самостійності суджень, умінню обстоювати власні думки, аргументувати їх на основі наукових фактів» [195, с. 296]; виконання індивідуальної й самостійної роботи, що індивідуалізують та інтенсифікують навчальний процес студентів [97, с. 132].

Стисло описуючи структуру змісту програми спецкурсу «Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах», зазначимо, що у вступі сформульовано мету й основні змістові лінії, сфокусовані на науково-теоретичну та практичну підготовку майбутнього фахівця, що характеризують умови формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах.

Змістовий модуль I передбачає опанування студентами теоретичних аспектів формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах. Заплановане, зокрема, вивчення теми «Системний аналіз базисних понять підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах». У ході її засвоєння студенти ознайомлюються з сутністю низки термінів («освіта», «професійна освіта», «професійна підготовка», «готовність», «формування готовності», «готовність до професійної діяльності», «фізична культура», «професійна підготовка майбутнього вчителя фізичної культури», «здоров'я», «здоров'язберезувальні технології», «спеціальна медична група»). Первинне сприйняття, осмислення й подальше розуміння базисних понять допомагає студентам усвідомити, що донині тривають наукові дискусії стосовно природи названих понять і відсутні їхні чіткі загальновизнані тлумачення.

З огляду на професійну значущість, уточнено на підставі наукової та психолого-педагогічної літератури семантичний обсяг таких понять, як «готовність майбутніх фахівців до професійної діяльності», «професійна підготовка майбутнього вчителя фізичної культури», «майбутній учитель фізичної культури», «здоров'язберезувальні технології», «спеціальна медична група». На семінарському занятті відбувається аналіз питання «Головні напрями розвитку базисних понять досліджуваної теми в психолого-педагогічних джерелах». Студенти виокремлюють спільні й відмінні риси в наукових підходах вітчизняних і зарубіжних дослідників до витлумачення термінів («здоров'я», «здоров'язберезувальні технології», «спеціальні медичні групи»), а також характеризують сучасні напрями розвитку окресленої проблеми з позиції пріоритету профілактики захворювань над лікуванням.

Вивчення іншої теми змістового модуля має на меті проаналізувати історико-теоретичні аспекти організації здоров'язберезувальних технологій у системі освіти. На лекції викладач виконує ретроспективний аналіз історичних аспектів організації здоров'язберезувальних технологій у системі освіти з позиції їх виникнення, розвитку і становлення.

У межах семінарського заняття «Розвиток поняття «здоров'язберезувальні технології» у педагогіці та його взаємодія в усіх ланках (сім'я – дитячі сади, школи, навчальні заклади середньої та вищої професійної освіти)» студенти, осмислюючи багатогранність і складність еволюції здоров'язберезувальних технологій, доходять висновку, що зі зміною епох зазнавали модифікації й вимоги та ставлення суспільства до ідеї здоров'язбереження в системі освіти. Також студенти обговорюють питання технологізації процесу навчання, що охопила педагогічні системи розвинених країн світу та пов'язана з поширенням нового поняття «здоров'язберезувальні технології» у педагогіці. Після ґрунтовного аналізу студенти підсумовують, що сучасна освіта як соціальна інституція виконує важливу роль у реалізації оздоровчої функції, зокрема у формуванні й

розвитку здоров'язбережувальних технологій, оскільки передбачає створення належних умов навчання і виховання та їх взаємодію в усіх ланках (сім'я – дитячі сади, школи, навчальні заклади середньої та вищої професійної освіти тощо).

Змістовий модуль II програми спецкурсу прогнозує опанування студентами основних методичних засад підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах. Цей модуль ґрунтований на вивченні студентами трьох тем. Розпочинати виклад варто з теми «Структура готовності майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах», тому що існує тісний взаємозв'язок між професійним становленням майбутніх учителів фізичної культури та підготовкою до професійної діяльності, рівнем готовності до її провадження. Безпосереднє включення особистості в діяльність зумовлене багатьма чинниками. У процесі діяльності, за висловом Н. Белікової, найбільш активно формуються потреби, інтереси й мотиви сучасних знань і вмінь майбутніх фахівців [26, с. 180].

Під час лекції-дискусії студенти характеризують і розкривають структурні компоненти готовності майбутніх учителів фізичної культури, а також з'ясовують ефективність підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах.

Логічна послідовність вивчення змістового модуля вмотивовує доцільність наступної теми – «Побудова змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах». Доречність такого заняття аргументована необхідністю постійного оновлення змісту професійно-педагогічної підготовки, варіативності й гнучкості навчальних планів та освітньо-професійних програм.

У ході підготовки студентів особливу увагу зосереджено на науково-методичному забезпеченні майбутніх учителів фізичної культури. Створено, зокрема, навчально-методичний комплекс, до складу якого входять навчально-методичні посібники (характеристика й аналіз подані в п. 2.2). Як слушно зауважує Т. Зорочкіна, теоретичні основи побудови змісту посібників начально-методичного комплексу ґрунтовані «на загальних дидактичних принципах його відбору й побудови: відповідності змісту навчання вимогам побудови органічно цілісної системи підготовки спеціалістів у навчальному закладі; відповідності змісту навчання науково-педагогічним вимогам» [128, с. 105].

На лекції викладач акцентує на виокремленні основних напрямів формування додаткового елемента змісту навчання майбутніх учителів фізичної культури; зважає на ціннісно-мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний, рефлексивний структурні компоненти навчальної діяльності, формує професійно орієнтовані знання, уміння й навички, а також особистісні якості студентів.

Для обговорення на семінарському занятті запропоноване питання «Навчально-методичний комплекс та його роль в індивідуалізації й диференціації навчання майбутніх учителів фізичної культури». Особлива увага зосереджена на цільовій спрямованості змісту посібників. Ознайомлюючись із посібниками навчально-методичного комплексу, студенти самостійно готують приклади для обґрунтування аналізованих параметрів. Унаслідок роботи на семінарському занятті студенти мають змогу пересвідчитися, що дидактичний матеріал, представлений у посібниках навчально-методичного комплексу, оптимізує застосування компетентнісного, комунікативного, аксіологічного, диференційованого, дослідницького, системного, технологічного й особистісно орієнтованого підходу навчання, тобто формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах.

Для подальшого вдосконалення методичної системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах, до другого змістового модуля введено тему «Новітні технології підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах». Інноваційні технології, якими оперують у навчально-виховному процесі ВНЗ, сприяє вдосконаленню фахової діяльності майбутніх учителів фізичної культури, спонукає до розроблення оновленого змісту, форм і методів професійної підготовки фахівців. Уміння ефективно послуговуватися компонентами інноваційної діяльності відіграє провідну роль у становленні вчителя фізичної культури, спроможного успішно застосовувати здоров'язбережувальні технології.

Аргументуючи доцільність обрання теми лекції, зазначимо, що на певному етапі професійної підготовки студенти вже мають деякий обсяг знань із запропонованої викладачем теми, тому в ході лекції характеризують новітні технології навчання, уточнюють їх призначення у формуванні готовності майбутніх учителів фізичної культури, у підготовці майбутніх фахівців (застосування інтерактивних методів навчання, диференційованого підходу, реалізація здоров'язбережувальних компетенцій).

Для налагодження зворотного зв'язку зі студентами й інтенсифікації мислення та розвитку пізнавального інтересу передбачено семінарське заняття «Інтерактивні технології навчання в підготовці майбутнього вчителя фізичної культури», у ході проведення якого заплановане використання проблемних ситуацій. Наприклад, аналіз питання «Системне уявлення про здоров'я людини» має на меті спрямувати опановані знання й уміння студентів на серйозні роздуми, дискусії, суперечки, що пробуджують бажання знайти засоби розв'язання порушеної проблеми, спонукають виявляти пізнавальну зацікавленість змістом запропонованого викладачем матеріалу.

На другому семінарському занятті «Підготовка майбутнього вчителя фізичної культури до застосування диференційованого підходу в роботі з учнями спеціальних медичних груп» для налагодження нових суб'єкт-суб'єктних взаємин між учителем та учнем використано тренінгові технології, що допомагають опрацьовувати навчальний матеріал, формують позитивне ставлення до професії, змінюють уявлення студентів про традиційні підходи.

Для вдосконалення вмінь, навичок і набуття досвіду в галузі майбутньої професійної діяльності на семінарському занятті «Здоров'язбережувальні компетенції як провідний складник підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах» обговорюють особливості реалізації здоров'язбережувальних компетенцій, оскільки це вможлиблює гармонійний синтез знаннєвої бази компетенцій і майбутньої практичної здоров'язбережувальної діяльності, своєчасне впровадження інноваційних ідей, узагальнення необхідного багажу знань, умінь, навичок (знання анатомо-фізіологічної, педагогічної, психологічної характеристики стану здоров'я та фізичного розвитку учнів спеціальної медичної групи; знання технологій, спрямованих на коригування здоров'я учнів спеціальних медичних груп, оздоровлення та зміцнення дитячого організму, покращення фізичного розвитку). На цьому занятті студенти мають зробити висновок, що від набору здоров'язбережувальних компетенцій для ухвалення рішень стосовно діяльності у сфері обраної професії залежить розвиток особистісних професійних якостей, формування діяльнісної позиції студента в початково-виховному процесі, досягнення результату на робочому місці.

Т. Зорочкіна слушно зауважує, що для реалізації особистісно орієнтованого підходу в навчанні, за якого студент опановує особистісно важливі знання, уміння й навички, викладач повинен намагатися сформулювати бажання виявляти власну ініціативу, досягати поставленої мети в процесі

самостійного дослідження [128, с. 115]. З огляду на інтенсифіковану функцію самостійної роботи студентів, у програмі спецкурсу передбачено низку питань для самостійного опрацювання, які дають змогу наблизити навчання студентів до умов, максимально орієнтованих на майбутню професійну діяльність, а саме на реалізацію здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах. Завдяки раціональному поєднанню самостійних та індивідуальних завдань, активації опанованих знань і практичного досвіду, формуванню вмінь у процесі розв'язання професійних ситуацій, позааудиторна діяльність у навчанні розвиває творче мислення, дослідницький підхід, потребу в самоосвіті, самопізнанні та прагнення до самовиховання.

У спецкурсі представлено особливості виконання ІНДЗ. Вивчаючи рекомендовану літературу, студенти мають підготувати матеріал, що сприяє формуванню їхньої готовності до реалізації здоров'язберезувальних технологій. Ці відомості студенти доповнюють результатами своєї творчої й пошукової діяльності: розроблення рекламних проспектів для участі в рухливих перервах, проведення фізкультурно-оздоровчих заходів або свят, презентація валеологічного спрямування як результат співпраці з медичними працівниками; створення комплексів фізичних вправ для учнів, які мають захворювання серцево-судинної й дихальної систем, опорно-рухового апарату, ожиріння, порушення зору; підготовка лекцій оздоровчо-профілактичного спрямування для утвердження здоров'я як єдності фізичного, психічного, духовного та соціального складників, системного підходу до формування здоров'я людини.

Програма спецкурсу «Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах» представляє пошукові завдання, перелік тем рефератів, список рекомендованих джерел, характеризує систему розподілу балів за успішність студентів, методи контролю, шкалу оцінювання, методичне забезпечення.

Отже, основу цього спецкурсу становить інформаційно-аналітичний, практичний і навчально-методичний супровід:

– інформаційно-аналітичний, що містить теоретико-методологічне забезпечення аналітичних процесів нового знання або явища в поєднанні з первинним сприйняттям, осмисленням і подальшим розумінням базисних понять, особливостей формування професійних знань та навичок здоров'язбереження в студентів;

– практичний, що представляє фрагменти практичних занять із застосуванням усього спектру форм, методів і засобів навчання (використання посібників навчально-методичного комплексу й новітніх технологій);

– навчально-методичний, що охоплює структурований організаційно-методичний комплекс для засвоєння теоретичних знань, практичних умінь і стратегії їх використання, який сприяє сформованості базових та спеціальних компетентностей у студентів.

Отже, авторський матеріал, підготовлений для спецкурсу «Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах», має вагоме значення для успішної професійно-педагогічної діяльності майбутнього вчителя фізичної культури.

2.6. Обґрунтування педагогічної моделі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах

У зв'язку зі стрімким розвитком загальноєвропейського освітнього простору та створенням якісно нових, сучасних вимог до системи підготовки майбутніх фахівців, нині запотребувана інноваційна модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах. У ході розроблення педагогічної

моделі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах обґрунтовано концептуальні положення, за допомогою яких можна провести системний аналіз, оптимізувати навчально-виховний процес та досягти його цілісності.

На думку А. Крамаренко, побудова моделі передбачає матеріальне чи уявне імітування реальних сутностей системи через створення спеціальних аналогів, що відтворюють принципи організації й функціонування цієї системи, основні її компоненти, об'єктивно наявні між ними взаємозв'язки тощо [185, с. 202]. Педагогічна модель процесу професійної підготовки студента вможливорює цілеспрямоване управління професійним розвитком, а також дає змогу проаналізувати діяльність викладачів і студентів під час формування професійних якостей [193, с. 54].

Л. Іванова вважає, що функціонування моделі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури відбувається за умови застосування педагогічного інструментарію, забезпечення зв'язків між компонентами системи підготовки, що впливає на результативність формування готовності завдяки відповідності змісту професійної освіти потребам суспільства в конкурентоспроможних учителях фізичної культури, які володіють методиками роботи не тільки в галузі фізичного виховання, а й у сфері лікувальної фізичної культури та спроможні самореалізуватися у своїй професійній діяльності [137, с. 302].

Підставою для проектування й реалізації очікуваних результатів є сформульована мета, завдання та структура вдосконалення навчально-виховного процесу, спрямованого на формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до впровадження здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах. Мета дослідження – сформувати готовність майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах, що можливо лише в разі створення необхідних педагогічних умов для

підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах. У ході досягнення мети налагоджено співпрацю викладачів і студентів, що сприяє підготовці майбутніх учителів фізичної культури та передбачає оволодіння системою знань, умінь і навичок використовувати здоров'язбережувальні технології в спеціальних медичних групах, опанування інноваційних технологій організації навчального процесу, розвиток професійно важливих якостей особистості та мотивації до фахової роботи.

Відповідно до мети сформульовані основні завдання:

- змінити традиційно організований процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури на підготовку, що передбачає підготовку майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах;

- сформувати мотиваційно-ціннісне ставлення майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах;

- систематизувати набуті знання, уміння й навички майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах;

- сформувати професійно важливі особистісні якості, які впливають на підготовку майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій.

Розв'язання сукупності завдань із формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах являє собою схему педагогічних заходів, що зумовлюють ефективність розвитку готовності майбутніх учителів фізичної культури за допомогою теоретичних і методологічних засад щодо реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах (рис. 2.4).

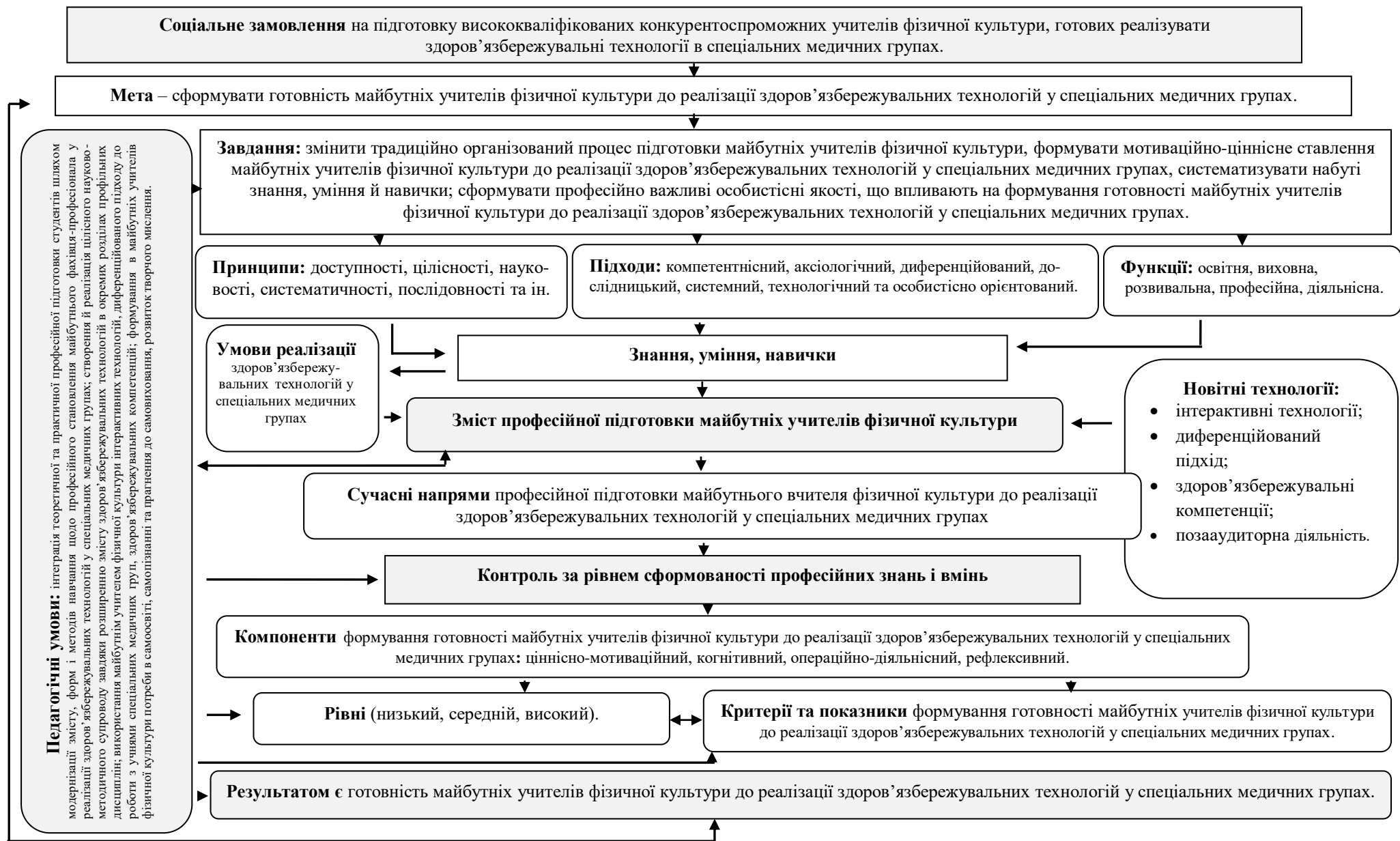

Рис. 2.4. Педагогічна модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах

Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах відображає запит суспільства на виконання соціального замовлення, що зумовлене об'єктивними причинами (суттєве погіршення стану здоров'я учнів загальноосвітніх закладів, збільшення чисельності спеціальних медичних груп).

Підвищення ефективності функціонування моделі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах відбувається відповідно до сукупності принципів (доступності, цілісності, науковості, систематичності, послідовності, узгодженості), які відображають насиченість та організацію змісту навчання. Теоретико-методологічна основа моделі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах ґрунтована на єдності методологічних підходів (компетентнісного, аксіологічного, диференційованого, дослідницького, системного, технологічного й особистісно орієнтованого).

Компетентнісний підхід передбачає наявність у майбутніх учителів фізичної культури необхідного обсягу знань, умінь і навичок, здатності самостійно використовувати набуті знання під час реалізації новітніх технологій у своїй професійній діяльності. За допомогою компетентнісного підходу визначено критерії, показники й рівні формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах.

Аксіологічний підхід спрямований на формування в майбутніх учителів фізичної культури ціннісного ставлення до здоров'я, здоров'язбереження як загальнолюдської цінності, усвідомлення необхідності дотримуватися здорового способу життя й позитивної мотивації до реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах.

Диференційований підхід сприяв організації навчання теорії й методики фізичного виховання студентів і створював умови для реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах з огляду на індивідуальні особливості учнів, їхній фізичний розвиток і стан здоров'я.

Дослідницький підхід є обов'язковим елементом професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, оскільки спрямовує набутий під час навчання досвід студентів на самостійну та творчу активність щодо реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах.

Системний підхід уможливив комплексне вивчення процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах, виявлення взаємозв'язків і взаємодій між викладачами та студентами, взаємозалежність структурних компонентів педагогічної системи.

Технологічний підхід характеризує спрямованість навчання на конкретні завдання, які маркують необхідний зміст навчання, зменшуючи надмірність інформації в процесі засвоєння змісту та реалізації викладачем об'єктивного контролю за цілісністю навчального процесу. Відповідно до мети й завдань дослідження, зазначений підхід є найбільш вагомим, оскільки персоніфікує шляхи реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах.

Особистісно орієнтований підхід сфокусований на професійно-особистісний розвиток, на формування в майбутніх учителів фізичної культури причетності до фахової галузі знань, щоб у подальшій педагогічній діяльності вони вміли постійно розвивати й удосконалювати свою професійну компетентність.

Методологічна система підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах забезпечується реалізацією функцій процесу професійної підготовки (освітньої, виховної, розвивальної, професійної, діяльнісної).

Освітня функція передбачала опанування студентами всього обсягу ґрунтовних знань, необхідного для реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах. Виховна функція прогнозувала формування професійно важливих особистісних якостей, потреби у фаховій діяльності, професійних цінностей і мотивації до збереження, зміцнення та відновлення здоров'я учнів спеціальних медичних груп. Розвивальна функція пов'язана з формуванням у майбутніх учителів фізичної культури системи професійно значущих цінностей, стимуляцією творчого підходу до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах. Комунікативна функція зорієнтована на формування в студентів уміння говорити чітко, ясно, виразно, аргументувати свої висновки, грамотно висловлювати свої думки, переконувати інших під час реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах. Професійна функція передбачала поєднання вимог до сучасного вчителя фізичної культури та його готовність реалізувати здоров'язбережувальні технології. Діяльнісна функція – формування в майбутніх учителів фізичної культури активної позиції стосовно залучення студентів як суб'єктів процесу до різноманітної практичної діяльності, спрямованої на реалізацію здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах.

На підставі описаних позицій виокремлено сучасні напрями професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах, що:

– розкривають професійну майстерність майбутнього вчителя фізичної культури в руслі пошуку інноваційних шляхів організації здоров'язбережувальних технологій;

– демонструють наявність у майбутнього вчителя фізичної культури пізнавального інтересу та стійкої свідомої потреби провадити здоров'язбережувальну діяльність;

– акцентують на позитивній мотивації та творчому потенціалі до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах;

– зосереджують увагу на суб'єктній «авторській» позиції та індивідуальному стилі реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах;

– передбачають структурований набір спеціальних теоретичних знань і практичних навичок із реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах.

Проведене дослідження дало змогу теоретично обґрунтувати й перевірити педагогічні умови, що сприяють інтеграції професійної компетенції майбутніх учителів фізичної культури до майбутньої педагогічної діяльності. На думку Т. Гуцан, такі умови повинні віддзеркалювати структуру готовності майбутніх учителів до діяльності на тлі профільного навчання, уміщувати передбачені формуванням готовності компоненти моделі або технології. Автор вважає, що педагогічні умови є структурною оболонкою педагогічних технологій чи педагогічних моделей [85, с. 23].

У дослідженні В. Наумчука підсумовано, що педагогічні умови – результат спільних дій учасників навчально-виховного процесу для досягнення цілей і завдань професійної підготовки та чинники, які впливають на її ефективність [231, с. 11]. О. Городиська витлумачує педагогічні умови як «спеціально створене педагогічне середовище, що сприяє формуванню готовності майбутнього вчителя до педагогічного самоаналізу, і сукупність заходів (засобів, об'єктивних можливостей) навчально-виховного процесу, які забезпечують досягнення більш високого рівня самоаналітичної діяльності» [80, с. 45].

Серед педагогічних умов, які сприяють формуванню готовності майбутніх фахівців фізичного виховання до використання здоров'язбережувальних технологій, С. Гаркуша виокремлює такі:

«міждисциплінарна інтеграція та вдосконалення науково-методичного забезпечення в процесі формування готовності майбутніх фахівців фізичного виховання до використання здоров'язбережувальних технологій; упровадження здоров'язбережувальних інтерактивних технологій в освітній процес фізичного виховання; забезпечення інструментального педагогічного контролю за процесом формування готовності студентів використовувати здоров'язбережувальні технології в освіті» [72].

П. Джуринський зауважує, що здоров'язбережувальна діяльність учителя фізичної культури стає можливою завдяки сформованості: мотивацій (усвідомлення важливості здоров'язбережувальної роботи з учнями загальноосвітніх навчальних закладів, зацікавленість цією роботою; бажання досягнути успіху в цій діяльності), знань (використання засобів фізичного виховання в профілактиці захворювань, корекції фізичного стану, розвитку фізичних якостей школярів, у ході самостійних занять школярів для активного відпочинку в режимі навчального дня й у вихідні чи на канікулах, знання особистісно орієнтованих технологій фізичного розвитку та здоров'язбереження, знання змісту, форм і методів організації здоров'язбережувальної діяльності), умінь (проводити навчальні, секційні заняття та заняття з учнями, які за станом здоров'я скеровані до спеціальних медичних груп; надавати першу медичну допомогу, розробляти сценарії, плани і програми оздоровчих заходів, організовувати й проводити спортивно-оздоровчі свята та змагання, позаурочні фізкультурно-оздоровчі й спортивно-масові заходи, надавати методичну допомогу в проведенні здоров'язбережувальних заходів у режимі навчального дня, у позаурочний і позашкільний час іншим педагогам; систематично виконувати самоаналіз професійної діяльності щодо узагальнення власного досвіду й досвіду інших), комунікативних навичок та особистісних якостей майбутніх учителів фізичної культури [93].

Отже, серед педагогічних умов, які сприяють підготовці майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах, виокремлюємо такі:

- інтеграція теоретичної та практичної професійної підготовки студентів шляхом модернізації змісту, форм і методів навчання щодо професійного становлення майбутнього фахівця-професіонала у реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах;

- створення й реалізація цілісного науково-методичного супроводу завдяки розширенню змісту здоров'язберезувальних технологій в окремих розділах профільних дисциплін;

- використання майбутнім учителем фізичної культури інтерактивних технологій, диференційованого підходу до роботи з учнями спеціальних медичних груп, здоров'язберезувальних компетенцій;

- формування в майбутніх учителів фізичної культури потреби в самоосвіті, самопізнанні та прагнення до самовиховання, розвиток творчого мислення (сутність педагогічних умов схарактеризовано в додатку Д).

Система формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах – це органічний складник навчально-виховного процесу ВНЗ, що відповідає послідовності розвитку професійної підготовки і спрямований на формування в студентів взаємопов'язаних структурних компонентів готовності: ціннісно-мотиваційного, когнітивного, операційно-діяльнісного та рефлексивного.

Результатом є готовність майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах. Основна передумова з'ясування ефективності підготовки майбутніх учителів фізичної культури – визначення й теоретичне обґрунтування критеріїв оцінювання готовності, показників і рівнів сформованості їхньої готовності до реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах.

У «Великому енциклопедичному словнику» поняття «критерій» потрактоване як ознака, на підставі якої проводять оцінювання, визначення або класифікацію чого-небудь; мірило оцінювання [41]. За висловом В. Наумчук, основні критерії оцінювання готовності до професійної діяльності студентів дають змогу оцінювати як результат фахової підготовки, так і способи їх досягнення, а саме: «якість знань (повнота і системність); обсяг і рівень оволодіння професійно значущими вміннями та навичками; ступінь оволодіння орієнтовною основою самостійної діяльності; рівень сформованості самостійності як риси особистості» [231, с. 13].

З'ясовуючи критерійні характеристики готовності до професійної діяльності, варто апелювати до слухних міркувань Н. Белікової, яка описує критерії готовності та їхні базові положення: критерії сформованості готовності мають бути тісно пов'язані з метою формування готовності майбутніх фахівців; об'єктивно і ґрунтовно відображати властивості та явища; сукупність критеріїв повинна віддзеркалювати як процесуальні, так і результативні аспекти ефективності підготовки майбутніх фахівців; критерії сформованості готовності мають бути тісно пов'язані та відповідати сутності і структурі готовності майбутніх фахівців; кожен критерій повинен характеризуватися показником, що підлягає спостереженню або вимірюванню, яке відображає інтенсивність вияву тієї чи тієї якісної ознаки [26, с. 268].

У ході наукового пошуку диференційовано низку критеріїв сформованості готовності майбутніх учителів до реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах: ціннісно-мотиваційний (ціннісне й позитивне ставлення студента до практичного та теоретичного навчання, мотивації до професійного розвитку, яка в майбутньому допоможе йому досягнути успіху в професійній діяльності, реалізувати здоров'язберезувальні технології в спеціальних медичних групах); когнітивний (сукупність інтегрованих професійно-педагогічних знань та уявлень, необхідних для використання

здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах), операційно-діяльнісний (спрямування вмінь і навичок студента на реалізацію здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах); рефлексивний (ступінь розвитку в студента професійної креативності, здатності до інноваційної діяльності, самопізнання й самореалізації).

Ю. Лук'янова стверджує, що поняття «критерій» тісно пов'язане з поняттям «показник», який розуміють як узагальнену характеристику властивостей об'єкта або процесу [206, с. 52]. У нашому дослідженні показниками ціннісно-мотиваційного критерію є наявність у студента орієнтовно-ціннісної об'єктивної уяви про професійну діяльність учителя фізичної культури, орієнтація на відновлення та збереження здоров'я учнів спеціальних медичних груп, зацікавлення інформацією науково-практичного характеру щодо здоров'я, здорового способу життя, реалізації здоров'язберезувальних технологій.

Показниками когнітивного критерію слугує наявність у студента поглиблених і системних професійних знань, спрямованих на відновлення та збереження здоров'я учнів спеціальних медичних груп, реалізацію сучасних здоров'язберезувальних технологій, здоров'язберезувальну діяльність учителя фізичної культури; ґрунтовні знання механізмів впливу фізичних вправ із лікувальною та профілактичною метою; засоби, форми й методи організації фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями загальноосвітніх навчальних шкіл.

Показники операційно-діялісного критерію – здатність студента розширювати й поглиблювати сферу своїх знань і практичних умінь щодо відновлення та збереження здоров'я учнів спеціальних медичних груп, уміння планувати в навчальній роботі з учнями спеціальних медичних груп профілактично-оздоровчі заходи, використовувати найрізноманітніші комплекси фізичних вправ з учнями спеціальних медичних груп у разі різних видів захворювань, реалізовувати валеологічні знання, формувати внутрішню й зовнішню мотивацію на здоровий спосіб життя; визначати ступінь

стомлення учнів спеціальних медичних груп після фізичних навантажень; з'ясовувати протипоказання й показання до фізичних навантажень у зв'язку зі станом здоров'я.

Показниками рефлексивного критерію є вміння аналізувати й оцінювати власну професійну діяльність, здатність до професійної саморефлексії, самоконтролю та професійного самооцінювання для ефективної реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах. Відповідно до ступеня вияву виокремлених нами показників, доцільно аналізувати якість формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах за трьома рівнями: низьким, середнім і високим.

Отже, критерієм ефективності формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах є результативність, тобто сформованість готовності вчителів фізичної культури виконувати таку роботу. Якісний результат – це рівень сформованості готовності, зокрема її складових компонентів (ціннісно-мотиваційного, когнітивного, операційно-діяльнісного, рефлексивного).

Висновки до другого розділу

Педагогічні умови підготовки до майбутньої професійної діяльності вмотивоване низкою чинників: системою методів і цілей (Н. Белікова, Т. Мельничук, В. Свистун); активізацією психічних процесів (Р. Карпюк, Ю. Коваленко, В. Семиченко); сукупністю різних факторів (А. Шмакова); наявністю інтегрованих професійно-педагогічних знань, спеціальних умінь, практичних навичок, особистісних якостей (Л. Іванова, М. Козуб); утворення необхідних мотивацій, настанов, досвіду (С. Присяжнюк, Є. Шатрова).

У розділі підсумовано, що «готовність майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах» – це стійке цілісне інтегративне утворення особистості, що складається з ціннісно-мотиваційного, когнітивного, операційно-діяльнісного та рефлексивного структурних компонентів, вирізняється професійно орієнтованими знаннями, вміннями й навичками та особистісними якостями, які спрямовані на відновлення, зміцнення і збереження здоров'я учнів спеціальних медичних груп.

Ціннісно-мотиваційний компонент відображає ціннісне й позитивне ставлення до професійно-педагогічної діяльності, характеризує наявність у студента мотивації до професійного розвитку, успіху в професійній діяльності, що допоможе йому втілити потребу у відновленні та збереженні здоров'я учнів спеціальних медичних груп. Когнітивний компонент засвідчує сукупність інтегрованих професійно-педагогічних знань та уявлень, необхідних для реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах. Операційно-діяльнісний компонент віддзеркалює готовність студента до успішного застосування на практиці набутих знань і умінь, поінформованість щодо володіння організаторськими, інноваційними й комунікативними вміннями, здатність до контрольного-оцінного аналізу своїх дій і рівня професійної майстерності. Рефлексивний компонент відображає наявність у студента саморозуміння рефлексивних процесів щодо

ступеня розвитку професійної креативності та здатності до інноваційної діяльності, самопізнання й самореалізації.

У роботі проаналізовано побудову змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до використання здоров'язберезувальних технологій. З'ясовано, що формування належного рівня готовності майбутніх учителів фізичної культури залежить від організації єдиного освітнього простору навчальної й науково-практичної діяльності студентів через модернізацію змісту професійної підготовки, оновлення традиційних форм навчання, розширення арсеналу методичних засобів, поповнення інформаційного спектру майбутнього вчителя фізичної культури щодо реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах.

Унаслідок аналізу навчальних планів і програм з'ясовано, що на підготовці майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах більшою мірою позначаються цикли дисциплін природничо-наукової і професійної та практичної підготовки, а меншою – гуманітарні й соціально-економічні курси.

З огляду на зафіксовані недоліки та в контексті виконання завдань дослідження, доповнено й розширено перелік підручників нормативних навчальних дисциплін авторським комплексом навчально-методичних посібників («Методико-практичні матеріали з дисципліни «Фізичне виховання» для студентів I – IV курсів», «Фізичне виховання студентів (теоретико-методичний курс)», «Словник основних понять та термінів з фізичного виховання і спорту», «Фізичне виховання студентів з вадами у стані здоров'я», «Сучасні фітнес-технології, як засіб виконання завдань з фізичного виховання для студентів з порушенням у стані здоров'я», «Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах»).

Обґрунтовано необхідність створення й реалізації цілісного науково-методичного супроводу підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах, що збагатить і розширить зміст підготовки майбутніх учителів фізичної культури, поглибить окремі розділи навчальних дисциплін і спецкурсу, спрямовані на формування теоретичної і практичної готовності студентів до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах.

Удосконалення методичної системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах дало змогу посилити ефективність підготовки майбутніх учителів фізичної культури до застосування новітніх технологій, змістити акцент зі значущості процесів засвоєння інформації студентами молодших курсів на самостійний пошук її студентами старших курсів, для набуття професійної компетентності.

Доведено, що завдяки інтерактивним технологіям студент стає активним об'єктом педагогічної дії, отримує змогу поліпшити рівень самостійності, пізнати себе як суб'єкта життєдіяльності, експериментувати у сфері здоров'язбереження, саморозвиватися як професіонал, який уміє оперувати інноваційними здоров'язбережувальними технологіями в спеціальних медичних групах.

З'ясовано, що диференційований підхід у роботі з учнями спеціальних медичних груп слугує потужним інструментом поліпшення їхнього фахового становлення у ВНЗ, допомагає реалізувати потребу в самоосвіті, створює умови для ефективної праці майбутніх учителів фізичної культури, відбору доцільних методів і прийомів педагогічного впливу на учнів, які за станом здоров'я скеровані до спеціальних медичних груп; актуалізує пізнавальні інтереси студентів у руслі диференційованого підходу; нейтралізує формалізм у системі оцінювання стану здоров'я й рівня фізичної підготовленості учнів спеціальних медичних груп; стимулює бажання

ініціювати, перебувати в пошуку альтернативних варіантів розв'язання стандартних і проблемних ситуацій.

У монографії наголошено, що ефективність здоров'язберезувальних технологій залежить від набору здоров'язберезувальних компетенцій, які допомагають формуванню діяльній позиції студента в начальновиховному процесі, розвитку особистісних професійних якостей, здібностей, навичок і знань майбутніх учителів фізичної культури. Раціональне поєднання самостійних та індивідуальних завдань, застосування опанованих знань та аудиторного практичного досвіду, умінь у процесі розв'язання професійних ситуацій, спрямованих на реалізацію здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах, сприяють розвиткові творчого мислення, формуванню в майбутніх учителів фізичної культури потреби в самоосвіті, самопізнанні та прагнення до самовиховання.

Розроблено й теоретично обґрунтовано модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах. Авторська педагогічна модель витлумачена як сукупність елементів, що відображає різні зв'язки підготовки майбутніх учителів фізичної культури до впровадження здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах та зорієнтована на досягнення мети – сформувати готовність майбутніх учителів фізичної культури до цієї роботи.

Виокремлено й обґрунтовано низку педагогічних умов, які сприяють формуванню готовності майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах:

– інтеграція теоретичної та практичної професійної підготовки студентів шляхом модернізації змісту, форм і методів навчання щодо професійного становлення майбутнього фахівця-професіонала у реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах;

– створення й реалізація цілісного науково-методичного супроводу завдяки розширенню змісту здоров'язбережувальних технологій в окремих розділах профільних дисциплін;

– використання майбутнім учителем фізичної культури інтерактивних технологій, диференційованого підходу до роботи з учнями спеціальних медичних груп, здоров'язбережувальних компетенцій;

– формування в майбутніх учителів фізичної культури потреби в самоосвіті, самопізнанні та прагнення до самовиховання, розвиток творчого мислення.

Визначено основні критерії, показники та рівні (низький, середній, високий) ефективності підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах.

З'ясовано, що критерієм ефективності формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах є результативність, тобто сформованість готовності вчителів фізичної культури виконувати таку роботу. Якісний результат – це рівень сформованості готовності, зокрема її складових компонентів (ціннісно-мотиваційного, когнітивного, операційно-діяльнісного, рефлексивного).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авксентієва С. Активні методи навчання у формуванні професійної компетентності педагога-музиканта [Електронний ресурс] / С. Авксентієва // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2014. – № 9 (1). – С. 122–129. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ppsv_2014_9\(1\)_20.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ppsv_2014_9(1)_20.pdf).
2. Ажиппо О. Ю. Теоретичні й методичні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Ажиппо Олександр Юрійович ; Харківський державний ін-т фізичної культури. – Харків, 2013. – 485 с.
3. Акімов О. О. Аналіз проблем психологічної готовності особистості до професійної діяльності на державній службі в умовах європейської інтеграції [Електронний ресурс] / О. О. Акімов // Ефективність державного управління. – 2014. – Вип. 38. – С. 212–222. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/efdu_2014_38_26.pdf.
4. Александрова О. Ф. Формування гуманістичних цінностей у фаховій підготовці майбутнього вчителя : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / О. Ф. Александрова ; Миколаївський державний ун-т імені В. О. Сухомлинського. – Миколаїв, 2010. – 20 с.
5. Алексюк А. М. Основні технології навчання в сучасній вищій школі України: деякі питання теорії і практики / А. М. Алексюк // Технологія навчання: 75-річчю від дня заснування УДАВГ присвячується / [А. М. Алексюк, В. І. Бабич, Б. В. Білецький та ін.] ; ред.: Е. О. Сухарев. – Рівне, 1997. – С. 25–32.
6. Андрущенко В. П. Високі педагогічні технології / В. П. Андрущенко, В. М. Олексенко // Вища освіта України. – 2007. – № 2. – С. 70–76.

7. Антоненко О. В. Формування готовності майбутніх учителів фізичного виховання до роботи в сучасній загальноосвітній школі / О. В. Антоненко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: наукова монографія / за ред. проф. С. С. Єрмакова. – Харків : ХДАДМ (ХХП), 2006. – № 10. – С. 79–81.

8. Антонова О. Є. Здоров'язберігаюча компетентність особистості як наукова проблема (аналіз поняття) / О. Є. Антонова, Н. М. Поліщук // Вища освіта у медсестринстві: проблеми і перспективи : зб. статей Всеукр. наук.-практ. конф. (10–11 листопада 2011 р.). – Житомир : Полісся, 2011. – С. 27–31.

9. Апанасенко Г. Л. Медицинская валеология / Г. Л. Апанасенко, Л. А. Попова. – К. : Здоровье, 2000. – 244 с.

10. Ареф'єв В. Г. Фізична культура в школі (молодому спеціалісту) : навч. посіб. для студентів навчальних закладів II – IV рівнів акредитації / В. Г. Ареф'єв, Г. А. Єдинак. – Кам'янець-Подільський : Абетка-НОВА, 2001. – 384 с.

11. Ахметов Р. Ф. Проблеми й перспективи формування професійної майстерності фахівців фізичної культури засобами інноваційних технологій / Р. Ф. Ахметов, В. К. Шаверський // Вісник Житомирського державного ун-ту ім. І. Франка. – Серія: Педагогічні науки / Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка. – Житомир : вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – № 34. – С. 50–52.

12. Бабанский Ю. К. Оптимизация процесса обучения (Общедидактический аспект) / Ю. К. Бабанский. – М. : Педагогика, 1977. – 256 с.

13. Базарный В. Ф. Зрение у детей: Проблемы развития / В. Ф. Базарный. – Новосибирск : Наука. Сиб. отд-ние, 1991. – 140 с.

14. Бальсевич В. К. Физическая активность человека / В. К. Бальсевич, В. А. Запорожанов. – К. : Здоровья, 1987. – 223 с.

15. Баранов В. А. Физическая культура: ценностно-гуманистическая основа качества жизни современного общества : автореферат диссертации на

соискание ученой степени д-ра филос. наук : спец. 09.00.11 «Социальная философия» / В. А. Баранов ; Российский государственный торгово-экономический ун-т. – М., 2011. – 42 с.

16. Бар-Ор О. Двигательная активность и здоровье детей от физиологических основ до практического применения / О. Бар-Ор, Т. Роуланд. – К. : Олимп. л-ра, 2009. – 527 с.

17. Батечко Н. Г. Сучасні підходи до формування змісту підготовки майбутніх викладачів вищої школи в умовах магістратури / Н. Г. Батечко // Педагогічний процес: теорія і практика. – 2013. – Вип. 4. – С. 5–20.

18. Бахмат Л. В. Готовність до професійної педагогічної діяльності як наукова проблема [Електронний ресурс] / Л. В. Бахмат // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2014. – Вип. 34. – С. 56–60. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pfto_2014_34_9.pdf.

19. Безрукавий Р. В. Здоров'язберігаючі навчальні технології як технологічна основа здоров'язберігаючої педагогіки [Електронний ресурс] / Р. В. Безрукавий // Вісник Луганського національного ун-ту ім. Т. Шевченка. – Серія: Педагогічні науки. – 2012. – № 22 (2). – С. 12–18. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vlup_2012_22\(2\)__4.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vlup_2012_22(2)__4.pdf).

20. Безруких М. М. Здоровьесберегающая школа : учебно-методическая литература для вузов и школ / М. М. Безруких – М. : Московский психолого-социальный ин-т, 2004. – 240 с.

21. Безруких М. М. Методика комплексной оценки и организация системной работы по сохранению и укреплению здоровья школьников : методические рекомендации / М. М. Безруких. – М. : «Новый учебник», 2003. – 201 с.

22. Белова Л. В. Подготовка будущих специалистов по физической культуре к осуществлению здоровьесберегающей педагогической деятельности : дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 « Теория и методика

професійного освіти» / Белова Любов Владимировна ; Ставропольский государственный ун-т. – Ставрополь, 2011. – 200 с.

23. Бережна Т. І. Здоров'язбережувальні педагогічні технології – важлива складова здоров'язбережувального середовища загальноосвітнього навчального закладу / Т. І. Бережна // Наукові записки Ніжинського державного ун-ту ім. М. Гоголя. – Серія: Психолого-педагогічні науки. – 2014. – № 2. – С. 35–39.

24. Берека В. Є. Модульний принцип організації позааудиторної навчальної діяльності студентів [Електронний ресурс] / В. Є. Берека // Педагогічний дискурс. – 2012. – Вип. 12. – С. 22–28. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/0peddysk_2012_12_6.pdf.

25. Белікова Н. О. Сучасні технології навчання в теоретичній підготовці майбутніх учителів фізичної культури [Електронний ресурс] / Н. О. Белікова // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2014. – № 3. – С. 87–94. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/pednauk_2014_3_14.pdf.

26. Белікова Н. О. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до здоров'язбережувальної діяльності : дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Белікова Наталія Олександрівна ; Луцький ін-т розвитку людини Університету «Україна». – Луцьк, 2012. – 574 с.

27. Бісмак О. В. Лікувальна фізична культура у спеціальних медичних групах : навч. посіб. / О. В. Бісмак. – Х. : Бровін О. В., 2010. – 202 с.

28. Блавт О. З. Диференційований підхід до рухового режиму студентів спеціальних медичних груп залежно від характеру і тяжкості захворювання : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. наук з фіз. виховання і спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / О. З. Блавт ; Львівський державний ун-т фізичної культури. – Л., 2012. – 20 с.

29. Блавт О. З. Концептуальні аспекти системи контролю у фізичному вихованні спеціальних медичних груп ВНЗ / О. З. Блавт // Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. з галузі фіз. виховання, спорту та здоров'я людини / за ред. Є. Приступи. – Л. : ЛДУФК, 2013. – Вип. 13. – Т. 3. – С. 13–19.

30. Бобро А. А. Сутність поняття «соціальне здоров'я» у науковій літературі [Електронний ресурс] / А. А. Бобро // Вісник Чернігівського національного педагогічного ун-ту. – Серія: Педагогічні науки. – 2014. – Вип. 122. – С. 19–23. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VchdpuP_2014_122_7.pdf.

31. Богініч О. Л. Природа і рух : посіб. для батьків дошкільнят та соціальних педагогів / О. Л. Богініч, Г. В. Беленька ; під заг. ред. С. Чередниченко. – К. : Кобза, 2003. – 192 с.

32. Богініч О. Л. Сутність здоров'язберігаючого середовища у життєдіяльності дітей дошкільного віку / О. Л. Богініч // Вісник Прикарпатського ун-ту імені І. Франка. – Івано-Франківськ : Педагогіка, 2008. – Вип. XVII–XVIII. – С. 191–199.

33. Боднар І. Місце рухової активності у дозвіллі учнів середнього шкільного віку [Електронний ресурс] / І. Боднар // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2013. – № 2. – С. 257–264. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/svp_2013_2_57.pdf.

34. Боднар І. Організація і реалізація фізичного виховання школярів у різних медичних групах (огляд стану проблеми) / І. Боднар // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2012. – № 5. – Ч. 1. – С. 19–23.

35. Боднар І. Р. Інтегративне фізичне виховання школярів різних медичних груп : монографія / І. Р. Боднар. – Львів : ЛДУФК, 2014. – 315 с.

36. Боднар І. Р. Теорія, методика та організація фізичного виховання у спеціальній медичній групі : навч.-метод. посіб. / І. Р. Боднар. – Львів : Львівський державний ун-т фізичної культури, 2013. – 169 с.

37. Бойко О. О. Історичні аспекти здоров'язбережувальних технологій / О. О. Бойко // Вісник Чернігівського національного педагогічного ун-ту. – Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. – 2014. – Вип. 118 (3). – С. 29–32.

38. Бойко Ю. В. Горизонтальний пластичний балет / Ю. В. Бойко // Дошкільне виховання : щомісяч. наук.-метод. журн. М-ва освіти і науки України для педагогів і батьків. – 2014. – № 1. – С. 24–27.

39. Бойченко Т. Є. Здоров'язберігаюча компетентність як ключова в освіті України / Т. Є. Бойченко // Основи здоров'я і фізична культура. – 2008. – № 11–12. – С. 6–7.

40. Болотіна О. В. Теоретичне обґрунтування педагогічних умов підготовки майбутніх учителів фізичної культури до оздоровчої роботи зі школярами спеціальної медичної групи / О. В. Болотіна // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного ун-ту : зб. наук. ст. / голов. ред. І. А. Аносов та ін. – Серія : Педагогіка. – Мелітополь, 2011. – Вип. 7. – С. 145–150.

41. Большой энциклопедический словарь [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://enc-dic.com/enc_big/Volezn-7337.html.

42. Борисюк А. С. До проблеми психічного та психологічного здоров'я молоді [Електронний ресурс] / А. С. Борисюк // Науковий вісник Миколаївського державного ун-ту імені В. О. Сухомлинського. – Серія: Психологічні науки. – 2013. – Т. 2. – Вип. 10. – С. 46–50. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvmdups_2013_2_10_10.pdf.

43. Брусенцева О. А. Впровадження інноваційних педагогічних технологій як складова розвитку вищої освіти в сучасних умовах [Електронний ресурс] / О. А. Брусенцева // Теорія і методика управління освітою : електронне наукове фахове видання. – 2010. – № 4. – Режим доступу : <http://tme.umo.edu.ua/>.

44. Будник О. Педагогіка здоров'язбереження в сучасній початковій школі [Електронний ресурс] / О. Будник // Гірська школа Українських

Карпат. – 2014. – № 11. – С. 30–33. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/gasuk_2014_11_11.pdf.

45. Булатова М. М. Здоров'я і фізична підготовленість населення України / М. М. Булатова, О. Т. Литвин // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2004. – № 1. – С. 3–9.

46. Булич Е. Г. Физическое воспитание в специальных медицинских группах : учеб. пособ. для техникумов / Е. Г. Булич. – М. : Высшая школа, 1986. – 255 с.

47. Булич С. Г. Валеологія. Теоретичні основи валеології : навч. посіб. / С. Г. Булич, І. В. Муравов. – К. : ІЗМН, 1997. – 224 с.

48. Бычкова Т. И. Организация учебно-воспитательного процесса в общеобразовательной школе на основе здоровьесберегающих технологий : автореферат диссертации на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Т. И. Бычкова ; Камский государственный политехнический ин-т. – Чебоксары, 2005. – 18 с.

49. Вайнер Э. Н. Валеология : учеб. для вузов / Э. Н. Вайнер. – 5-е изд., – М. : Флинта: Наука, 2008. – 416 с.

50. Вайнер Э. Н. Краткий энциклопедический словарь: Адаптивная физическая культура / Э. Н. Вайнер, С. А. Кастюнин. – М. : Флинта : Наука, 2003. – 144 с.

51. Василенко О. М. Здоров'язберезувальні технології у виховному процесі дошкільного навчального закладу / О. М. Василенко // Наукові записки кафедри педагогіки. – 2014. – Вип. 37. – С. 87–95.

52. Васильєва М. П. Роль деонтологічної підготовки у процесі професійної підготовки сучасного педагога [Електронний ресурс] / М. П. Васильєва // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2010. – № 26–27. – С. 36–41. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pipo_2010_26-27_8.pdf.

53. Васьков Ю. В. Концептуальні основи організації занять із учнями спеціальної медичної групи в загальноосвітніх навчальних закладах / Ю. В. Васьков // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2014. – № 9. – С. 11–17.

54. Васьков Ю. В. Теорія і методологія дидактичних основ фізичного виховання в загальноосвітніх навчальних закладах : монографія / Ю. В. Васьков. – Х. : Ранок, 2011. – 392 с.

55. Вахтін С. Р. Інноваційні технології організації самостійної роботи майбутніх фахівців / С. Р. Вахтін, М. І. Дрогомирецька // Управління якістю діяльності вищого навчального закладу за міжнародними стандартами менеджменту ISO 9001 : 2008 : досвід впровадження та напрями удосконалення : матеріали XXXV Міжнар. наук.-метод. конф. (25–26 березня 2010 р.). – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2010. – Ч. 2. – С. 172–174.

56. Ващенко Г. Тіловиховання як засіб виховання волі і характеру / Г. Ващенко. – Львів : Українські технології, 2001. – 56 с.

57. Ващенко О. М. Формування в майбутніх вчителів компетентності використання здоров'язбережувальних освітніх технологій в навчально-виховному процесі початкової школи / О. М. Ващенко // Перлини наукового пошуку : зб. наук. статей / за заг. ред. О. М. Докукіної ; упоряд. К. І. Волинець, О. М. Ващенко, Т. В. Кравченко. – Хмельницький : ХмЦНІ, 2013. – С. 17–24.

58. Ващенко О. М. Формування умінь і навичок здорового способу життя учнів I – IV класів шкіл-інтернатів : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / О. М. Ващенко ; Ін-т пробл. виховання АПН України. – К., 2007. – 21 с.

59. Ведмедюк А. Д. Передумови і перспективи реформування національної системи фізичного виховання школярів / А. Д. Ведмедюк, І. А. Усатова, С. В. Цаподой // Вища школа України в умовах глобалізації та інтеграції : зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (27–28 березня 2008 р.) /

М-во освіти і науки України, Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Черкаси : вид. від. ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. – С. 127–129.

60. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.

61. Веригина Н. А. Становление индивидуального стиля педагогической деятельности будущего учителя в процессе практической подготовки : автореферат диссертации на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Н. А. Веригина ; Забайкальский государственный гуманитарно-педагогический ун-т им. Н. Г. Чернышевского. – Чита, 2006. – 22 с.

62. Височан Л. Роль учителя початкових класів у розвитку здоров'язберігаючої педагогіки / Л. Височан // Гірська школа Українських Карпат. – 2014. – № 11. – С. 34–37.

63. Волков В. Л. Співвідношення засобів різної спрямованості в процесі розвитку фізичних здібностей студентів 1-го курсу / В. Л. Волков // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : науковий журнал / за ред. проф. С. С. Єрмакова. – Харків : ХОВНОКУ-ХДАДМ, 2012. – № 12. – С. 32–36.

64. Волкова І. В. Поняття «здоров'язберігаючі технології» та їх класифікації [Електронний ресурс] / І. В. Волкова. – Харків, 2008. – Режим доступу : http://edu-post-diploma.kharkov.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=712.

65. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Н. П. Волкова. – 2-ге вид., доп. – К. : Академвидав, 2007. – 615 с.

66. Волошин О. Р. Роль здоров'язберезувальних технологій в освітньому процесі / О. Р. Волошин // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : науковий журнал / за ред. проф. С. С. Єрмакова. – Харків : ХОВНОКУ-ХДАДМ, 2012. – № 6. – С. 47–50.

67. Волошко Н. І. Еволюція психологічної культури здорового способу життя / Н. І. Волошко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – Серія: № 12. Психологічні науки. – 2010. – № 32 (56). – С. 3–10.

68. Вржесневський І. І. Оцінка фізичних можливостей студентів у системі медико-педагогічного контролю у процесі фізичного виховання спеціального відділення вузу : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. наук з фіз. виховання і спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / І. І. Вржесневський ; Національний ун-т фіз. виховання і спорту України. – К., 2011. – 20 с.

69. Гавриленко І. В. Формування у студентів вищих педагогічних навчальних закладів готовності до застосування травмопрофілактичних знань у професійній діяльності / І. В. Гавриленко, В. П. Шпак // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : науковий журнал / за ред. проф. С. С. Єрмакова. – Харків : ХОВНОКУ-ХДАДМ, 2011. – № 1. – С. 34–37.

70. Галецька І. І. Психологічне здоров'я як проблема національної безпеки [Електронний ресурс] / І. І. Галецька // Науковий вісник Львівського державного ун-ту внутрішніх справ. – Серія: Психологічні науки. – 2012. – Вип. 2 (1). – С. 49–58. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvldu_2012_2\(1\)_8.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvldu_2012_2(1)_8.pdf).

71. Гальченко Л. В. Деякі аспекти організації та проведення рухливих і національних ігор майбутніми вчителями фізичної культури на заняттях зі школярами, які мають відхилення у стані здоров'я / Л. В. Гальченко, М. М. Медвідь // Вісник Запорізького національного університету : зб. наук. пр. – Фізичне виховання та спорт. – Запоріжжя : ЗНУ, 2011. – № 1 (5). – С. 11–20.

72. Гаркуша С. В. Модель формування готовності майбутніх фахівців фізичного виховання до використання здоров'язбережувальних технологій [Електронний ресурс] / С. В. Гаркуша // Вісник Чернігівського національного педагогічного ун-ту. – Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт.

– 2014. – Вип. 118 (2). – С. 94–99. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VchdpuPN_2014_118\(2\)__24.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VchdpuPN_2014_118(2)__24.pdf).

73. Гаркуша С. В. Сучасні тенденції у стані здоров'я дітей і молоді в умовах навчання [Електронний ресурс] / С. В. Гаркуша // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2013. – № 10. – С. 7–11. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/PPMB_2013_10_4.pdf.

74. Гаркуша С. В. Формування готовності майбутніх фахівців фізичного виховання до використання здоров'язбережувальних технологій: теоретичний та методичний аспекти : монографія / С. В. Гаркуша. – Чернігів : Лозовий В. М., 2014. – 391 с.

75. Гауряк О. Д. Формування педагогічної культури майбутніх учителів фізичної культури в процесі фахової підготовки у ВНЗ / О. Д. Гауряк, О. М. Киселиця // Вісник Запорізького національного ун-ту. – Серія: Фізичне виховання і спорт. – 2012. – № 2 (8). – С. 27–35.

76. Герbart И. Ф. Общая педагогика, выведенная из цели воспитания / И. Ф. Герbart / [под ред. Г. П. Вейсберга] Избранные педагогические сочинения. – М. : Гос. учеб.-пед. изд-во Наркомпроса РСФСР, 1940. – Т. 1. – 289 с.

77. Глоба Г. О. Освіта як об'єкт державного управління [Електронний ресурс] / Г. О. Глоба, С. В. Приживара // Теорія та практика державного управління. – 2010. – Вип. 3. – С. 115–120. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Trpu_2010_3_18.pdf.

78. Гмурман В. Е. Руководство к решению задач по теории вероятностей и математической статистике / В. Е. Гмурман. – М. : Высш. школа, 1979. – 400 с.

79. Голант Е. Я. Методы обучения в советской школе / Е. Я. Голант. – М. : Учпедгиз, 1957. – 152 с.

80. Городиська О. М. Педагогічні умови формування готовності майбутнього вчителя до педагогічного самоаналізу / О. М. Городиська //

Наукові записки Тернопільського національного педагогічного ун-ту ім. В. Гнатюка. – Серія: Педагогіка. – 2010. – Вип. 3. – С. 43–48.

81. Гринченко І. Б. Сучасні напрями впровадження інновацій в професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури [Електронний ресурс] / І. Б. Гринченко // Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. – Серія: Педагогічні науки / Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка. – Житомир : вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – Вип. 64. – С. 103–107. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VZhDU_2012_64_22.pdf.

82. Гришина Е. П. Формирование готовности будущего учителя физической культуры к созданию и реализации здоровьесберегающих образовательных технологий : автореферат диссертации на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Е. П. Гришина ; ГОУ ВПО «Самар. гос. ун-т». – Самара, 2005. – 21 с.

83. Грищенко І. М. Освіта та професійна підготовка фахівців у світлі євроінтеграційних процесів / І. М. Грищенко // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 7 (109). – С. 56–61.

84. Громбах С. М. Оценка здоровья детей и подростков при массовых осмотрах / С. М. Громбах // Вопросы охраны материнства и детства. – 1973. – № 7. – С. 3–7.

85. Гуцан Т. Г. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів економіки до профільного навчання старшокласників / Т. Г. Гуцан // Україна наукова : матеріали V Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (23–25 грудня 2008 р.) : зб. тез доповідей. – К., 2008. – Ч. 1. – С. 23–25.

86. Давидюк І. Оздоровчо-спортивна робота в підготовці вчителів початкових класів [Електронний ресурс] / І. Давидюк // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. – 2014. – № 4. – С. 22–25. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fvs_2014_4_7.pdf.

87. Данильченко С. В. Сутність професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів [Електронний ресурс] / С. В. Данильченко //

Наукові праці вищого навчального закладу «Донецький національний технічний університет». – Серія: Педагогіка, психологія і соціологія. – 2013. – № 2. – С. 41–45. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Npdntu_pps_2013_2_10.pdf.

88. Данко Д. В. Професійна готовність соціальних працівників до використання технологій медико-соціальної роботи в майбутній діяльності / Д. В. Данко // Науковий вісник Ужгородського ун-ту. – Серія: Педагогіка. Соціальна робота / гол. ред. І. В. Козубовська. – Ужгород : Говерла, 2012. – Вип. 25. – С. 63–66.

89. Деминский А. Ц. Методические основы оздоровительной физической культуры : учеб. пособ. для ин-тов и фак-тов физкультуры и спорта / А. Ц. Деминский, Ж. К. Холодов, В. С. Кузнецов ; Донец. гос. ин-т здоровья, физ. воспитания и спорта. – Донецк, 2001. – 67 с.

90. Демінська Л. О. Аналіз змісту й умов використання здоров'язберігаючих технологій у системі загальноосвітніх шкіл / Л. О. Демінська // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : науковий журнал / за ред. проф. С. С. Єрмакова. – Харків : ХОВНОКУ-ХДАДМ, 2010. – № 11. – С. 23–26.

91. Демінська Л. О. Фізичне здоров'я учня як головна цінність педагогічного процесу / Л. О. Демінська // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : науковий журнал / за ред. проф. С. С. Єрмакова. – Харків : ХОВНОКУ-ХДАДМ, 2012. – № 6. – С. 54–58.

92. Денисовець Т. М. Біосоціальні чинники формування здорового способу життя сучасного школяра [Електронний ресурс] / Т. М. Денисовець // Наукова скарбниця освіти Донеччини. – 2014. – № 2. – С. 116–119. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nsod_2014_2_23.pdf.

93. Джуринський П. Б. Компоненти підготовленості до здоров'язберезувальної професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури [Електронний ресурс] / П. Б. Джуринський // Вісник Національної

академії Державної прикордонної служби України. – 2012. – Вип. 5. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2012_5_9.pdf.

94. Джуринський П. Б. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності : монографія / П. Б. Джуринський ; ДЗ «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського», Нац. акад. пед. наук України. – Одеса : Лерадрук, 2012. – 421 с.

95. Джуринський П. Б. Формування здоров'язберігаючого способу життя в історико-соціальній ретроспективі (від реліктових цивілізацій до епохи Середньовіччя) [Електронний ресурс] / П. Б. Джуринський // Педагогічний дискурс. – 2012. – Вип. 12. – С. 133–139. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/0peddysk_2012_12_29.pdf.

96. Дивинская А. Е. Дифференцированное физическое воспитание девушек 15-16 лет специальной медицинской группы с вегетативными нарушениями : автореферат диссертации на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры» / А. Е. Дивинская ; ВГАФК. – Волгоград, 2012. – 24 с.

97. Дичківська М. І. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / М. І. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.

98. Долбнєва Д. В. Інтерактивні методи навчання: сутність необхідності та використання при підготовці фахівців з обліку та аудиту у ВНЗ України / Д. В. Долбнєва // Науковий вісник НЛТУ України. – 2014. – Вип. 24.1. – С. 389–398.

99. Долинський Б. Т. Здоров'язбережувальна діяльність учителя початкової школи : навч. посіб. / Б. Т. Долинський. – Одеса : Черкасов М. П., 2011. – 249 с.

100. Дольнікова Л. В. Організаційно-педагогічні формування системи інтегрованих знань студентів як передумови підвищення їх фахової

компетенції / Л. В. Дольнікова, Л. В. Цубов // Вісник національного ун-ту «Львів політехніка». – 2012. – № 739. – С. 273–278.

101. Доценко О. М. Розвиток координаційних здібностей студенток спеціальної медичної групи в процесі фізичного виховання : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання» / О. М. Доценко ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2011. – 20 с.

102. Драгнєв Ю. Професійне спрямування майбутнього вчителя фізичної культури як важлива умова професійного й особистісного розвитку / Ю. Драгнєв // Педагогіка і психологія професійної освіти. – Львів : вид-во Львівської політехніки, 2012. – № 5. – С. 107–112.

103. Дубасенюк О. А. Інноваційні навчальні технології – основа модернізації університетської освіти / О. А. Дубасенюк // Освітні інноваційні технології у процесі викладання навчальних дисциплін : зб. наук.-метод. пр. / за ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир : ЖДУ, 2004. – С. 3–14.

104. Дубогай О. Д. Методика фізичного виховання студентів, віднесених за станом здоров'я до спеціальної медичної групи : навч. посіб. / О. Д. Дубогай, В. І. Завацький, Ю. О. Короп. – Луцьк : Надстир'я. – 1995. – 220 с.

105. Дудник І. О. Теоретико-методичні основи формування знань про фізичне виховання у студентів у системі освіти ВНЗ / І. О. Дудник, І. А. Усатова, О. Г. Гниденко // Вісник Черкаського ун-ту. – Серія: Педагогічні науки. – Черкаси : вид. від. ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2009. – Вип. 155. – С. 28–32.

106. Дудник І. О. Фізичне виховання студентів (теоретико-методичний курс) : навч.-метод. посіб. / І. О. Дудник, Я. І. Олексієнко, І. А. Усатова. – Черкаси : вид. від. ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2011. – 184 с.

107. Дудьєв В. П. Психомоторика : словарь-справочник / В. П. Дудьєв. – М. : ВЛАДОС, 2008. – 366 с.

108. Дутчак М. В. Визначення компетентностей бакалавра зі здоров'я людини / М. В. Дутчак // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2011. – № 2. – С. 172–176.
109. Дьяченко М. И. Психологические проблемы готовности к деятельности / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Мн. : БГУ, 1976. – 176 с.
110. Дьяченко М. И. Психология высшей школы / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – М. : Просвещение, 1981. – 383 с.
111. Ельбрехт О. М. Проблема актуалізації педагогічних знань у підготовці фахівців у вищих навчальних закладах / О. М. Ельбрехт // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного ун-ту ім. В. Гнатюка. – Серія: Педагогіка. – 2010. – № 1. – С. 240–243.
112. Єфіменко М. М. Театр фізичного виховання та оздоровлення дошкільнят: авторський стиль роботи / М. М. Єфіменко. – К. : ІСДО, 1995. – 40 с.
113. Єфімова В. М. Здоров'язбережувальні технології у контексті педагогічних досліджень / М. М. Єфіменко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : науковий журнал / за ред. проф. С. С. Єрмакова. – Харків : ХОВНОКУ-ХДАДМ, 2010. – № 1. – С. 57–60.
114. Єфімова В. М. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін до використання здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / В. М. Єфімова ; Республік. ВНЗ «Крим. гуманіт. ун-т». – Ялта, 2013. – 44 с.
115. Жигір В. І. Індивідуалізація професійного навчання менеджерів освіти у ВНЗ / В. І. Жигір // Вісник Запорізького національного ун-ту. – Серія: Педагогічні науки. – Запоріжжя : ЗНУ, 2012. – № 2 (18). – С. 107–113.

116. Жидкова І. В. Упровадження здоров'язберезувальних технологій у навчально-виховний процес сучасного дошкільного навчального закладу / І. В. Жидкова // Таврійський вісник освіти. – 2013. – № 1. – С. 63–68.
117. Жук Г. О. Аналіз підходів до розподілу учнів на медичні групи для занять фізичною культурою у загальноосвітній школі / Г. О. Жук // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : науковий журнал / за ред. проф. С. С. Єрмакова. – Харків : ХОВНОКУ-ХДАДМ, 2010. – № 1. – С. 61–63.
118. Заворотна Я. Роль інноваційних технологій навчання у програмі підготовки майбутнього вчителя / Я. Заворотна // [Проблеми підготовки сучасного вчителя](#). – 2011. – № 4 (1). – С. 60–65.
119. Задніпрянець І. І. Сучасні технології у викладанні фізики / І. І. Задніпрянець ; [упоряд. Л. Хольвінська ; ред. рада : Л. Хольвінська та ін.]. – К. : Шкільний світ, 2011. – 128 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).
120. Зайцева В. Давайте учитывать группу здоровья! [Электронный ресурс] / В. Зайцева // Здоровье детей. – 2006. – № 3. – С. 12–14. – Режим доступа : <http://zdd.1september.ru/article.php?ID=200600306>.
121. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
122. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1060-12>.
123. Закон України «Про фізичну культуру і спорт» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1724-17>.
124. Захаріна Є. Ділова гра як засіб підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності [Електронний ресурс] / Є. Захаріна // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного ун-ту. – Серія: Педагогіка. – 2014. – № 2. – С. 271–276. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvmdpu_2014_2_46.pdf.

125. Зданюк В. В. Підготовка вчителів фізичної культури до реалізації здоров'язберігаючих технологій у професійній діяльності : монографія / В. В. Зданюк. – Кам'янець-Подільський : ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2013. – 218 с.

126. Здоровье-21: Основы политики достижения здоровья для всех в Европейском регионе ВОЗ: введение. – Копенгаген : ВОЗ (ЕРБ), 1998. – № 5. – С. 3.

127. Зимовець О. А. Інтегровані спецкурси з використанням інформаційно-комунікаційних технологій як засіб формування професійних умінь майбутніх учителів гуманітарних дисциплін / О. А. Зимовець // Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. – Серія: Педагогічні науки / Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка. – Житомир : вид-во ЖДУ ім. І. Франка. – 2012. – Вип. 66. – С. 146–151.

128. Зорочкіна Т. С. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до роботи з обдарованими учнями початкової школи : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Зорочкіна Тетяна Сергіївна ; Черкаський національний ун-т ім. Б. Хмельницького. – Черкаси, 2011. – 379 с.

129. Зязюн І. А. Наука і мистецтво педагогічної дії / І. А. Зязюн // Професійна освіта: педагогіка і психологія : польсько-український щорічник / за ред. Т. Левовицького, В. Зязюна, І. Вільш, Н. Ничкало. – Ченстохова; К., 2001. – № 5. – С. 357–380.

130. История педагогики и образования. От зарождения воспитания в первобытном обществе до конца XX в. : учеб. пособ. для педагогических учебных заведений / под ред. академика РАО А. И. Пискунова. – 2-е изд., испр. и дополн. – М. : ТЦ Сфера, 2001. – 512 с.

131. Іваній І. В. Методика індивідуалізації нормування рухових навантажень молодших школярів із використанням здоров'язбережувальних технологій : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. пед.

наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання» / І. В. Іваній ; Чернігівський нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. – Чернігів, 2012. – 20 с.

132. Іваній І. В. Характеристика сутності здоров'язберігаючої компетентності вчителя фізичної культури / І. В. Іваній // Психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : науковий журнал / за ред. проф. С. С. Єрмакова. – Харків : ХОВНОКУ-ХДАДМ, 2013. – № 3. – С. 18–22.

133. Іванніков С. І. Індивідуально-диференційований підхід у змісті і методиці підготовки майбутніх учителів початкової школи до фізичного виховання учнів [Електронний ресурс] / С. І. Іванніков // Науковий вісник Донбасу. – 2012. – № 1. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/nvd_2012_1_4.pdf.

134. Іванніков С. І. Педагогічні умови підготовки вчителів до індивідуально-диференційованого підходу навчання учнів в контексті розвитку сучасної школи [Електронний ресурс] / С. І. Іванніков // Науковий вісник Донбасу. – 2012. – № 3. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/nvd_2012_3_11.pdf.

135. Іванова Л. І. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до формування мотивації до здорового способу життя в учнів, які мають відхилення у стані здоров'я / Л. І. Іванова // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : науковий журнал / за ред. проф. С. С. Єрмакова. – Харків : ХОВНОКУ (ХХІІІ), 2009. – № 5. – С. 102–105.

136. Іванова Л. І. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до роботи з учнями з відхиленнями у стані здоров'я : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л. І. Іванова ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2014. – 40 с.

137. Іванова Л. І. Теоретичні і методичні засади професійної

підготовки майбутніх учителів фізичної культури до роботи з учнями з відхиленнями у стані здоров'я : дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Іванова Любов Іванівна ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2014. – 623 с.

138. Іваночко О. Організація та методика навчальних занять спеціального медичного відділення у ВНЗ / О. Іваночко // Молода спортивна наука. – Л., 2007. – Вип. 11. – Т. 3. – С. 100–104.

139. Іваночко О. Ю. Обґрунтування рівнів фізичних навантажень студенток спеціальних медичних груп : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. наук з фіз. виховання і спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / О. Ю. Іваночко ; Львівський державний ун-т фізичної культури. – Львів, 2009. – 20 с.

140. Іващенко В. П. Теорія і методика фізичного виховання : навч. посіб. / В. П. Іващенко, О. П. Безкопильний. – Черкаси : ЦНТЕІ, 2005. – Ч. 1. – 236 с.

141. Ільків О. С. Інноваційна діяльність як основа професійної діяльності [Електронний ресурс] / О. С. Ільків // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. – 2013. – № 1. – С. 48–51. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fvs_2013_1_15.pdf.

142. Ільченко А. І. Ціннісне ставлення особистості до різних складових фізичної культури / А. І. Ільченко // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. – 2011. – Вип. 15. – Кн. 1. – С. 431–438.

143. Інструктивно-методичні рекомендації щодо вивчення шкільних дисциплін у новому 2006/2007 навчальному році [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua-info.biz/legal/basext/ua-dmtyne.htm>.

144. Інструктивно-методичні рекомендації щодо вивчення шкільних дисциплін у новому 2006/2007 навчальному році (Фізична культура) [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://ostriv.in.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=2984&Itemid=1028.

145. Інструкція про розподіл учнів на групи для занять на уроках фізичної культури [Електронний ресурс] // Наказ Міністерства охорони здоров'я України та Міністерства освіти і науки України від 20.07.2009 № 518/674. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0773-09>.

146. Іонова О. М. Здоров'язбереження особистості як психолого-педагогічна проблема / О. М. Іонова, Ю. С. Лукьянова // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : наукова монографія / за ред. проф. С. С. Єрмакова. – Харків : ХДАДМ (ХХП), 2009. – № 1. – С. 69–72.

147. Калиниченко І. О. Оцінка здоров'я та фізичного стану дітей молодшого шкільного віку / І. О. Калиниченко // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. – 2008. – Т. 2. – С. 128–131.

148. Калініна Л. В. Професійна підготовка майбутнього вчителя іноземних мов у контексті європейський вимог / Л. В. Калініна, І. В. Самойлюкевич // Вісник Житомирського державного університету. – Серія: Педагогічні науки / Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка. – Житомир : вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2004. – № 19. – С. 129–133.

149. Калінічева Г. І. Модернізація системи вищої освіти України в контексті національних пріоритетів ХХІ століття / Г. І. Калінічева // Вісник Черкаського ун-ту. – Серія: Педагогічні науки. – Черкаси : вид. від. ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2009. – Вип. 154. – С. 23–29.

150. Карапузова Н. Д. Здоров'язберезувальні технології у системі професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів [Електронний ресурс] / Н. Д. Карапузова // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2015. – № 1. – С. 39–45. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/PPMB_2015_1_10.pdf.

151. Карасева Т. В. Современные аспекты реализации здоровьесберегающих технологий / Т. В. Карасева // Начальная школа. –

2005. – № 11. – С. 75–78.

152. Карманов Є. В. Сучасні особливості інтерактивного навчання під час підготовки фахівців за ступеневою системою освіти / Є. В. Карманов // VIII Всеукр. наук.-метод. конф. (23 вересня 2010 р.). – Харків : ХДУХТ, 2010. – С. 61–62.

153. Карпюк Р. П. Складові професіоналізму фахівця з адаптивного фізичного виховання / Р. П. Карпюк // Проблеми здоров'я і перспективи розвитку спорту, фізичного виховання молоді в сучасному світі : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. – Бердянськ : Ткачук О. В., 2009. – С. 10–14.

154. Карченкова М. В. Педагогічні умови формування готовності до професійної діяльності студентів факультету фізичного виховання / М. В. Карченкова // Вісник Чернігівського державного педагогічного ун-ту імені Т. Г. Шевченка. – Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. – 2007. – Вип. 44. – С. 61–64.

155. Катайцев Г. А. Формирование готовности будущего учителя к организации здоровьесберегающего образовательного процесса / Г. А. Катайцев // Зауралье спортивное : сб. тр. II Региональной научн.-практ. конф. – Курган : изд-во Курганского гос. ун-та, 2013. – С. 20–21.

156. Кисла О. Формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей дошкільного віку засобами здоров'язбережувальних технологій [Електронний ресурс] / О. Кисла, А. Кошель // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2014. – № 9 (2). – С. 101–106. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ppsv_2014_9\(2\)_16.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ppsv_2014_9(2)_16.pdf).

157. Кіліченко О. І. Підготовка майбутнього вчителя до педагогічної взаємодії з учнями молодшого шкільного віку : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. І. Кіліченко ; Ін-т педагогіки і психології АПН України. – К., 1997. – 24 с.

158. Клепко С. Ф. Интеграция і поліморфізм знання у вищій освіті / С. Ф. Клепко // Філософія освіти. Науковий часопис. – 2005. – № 2. – С. 20–36.

159. Книш А. Є. Структура особистісної готовності до професійної діяльності майбутніх психологів-тренерів [Електронний ресурс] / А. Є. Книш // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2014. – № 1. – С. 84–91. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Tipuss_2014_1_10.pdf.

160. Коберник Д. О. Структура навчального заняття з фізичного виховання у спеціальному навчальному відділенні / Д. О. Коберник, Г. П. Грибан // Студентська спортивна наука – 2014 : зб. наук. пр. IV Студ. наук.-практ. конф. – Житомир : «Рута», 2014. – С. 62–65.

161. Коваленко Ю. О. Формування професійної готовності майбутніх фахівців із фізичного виховання дітей дошкільного віку у вищих навчальних закладах / Ю. О. Коваленко // Вісник Запорізького національного університету. – Серія: Фізичне виховання та спорт. – Запоріжжя : ЗНУ, 2009. – № 1. – С. 53–58.

162. Коваль В. Ю. Система позааудиторної діяльності студентів вищих навчальних закладів / В. Ю. Коваль // Зб. наук. пр. – Серія: Педагогічні науки / за ред. Є. С. Барбіна. – Херсон, 2009. – Вип. 55. – С. 282–286.

163. Ковальчук О. В. Формирование здоровьесберегающей среды в муниципальной образовательной системе как одно из ключевых направлений инновационного совершенствования ее качества / О. В. Ковальчук // Ученые записки ун-та имени П. Ф. Лесгафта. – 2010. – № 3 (61). – С. 64–70.

164. Коданева Л. Н. Программно-методическое обеспечение физического воспитания учащихся младших классов специальной медицинской группы : автореферат диссертации на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной

физической культуры» / Л. Н. Коданева ; Московский городской педагогический ун-т. – М., 2011. – 24 с.

165. Кожевникова Л. К. Актуальні проблеми фізкультурної освіти вищої школи у контексті сучасних вимог українського суспільства / Л. К. Кожевникова, З. Г. Дзюба // Теорія і методика фізичного виховання. – 2009. – № 9. – С. 3–7.

166. Козіброда Л. В. Організаційно-методичні аспекти фізичного виховання дітей старшого дошкільного віку з відхиленнями у стані здоров'я : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. наук з фіз. виховання і спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / Л. В. Козіброда ; Львів. держ. ін-т фіз. культури. – Львів, 2006. – 19 с.

167. Козуб М. В. Формирование профессиональной готовности будущих учителей физической культуры к осуществлению здоровьесберегающей деятельности в школе : дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Козуб Марина Васильевна ; Елецкий государственный ун-т им. И. А. Бунина. – Елец, 2007. – 221 с.

168. Козяр М. М. Модернізація навчально-виховного процесу на основі використання єдиного інформаційного освітнього середовища / М. М. Козяр // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. – 2011. – № 1. – С. 3–8.

169. Кокорина О. Р. Здоровьесбережение личности в условиях высшего педагогического образования : автореферат диссертации на соискание ученой степени д-ра пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / О. Р. Кокорина ; Московский государственный педагогический ун-т. – М., 2012. – 42 с.

170. Колодницька О. Проектні технології у контексті загальнопедагогічної підготовки викладачів [Електронний ресурс] /

О. Колодницька // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2011. – № 4 (2). – С. 66–71. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ppsv_2011_4\(2\)__12.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ppsv_2011_4(2)__12.pdf).

171. Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения : в 2-х т. / Я. А. Коменский / под ред. А. И. Пискунова. – М. : Педагогика, 1982. – Т. 1. – 656 с.

172. Кононко О. Л. Субсфера «Я – фізичне»; Субсфера «Я – психічне» / О. Л. Кононко // Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні. – К. : Дошкільне виховання, 2003. – 243 с.

173. Конох А. П. Сутність та структура професійно-педагогічної компетентності як найвищого рівня педагогічної майстерності / А. П. Конох // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. праць / за ред. проф. С. С. Єрмакова. – Харків : ХОВНОКУ (ХХІІІ), 2004. – № 12. – С. 20–28.

174. Корж Н. Л. Деякі аспекти формування культури здоров'я в студентів вищих навчальних закладів засобами фізичного виховання [Електронний ресурс] / Н. Л. Корж, О. М. Захарова, А. О. Сокол // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. – 2011. – № 4. – С. 34–37. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fvs_2011_4_11.pdf.

175. Корнійко У. В. Фізичне виховання як процес становлення особистості – носія фізичної культури / У. В. Корнійко, А. Г. Гулігас // Фізична культура і здоров'я людини: історія, сьогодення, майбутнє (до 100-річчя першого київського диплома вчителя фізичної культури) : матер. Міжнарод. наук.-практ. конф. (18–19 жовтня 2012 р.). – К., 2012. – С. 141–146.

176. Корольова Н. Здоров'язберігаючі технології в освітньому процесі / Н. Корольова [Електронний ресурс] // Молодь і ринок. – 2014. – № 6. – С. 32–36. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Mir_2014_6_8.pdf.

177. Кострикін В. Я. Фізична культура і спорт студентів з обмеженими можливостями як один з провідних засобів їх соціальної

адаптації / В. Я. Кострикін // Вісник Луганського національного ун-ту ім. Т. Шевченка. – Педагогічні науки. – 2011. – № 14 (225). – Ч. 3. – С. 70–74.

178. Костюк Ю. С. Диференційований підхід як основа навчання рухових дій на уроках фізичної культури в малокомплектних школах / Ю. С. Костюк // Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету : зб. наук. пр. Звітно-наук. конф. викладачів університету за 2012 рік (9–10 лютого 2013 р.) / укл. Г. І. Волинка, О. В. Уваркіна, О. П. Ємельянова. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. – С. 254–255.

179. Кот Н. А. Програмно-методичне забезпечення курсу «Оздоровчі технології та діагностичні методики фізичного розвитку дітей» / Н. А. Кот // Зб. наук. пр. – Пед. науки. – Бердянськ : БДПУ, 2010. – № 1. – С. 253–261.

180. Котегова Л. І. Роль ігрової діяльності в процесі фізичного виховання / Л. І. Котегова, І. А. Усатова, В. А. Шахматов // Викладач і студент: умови особистісного і професійного зростання : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (29–30 жовтня 2009 р.). – Черкаси : вид. від. ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2009. – С. 181–182.

181. Котова О. В. Роль спецкурсу «Фрактали в математиці» у професійній підготовці майбутніх вчителів математики / О. В. Котова // Науковий вісник Ужгородського ун-ту. – Серія: Педагогіка. Соціальна робота / гол. ред. І. В. Козубовська. – Ужгород : Говерла, 2013. – Вип. 26. – С. 106–107.

182. Коцур Н. Формування здоров'язберезувального простору в загальноосвітніх навчальних закладах [Електронний ресурс] / Н. Коцур // Рідна школа. – 2012. – № 11. – С. 60–65. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/rsh_2012_11_15.pdf.

183. Кравчук Л. Шляхи модернізації фахової підготовки вчителя іноземних мов [Електронний ресурс] / Л. Кравчук // Молодь і ринок. – 2014. – № 7. – С. 41–44. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Mir_2014_7_11.pdf.

184. Кравчук Я. І. Теоретико-методичні засади диференційованого підходу до навчання фізичної культури учнів загальноосвітньої школи

[Електронний ресурс] / Я. І. Кравчук // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. – 2010. – № 1. – С. 40–44. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fvs_2010_1_12.pdf.

185. Крамаренко А. М. Концептуальна модель формування екологічних цінностей майбутніх учителів початкової школи / А. М. Крамаренко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2013. – Вип. 30. – С. 198–207.

186. Красовська О. О. Принципи відбору та структурування змісту професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у галузі мистецької освіти засобами інноваційних технологій [Електронний ресурс] / О. О. Красовська // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. – 2014. – Вип. 9. – С. 37–40. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ozfm_2014_9_13.pdf.

187. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору / В. Г. Кремень. – К. : Педагогічна думка, 2009. – 520 с.

188. Кречетов О. Витоки ідеї формування здорового способу життя (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.) / О. Кречетов // Педагогічні науки. – 2011. – Вип. 3. – С. 97–102.

189. Крупская Н. К. Педагогические сочинения : в 11-ти т. / под ред. Н. К. Гончарова [и др.]. – М. : Акад. пед. наук, 1958. – Т. 2. – 735 с.

190. Круцевич Т. Ю. Методы исследования индивидуального здоровья детей и подростков в процессе физического воспитания : учеб. пособие для студ. вузов физ. воспитания и спорта / Т. Ю. Круцевич. – К. : Олимпийская литература, 1999. – 232 с.

191. Круцевич Т. Ю. Рекреація у фізичній культурі різних груп населення : навч. посіб. / Т. Ю. Круцевич, Г. В. Безверхня. – К. : Олімп. л-ра, 2010. – 248 с.

192. Кубанов Р. А. Якість освіти: суть поняття та особливості оцінювання [Електронний ресурс] / Р. А. Кубанов // Вісник Луганського національного ун-ту імені Тараса Шевченка. – Педагогічні науки. – 2013. –

№ 13 (2). – С. 25–31. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vlup_2013_13\(2\)__5.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vlup_2013_13(2)__5.pdf).

193. Кузнецова Е. В. Модель профессиональной подготовки специалистов противопожарной безопасности горноспасательных подразделений в ВУЗе, на основе развития надежности действий / Е. В. Кузнецова // Научно-теоретический журнал «Ученые записки». – 2010. – № 9 (67). – С. 52–57.

194. Кузьмінський А. І. Педагогіка / А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко – К. : Знання – Прес, 2003. – 700 с.

195. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / А.І. Кузьмінський. – К. : Знання, 2005. – 486 с.

196. Кулінка Ю. С. Формування готовності майбутніх педагогів до превентивної діяльності / Ю. С. Кулінка // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. пр. – 2010. – Вип. 27. – С. 49–55.

197. Куц О. С. Нові технології та моделювання підготовки вчителів фізичної культури / О. С. Куц, І. А. Липчак // Молода спортивна наука України : зб. наук. ст. – Львів : ЛДІФК, 2002. – Вип. 6. – Т. 2. – С. 539–541.

198. Кушнір Т. Б. Інноваційні підходи до розвитку вищих навчальних закладів України в умовах формування єдиного європейського освітнього простору / Т. Б. Кушнір // Геополітика України: історія і сучасність : зб. наук. пр. – Ужгород : ЗакДУ, 2010. – Вип. 2. – С. 237–265.

199. Лавріненко Ю. М. Теоретичні аспекти визначення сутності інновацій / Ю. М. Лавріненко // Вісник Запорізького національного ун-ту : зб. наук. ст. – Серія: Економічні науки. – Запоріжжя : ЗНУ, 2010. – № 2 (6). – С. 191–195.

200. Левінець Н. Сучасні підходи до моделювання здоров'язберезувального середовища різновікової групи ДНЗ / Н. Левінець, Я. Плохута // Вісник Ін-ту розвитку дитини. – Серія: Філософія, педагогіка, психологія. – 2014. – Вип. 35. – С. 87–93.

201. Левченко А. В. Формирование готовности к здоровому стилю жизни учащихся младших классов специальной медицинской группы в процессе физкультурного образования : дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры» / Левченко Александра Владимировна ; Уральский государственный ун-т физической культуры. – Челябинск, 2008. – 204 с.

202. Леонов О. З. Основні компоненти позанавчальної фізкультурно-оздоровчої роботи зі студентами / О. З. Леонов // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. – К-П., 2009. – Вип. 13. – Т. 2. – С. 523–531.

203. Линенко А. Ф. Педагогічна діяльність і готовність до неї : монографія / А. Ф. Линенко. – Одеса : ОКФА, 1995. – 77 с.

204. Лисенко Л. Л. Пріоритетні напрямки в підготовці майбутніх учителів фізичної культури в світлі ідей К. Д. Ушинського / Л. Л. Лисенко // Вісник Чернігівського національного педагогічного ун-ту. – Серія: Педагогічні науки. – Чернігів, 2013. – Вип. 110 : присвяч. 190-річчю з дня народж. К. Д. Ушинського. – С. 243–246.

205. Луговий В. І. Стратегія реформування освіти в Україні: рекомендації з освітньої політики / В. І. Луговий. – К. : К.І.С., 2003. – 296 с.

206. Лук'янова Ю. С. Критерії та показники ефективності формування готовності майбутнього інженера-педагога до використання здоров'язберігаючих технологій / Ю. С. Лук'янова // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : науковий журнал / за ред. проф. С. С. Єрмакова. – Харків : ХОВНОКУ-ХДАДМ, 2011. – № 5. – С. 51–54.

207. Лук'янченко М. Розвиток ідей здоров'язбереження у вітчизняній педагогіці міжвоєнного періоду / М. Лук'янченко // Педагогіка і психологія професійної освіти. – Львів, 2012. – № 5. – С. 231–238.

208. Лук'янченко М. І. Становлення теорії та практики фізичного виховання в радянській Україні через призму реформаторської педагогіки (1920–1930 рр.) / М. І. Лук'янченко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : науковий журнал / за ред. проф. С. С. Єрмакова. – Харків : ХОВНОКУ-ХДАДМ, 2010. – № 12. – С. 72–75.

209. Лукавенко А. В. Диференційований підхід до корекції психофізичного стану студентів у процесі фізичного виховання : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. наук з фіз. вих. та спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / А. В. Лукавенко ; Львів. держ. ун-т фіз. культури. – Львів, 2013. – 20 с.

210. Лызарь О. Г. Особенности физического воспитания детей 5–7 лет с отклонением в состоянии здоровья : дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры» / Лызарь Олег Григорьевич ; Кубанская государственная академия физической культуры. – Краснодар, 1998. – 177 с.

211. Маковецька Н. В. Базові поняття системи професійного розвитку фахівців дошкільних навчальних закладів у сфері освітньо-оздоровлювальної діяльності / Н. В. Маковецька // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2012. – № 7. – С. 77–81.

212. Максимець О. Б. До питання організації позааудиторної роботи студентів вищих навчальних закладів / О. Б. Максимець // Управління в освіті : зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конф. (14–16 квітня 2011 року) / Ін-т інноваційних технологій і змісту освіти. – Львів : Львівська політехніка, 2011. – С. 186–187.

213. Малахова Ж. В. Здоров'яформуючі технології в процесі фізичного виховання студентів спеціальних медичних груп : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. наук з фіз. виховання і спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» /

Ж. В. Малахова ; Нац. ун-т фіз. виховання і спорту України. – К., 2013. – 20 с.

214. Малинина С. В. Физкультурная деятельность как основа формирования физической культуры : автореферат диссертации на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры» / С. В. Малинина ; Санкт-Петербургская государственная академия физической культуры имени П. Ф. Лесгафта. – СПб., 2000. – 23 с.

215. Манівлець Е. Є. Креативність як невід’ємна складова розвитку творчого потенціалу студента [Електронний ресурс] / Е. Є. Манівлець // Право і суспільство. – 2012. – № 1. – С. 304–308. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pis_2012_1_67.pdf.

216. Мартиненко В. В. Безперервна підготовка фахівців фізичного виховання і спорту / В. В. Мартиненко // Наукові праці. – Серія: Педагогіка. – 2009. – № 99. – Т. 112. – С. 111–115.

217. Мартиненко В. В. Проблеми неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання і спорту / В. В. Мартиненко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : наукова монографія / за ред. проф. С. С. Єрмакова. – Харків : ХДАДМ (ХХІІІ), 2006. – № 3. – С. 55–58.

218. Матвійчук В. М. Використання інтерактивних методів навчання з метою покращення підготовки фахівців за напрямом «Здоров’я людини» / В. М. Матвійчук // Навчально-методичне забезпечення підготовки фахівців за напрямом: «здоров’я людини» : матеріали круглого столу (25 лютого 2010 р.) / Хмельницький інститут соціальних технологій ВМУРоЛ «Україна». – Хмельницький, 2010. – С. 29–33.

219. Мелега К. Вікові і статеві особливості рівня соматичного здоров’я та адаптаційного потенціалу школярів [Електронний ресурс] / К. Мелега, О. Дуло, М. Дуб, М. Щерба // Спортивний вісник Придніпров’я. –

Дніпропетровськ, 2010. – № 2. – С. 31–34. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/svp_2010_2_9.pdf.

220. Митина Е. П. Здоровьесберегающие технологии сегодня и завтра / Е. П. Митина // Начальная школа. – 2006. – № 6. – С. 56–59.

221. Митчик О. П. Здоров'язберігальне середовище та здоров'язберігаючі технології у вищому навчальному закладі / О. П. Митчик // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. – 2012. – № 4. – С. 156–160.

222. Митяева А. М. Здоровьесберегающие педагогические технологии : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений / А. М. Митяева. – М. : Издательский центр «Академия», 2008. – 192 с.

223. Михайлова Т. А. Профессиональная подготовка будущего учителя физической культуры в процессе педагогической практики : автореферат диссертации на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Т. А. Михайлова ; Челябинский государственный педагогический ун-т. – Челябинск, 2004. – 30 с.

224. Міхеєнко О. І. Валеологічна підготовка майбутніх фахівців з фізичної реабілітації у вищому педагогічному навчальному закладі : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. І. Міхеєнко ; Південноукраїнський державний педагогічний ун-т ім. К. Д. Ушинського (м. Одеса). – Одеса, 2004. – 21 с.

225. Міхеєнко О. І. До проблеми діагностики стану здоров'я людини / О. І. Міхеєнко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : наукова монографія / за ред. проф. С. С. Єрмакова. – Харків : ХДАДМ (ХХІІІ), 2006. – № 3. – С. 66–69.

226. Міщик Л. І. Стратегічні особливості забезпечення практичної підготовки соціального педагога у процесі проходження педагогічної практики / Л. І. Міщик // Вісник Глухівського державного педагогічного

ун-ту. – Серія: Педагогічні науки. – Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2010. – Вип. 15. – Ч. 2. – С. 7–11.

227. Морін О. Л. Визначення і структура поняття готовності учнів старших класів до професійного самовизначення в умовах профільного навчання / О. Л. Морін // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. – 2011. – Вип. 15. – Кн. 1. – С. 340–349.

228. Морозова С. М. Формування здоров'язбережувальних компетенцій студентів у сучасному ВНЗ засобами фізичного виховання / С. М. Морозова, Н. Г. Гаврілова // Фізична культура і спорт у сучасному суспільстві: досвід, проблеми, рішення (у циклі Анохінських читань) : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (31 жовтня 2014 р.). – К., 2014. – С. 45–49.

229. Московченко О. Н. Оптимизация физических нагрузок на основе индивидуальной диагностики адаптивного состояния у занимающихся физической культурой и спортом (с применением компьютерных технологий) : автореферат диссертации на соискание ученой степени д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры» / О. Н. Московченко ; Политехнический ин-т Сибирского Федерального ун-та. – М., 2008. – 44 с.

230. Мухін В. М. Фізична реабілітація : підруч. для студ. вищ. навч. закл. фіз. виховання і спорту / В. М. Мухін. – К. : Олімп. л-ра, 2000. – 424 с.

231. Наумчук В. І. Професійна підготовка майбутніх вчителів фізичної культури в процесі самостійної роботи зі спортивних ігор : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / В. І. Наумчук ; Тернопільський державний педагогічний ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2002. – 19 с.

232. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua/legislation/other/2827>.

233. Ніколаєнко С. Проблема структури професійно-педагогічної

культури вчителя / С. Ніколаєнко, С. Ніколаєнко // Світогляд – Філософія – Релігія. – 2013. – Вип. 4. – С. 277–285.

234. Ніколенко Л. М. Поняття позааудиторної діяльності у соціально-педагогічному аспекті / Л. М. Ніколенко // Вісник Дніпропетровського ун-ту імені Альфреда Нобеля. – Серія: Педагогіка і психологія. – 2013. – № 1. – С. 21–25.

235. Носко М. О. Педагогічні основи застосування здоров'язберезувальних технологій у навчальному процесі на уроках фізичної культури в загальноосвітніх школах / М. О. Носко, С. В. Браташ // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. – 2013. – № 1. – С. 116–119.

236. Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку (світоглядно-методологічний аспект) : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня д-ра філос. наук : спец. 09.00.03 «Історія філософії» / В. О. Огнев'юк ; Київський національний ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2003. – 36 с.

237. Однолеток Т. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури як педагогічна проблема / Т. Однолеток, М. Лянной // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : науковий журнал / за ред. проф. С. С. Єрмакова. – Харків : ХДАДМ (ХХП), 2009. – № 9. – С. 107–109.

238. Околелова В. А. Формирование здорового образа жизни студентов в процессе обучения в педагогическом университете : автореферат диссертации на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / В. А. Околелова ; Самарский государственный педагогический ун-т. – Самара, 2004. – 24 с.

239. Олексієнко Я. І. Фізичне виховання студентів з вадами у стані здоров'я : навч.-метод. посіб. / Я. І. Олексієнко, І. А. Усатова, О. М. Головатенко. – Черкаси : вид. від. ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2013. – 247 с.

240. Омельченко С. Здоров'язбережувальна педагогіка: сучасні тенденції та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / С. Омельченко, Л. Каліберда // Рідна школа. – 2012. – № 7. – С. 25–28. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/rsh_2012_7_8.pdf.

241. Онопрієнко О. М. Аеробіка як ефективний засіб оздоровлення студентів-жінок / О. М. Онопрієнко, І. А. Усатова, Л. І. Котегова // Вісник Черкаського університету. – Серія: Педагогічні науки. – Черкаси : вид. від. ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2009. – Вип. 142. – С. 96–99.

242. Оржеховська В. М. Здоров'язбережувальне навчання і виховання: проблеми, пошук / В. М. Оржеховська // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. – Психолого-педагогічні науки. – 2011. – № 4. – С. 29–31.

243. Освіта для демократичного громадянства : посіб. для підготовки вчителів з питань освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини (вдосконалена версія – вересень 2007) / [Р. Голлоб, Е. Хаддлестон, П. Крапф та ін.]; пер. з англ. та адапт. Л. М. Ващенко; за ред. Е. Хаддлестона; заг. ред. укр. Версії : Н. Г. Протасова. – К. : НАДУ, 2009. – 92 с.

244. Основні поняття і терміни оздоровчої фізичної культури та реабілітації : навч. посіб. / [О. Д. Дубогай, А. М. Тучак, С. В. Костікова, А. О. Єфімов]. – Луцьк : Надстир'я, 1998. – 104 с.

245. Остапенко Г. Структурні компоненти готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації здоров'язбережувального навчально-виховного середовища загальноосвітньої школи / Г. Остапенко, О. Циганок, С. Жестков // Вісник Запорізького національного ун-ту. – Серія: Фізичне виховання і спорт. – 2012. – № 1 (7). – С. 78–85.

246. Остапенко Г. О. Формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації здоров'язбережувального навчально-виховного середовища загальноосвітньої школи : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Остапенко Галина Олександрівна ; Київський ун-т ім. Б. Грінченка. – К., 2013. – 272 с.

247. Остапчук Д. Інтерактивні методи навчання у вищих навчальних закладах [Електронний ресурс] / Д. Остапчук, Н. М. Мирончук // Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном : зб. наук. пр. – Житомир : ЖДУ, 2014. – С. 140–143. – Режим доступу : <http://eprints.zu.edu.ua/13837/1/17.pdf>.

248. Панасюк І. В. Підготовка вчителів фізичної культури до проведення тренінгів / І. В. Панасюк // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. Волинського національного ун-ту імені Лесі Українки : у 3 т. / уклад. А. В. Цьось, С. П. Козібрицький. – Луцьк : РВВ «Вежа», 2008. – Т. 1. – С. 225–227.

249. Парфенова Л. А. Содержание и организация физического воспитания младших школьников специальной медицинской группы : дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры» / Парфенова Лариса Анатольевна ; Ульяновский государственный ун-т. – Набережные Челны, 2009. – 196 с.

250. Педагогічна майстерність : підручник / [І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. В. Кривонос та ін.] ; за ред. І. Зязюна. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К. : Вища шк., 2004. – 422 с.

251. Песталоцци И. Г. Взгляды, опыты и средства, содействующие успеху природосообразного метода воспитания / И. Г. Песталоцци // Избранные педагогические сочинения : в 2-х т. / под ред. В. А. Ротенберг, В. М. Кларина. – М. : Педагогика, 1981. – Т. 2. – 336 с.

252. Петров А. О. Удосконалення підготовки майбутніх учителів фізичної культури до використання здоров'язбережувальних технологій / А. О. Петров // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного ун-ту ім. В. Гнатюка. – Серія: Педагогіка. – Тернопіль : ТНПУ, 2014. – № 1. – С. 49–55.

253. Петров В. О. Здоровьесберегающие технологии в работе учителя физической культуры : дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая

педагогика, история педагогики и образования» / Петров Вадим Олегович ; Ростовский государственный педагогический ун-т. – Ростов н/Д., 2003. – 220 с.

254. Пирогов Н. И. Избранные педагогические сочинения / Н. И. Пирогов ; сост. А. Н. Алексюк, Г. Г. Савенок. – М. : Педагогика, 1985. – 496 с. – (Сер.: Педагогическая библиотека).

255. Підбуцька Н. Психологічне здоров'я як чинник гармонійного розвитку сучасної української молоді / Н. Підбуцька, О. Курявська // Теорія і практика управління соціальними системами : філос., психологія, педагогіка, соціол. – 2011. – № 3. – С. 44–48.

256. Платонов К. К. Краткий словарь системы психологических понятий : учеб. пособ. для учеб. заведений профтехобразования / К. К. Платонов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Высшая школа, 1984. – 174 с.

257. Погонцева О. В. Формування готовності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до професійної діяльності в оздоровчих центрах : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. В. Погонцева ; Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2011. – 22 с.

258. Подласый И. П. Педагогика / И. П. Подласый – М. : Просвещение, 1996. – 432 с.

259. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах : наказ Міністерства освіти України від 2 червня 1993 р. № 161 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0173-93>.

260. Поляков С. Д. Педагогическая инноватика: от идеи до практики / С. Д. Поляков. – М. : Центр «Педагогический поиск», 2007. – 176 с.

261. Польша Н. Стан здоров'я учнів загальноосвітніх навчальних закладів : прес-релізи [Електронний ресурс] / Н. Польша ; Прес-центр МОЗ України. – К., 2008. – Режим доступу : http://www.moz.gov.ua/ua/portal/pre_20081204_1.html.

262. Польша Н. С. Удосконалення медико-профілактичного забезпечення дітей у загальноосвітніх навчальних закладах – вимога часу / Н. С. Польша, С. В. Гозак, Т. В. Станкевич // Довкілля та здоров'я. – 2009. – № 1. – С. 52–54.

263. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко ; за ред. О. І. Пометун. – К. : А.С.К., 2004. – 192 с.

264. Пономарьова О. І. Модернізація процесу викладання іноземної мови професійного спрямування / О. І. Пономарьова, А. В. Ковальова // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти. – 2011. – № 19. – С. 97–105.

265. Приступа Є. Н. Інклюзивне фізичне виховання школярів 1–3 груп здоров'я / Є. Н. Приступа, Ю. В. Петришин, І. Р. Боднар // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : науковий журнал / за ред. проф. С. С. Єрмакова. – Харків : ХОВНОКУ-ХДАДМ, 2013. – № 1. – С. 62–67.

266. Присяжнюк С. І. Використання здоров'язберезувальних технологій у фізичному вихованні студентів спеціального медичного відділення. Теорія та практика : монографія / С. І. Присяжнюк. – К. : КОМПРИНТ, 2012. – 459 с.

267. Присяжнюк С. І. Обґрунтування змісту моделі здоров'язберезувальних технологій студентів спеціального медичного відділення засобами фізичного виховання / С. І. Присяжнюк // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : наукова монографія / за ред. проф. С. С. Єрмакова. – Харків : ХОВНОКУ-ХДАДМ, 2013. – № 1. – С. 68–73.

268. Присяжнюк С. І. Сучасний досвід реалізації здоров'язберезувальних технологій фізичного виховання студентів спеціальних медичних груп / С. І. Присяжнюк // Науковий часопис НПУ

імені М. П. Драгоманова. – Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2014. – Вип. 5. – С. 109–114.

269. Присяжнюк С. І. Теорія і методика фізичного виховання студентів спеціальних медичних груп з використанням здоров'язберезувальних технологій : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня д-ра пед. наук : 13.00.02 «Теорія і методика навчання» / С. І. Присяжнюк ; Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2013. – 39 с.

270. Присяжнюк С. І. Теорія і методика фізичного виховання студентів спеціальних медичних груп з використанням здоров'язберезувальних технологій : дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання» / Присяжнюк Станіслав Іванович ; Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2013. – 486 с.

271. Присяжнюк С. І. Фізичне виховання : навч. посіб. / С. І. Присяжнюк. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 504 с.

272. Про подальше впровадження міжнародного проекту «Європейська мережа шкіл сприяння здоров'ю» в Україні : Наказ Міністерства охорони здоров'я і Міністерства освіти України від 20.07.1998 р. № 206/272 [Електронний ресурс] // Інформ. зб. Міністерства освіти України. – 1998. – № 23. – С. 3–6. – Режим доступу : <http://www.uazakon.com/document/spart69/inx69074.htm>.

273. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» / [О. О. Андрієтті, О. П. Голубович, О. П. Долинна та ін.]. – Тернопіль : Мандрівець, 2013. – 104 с.

274. Проект Закону України «Про затвердження Загальнодержавної програми «Здоров'я – 2020: український вимір» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.moz.gov.ua/ua/portal/Pro_20120316_1.html.

275. Психологія здоров'я : учеб. для вузов / под ред. Г. С. Никифорова. – СПб. : Питер, 2006. – 607 с. – (Серія: «Учебник для вузов»).

276. Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів / під кер. В. Б. Шапаря. – Х. : Прапор, 2009. – 672 с.

277. Пуни А. Ц. Некоторые психологические вопросы готовности к соревнованиям в спорте / А. Ц. Пуни. – Ленинград : ГДОИФК, 1973. – 32 с.

278. Рафальська О. О. Технологія змішаного навчання як інновація дистанційної освіти [Електронний ресурс] / О. О. Рафальська // Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво. – 2013. – № 11. – С. 128–133. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Kitonv_2013_11_23.pdf.

279. Ребенок В. М. Особливості фахової підготовки майбутніх учителів [Електронний ресурс] / В. М. Ребенок // Вісник Чернігівського національного педагогічного ун-ту. – Серія: Педагогічні науки – 2013. – Вип. 108.2. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VchdpuP_2013_2_108_56.pdf.

280. Рехнер Ю. Ю. К вопросу о разработке модели формирования готовности педагога по физической культуре к оздоровлению детей средствами плавания / Ю.Ю. Рехнер // Мир науки, культуры, образования. – Горно-Алтайск, 2012. – № 5 (36). – С. 163–166.

281. Руссо Ж.-Ж. Педагогические сочинения : в 2-х т. / под ред. Г. Н. Джибладзе ; сост. А. Н. Джурицкий. – М. : Педагогика, 1981. – 656 с.

282. Савченко В. Ф. Лекція як провідна форма організації навчальної роботи з методики навчання фізики в педагогічних вищих навчальних закладах / В. Ф. Савченко // Зб. наук. пр. Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. – Серія: Педагогічні науки. – Кам'янець-Подільський : К-ПНУ, 2011. – С. 55–57.

283. Савчук О. В. Теоретичні засади дослідження функцій інституту вищої освіти / О. В. Савчук // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки : зб. наук. пр. – К. : Фенікс, 2010. – Вип. 11. – С. 113–117.

284. Салук І. А. Індивідуалізація фізичного виховання студентів з різним рівнем здоров'я : автореферат дисертації на здобуття наукового

ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання» / І. А. Салук ; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – К., 2010. – 20 с.

285. Самусь Т. В. Теоретичні підходи до проблеми формування здоров'язбережувальних компетенцій у студентів ВНЗ [Електронний ресурс] / Т. В. Самусь // Вісник Чернігівського національного педагогічного ун-ту. – Серія: Педагогічні науки. – 2013. – Вип. 108.1. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VchdpuP_2013_1_108_30.pdf.

286. Санжева Р. Д. Психологические механизмы формирования готовности человека к деятельности : дисс. ... д-ра псих. наук : спец. 19.00.05 «Социальная психология» / Санжева Руслана Дмитриевна. – Новосибирск, 1997. – 147 с.

287. Свистун В. Готовність до професійної діяльності педагога аграрного ВНЗ / В. Свистун, Т. Мельничук // Вісник Львівського ун-ту. – Серія: Педагогічні науки. – 2009. – Вип. 25. – Ч. 3. – С. 53–60.

288. Світлична Н. О. Історичні та сучасні наукові підходи до визначення здоров'я / Н. О. Світлична // Проблеми екстремальної та кризової психології. – 2011. – Вип. 9. – С. 223–231.

289. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии : уч. пособ. для пед. вузов и институтов повышения квалификации / Г. К. Селевко. – М. : Народное образование, 1998. – 255 с.

290. Семенов О. С. Взаємодія дошкільного закладу і сім'ї у формування здорової особистості дитини 6-го року життя / О. С. Семенов, Н. І. Семенова // Педагогічний дискурс. – 2012. – Вип. 13. – С. 344–347.

291. Сидорченко К. М. Врахування соматотипу школярів при корегуванні їх здоров'я в процесі фізичного виховання / К. М. Сидорченко // Зб. наук. пр. Хмельницького ін-ту соціальних технологій Університету «Україна». – 2010. – № 2. – С. 246–249.

292. Сичов С. О. Сутність та смислові характеристики цінностей фізичної культури у творенні нової якості людського життя / С. О. Сичов //

Вісник Національного технічного ун-ту України «Київський політехнічний ін-т». – Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2010. – № 1. – С. 233–236.

293. Слостенин В. А. Професіональна готовність учителя к воспитательной работе / В. А. Слостенин // Советская педагогика. – 1981. – № 4. – С. 76–84.

294. Словник іншомовних слів : 23000 слів та термінологічних словосполучень / [уклад. Л. О. Пустовіт та ін.]. – К. : Довіра : УНВЦ «Рідна мова», 2000. – 1017 с.

295. [Словник української мови : в 11 томах. – К. : Наукова думка, 1972. – Т. 3. – 624 с.](#)

296. Смирнов Н. К. Здоровьесберегающие образовательные технологии в работе учителя и школы / Н. К. Смирнов. – М. : АРКТИ, 2003. – 272 с.

297. Смирнов Н. К. Здоровьесберегающие образовательные технологии и психология здоровья в школе / Н. К. Смирнов. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : АРКТИ, 2006. – 320 с.

298. Собко С. Г. Фізична культура особистості студента крізь призму гуманістичної парадигми освіти / С. Г. Собко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : наукова монографія / за ред. проф. С. С. Єрмакова. – Харків : ХДАДМ (ХХП), 2009. – № 1. – С. 135–139.

299. Спільник І. До питання системності економічного аналізу / І. Спільник // Економічний аналіз : зб. наук. праць каф. екон. аналізу Тернопільського національного економічного ун-ту. – Тернопіль, 2008. – Вип. 2 (18). – С. 15–22.

300. Стоянов В. А. Інформаційні технології як інструментальна основа підготовки вчителів фізичної культури в умовах інформатизації суспільства / В. А. Стоянов // Вісник Харківської державної академії культури. – 2013. – Вип. 39. – С. 109–116.

301. Строганова Г. М. Організація самостійної роботи майбутніх учителів-словесників в умовах інноваційних педагогічних технологій [Електронний ресурс] / Г. М. Строганова // Вісник Луганського національного ун-ту ім. Т. Шевченка. – Педагогічні науки. – 2012. – № 22 (6). – С. 99–104. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vlup_2012_22\(6\)__15.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vlup_2012_22(6)__15.pdf).

302. Сугак Л. А. Місце і роль спецкурсів і спецсемінарів у професійній підготовці студентів / Л. А. Сугак // Вісник Глухівського державного ун-ту. – Серія: Педагогічні науки. – Глухів : ГДПУ, 2009. – Вип. 13. – С. 145–149.

303. Сухомлинский В. А. Умейте читать душу / «Обережно: дитина!» В. О. Сухомлинський про важких дітей : тематич. зб. / упоряд. Т. В. Філімонова ; за. ред. проф. О. В. Сухомлинської. – Луганськ : Державний заклад «Луганський національний ун-т ім. Т. Шевченка», 2008. – 264 с.

304. Сухомлинський В. О. Сто порад вчителю / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : у 5 т. – К. : Рад. школа, 1976. – Т. 2. – 670 с.

305. Сущенко Л. П. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л. П. Сущенко ; Ін-т педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 2003. – 46 с.

306. Тарасенко Л. Г. Навчальна програма дисципліни «Валеологія» (для бакалаврів) [Електронний ресурс] / Л. Г. Тарасенко. – К. : Персонал, 2008. – 20 с. – Режим доступу : http://library.iapm.edu.ua/metod_disc/pdf/3765_valeologij.pdf.

307. Тевкун В. В. Здоров'язберезувальні компетенції – основа професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури [Електронний ресурс] / В. В. Тевкун // Вісник Чернігівського національного педагогічного

ун-ту. – Серія: Педагогічні науки. – 2014. – Вип. 115. – С. 227–230. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VchdpuP_2014_115_60.pdf.

308. Теорія і методика фізичного виховання : підручник : в 2 т. / за ред. Т. Ю. Круцевич. – К. : Олімпійська література, 2008. – Т. 1. – 392 с.

309. Тимошенко О. В. Теоретико-методичні засади оптимізації професійної підготовки вчителів фізичної культури у вищих навчальних закладах : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. В. Тимошенко ; Національний педагогічний ун-т імені М. П. Драгоманова. – К., 2009. – 35 с.

310. Тимошина И. Н. Физкультурное образование учащихся специальных медицинских групп общеобразовательных учреждений : монография / И. Н. Тимошина. – М. : Научно-издательский центр «Теория и практика физической культуры и спорта», 2006. – 138 с.

311. Тихомирова Л. Ф. Теоретико-методические основы здоровьесберегающей педагогики : дисс. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика и история педагогики» / Тихомирова Лариса Федоровна ; Ярославский государственный педагогический ун-т им. К. Д. Ушинского. – Ярославль, 2004. – 339 с.

312. Тлумачний словник з інформаційно-педагогічних технологій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://posibnyky.vstu.vinnica.ua/slovník/1.htm>.

313. Томенко О. Взаємозв'язок між рівнем соматичного здоров'я, рухової активності та окремими показниками фізичної культури особистості школярів 8–11 класів / О. Томенко // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2013. – № 2. – С. 53–56.

314. Томчук Б. П. Соціальне здоров'я як засіб визначення життєвих орієнтацій особистості / Б. П. Томчук // Психологічні перспективи. – 2012. – Вип. 19. – С. 255–262.

315. Тукач І. І. Професійна підготовка майбутніх фахівців дошкільної

освіти до ознайомлення дошкільників з їх правами та обов'язками [Електронний ресурс] / І. І. Тукач. // Наукові записки [Ніжинського державного ун-ту ім. Миколи Гоголя]. – Серія: Психолого-педагогічні науки. – 2012. – № 6. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nzsp_2012_6_40.pdf.

316. Український педагогічний словник / за ред. С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.

317. Урум Н. С. Підготовка майбутніх вчителів до забезпечення здорового способу життя молодших школярів : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Н. С. Урум ; Державний вищий навчальний заклад «Університет менеджменту освіти» АПН України. – К., 2008. – 20 с.

318. Усатова І. А. Ефективність проектування становлення особистості студента як суб'єкта майбутньої професійної діяльності / І. А. Усатова // Соціум. Наука. Культура : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. інтерн.-конф. (м. Київ, 24–26 січня) / Ін-т наукового прогнозування, Кримський ін-т економіки та господарського права (Севастопольська філія). – К. : ТОВ «ТК Меганом», 2012. – Ч. 5. – С. 36–38.

319. Усатова І. А. Методико-практичні матеріали з дисципліни «Фізичне виховання» для студентів I–IV курсів : навч.-метод. посіб. / І. А. Усатова. – Черкаси : видавець Чабаненко Ю. А., 2014. – 90 с.

320. Усатова І. А. Поліпшення якості фізкультурних знань та формування мотивації студентів до фізкультурно-оздоровчої діяльності / І. А. Усатова // Materials of the V International research and practice conference «Achievement of high schools and modern science» (Donetsk, 15–17 October 2012) // Scientific journal «Aspect». – Donetsk : «Tsyfrovaya tipografia» Ltd, 2012. – P. 61–64.

321. Усатова І. А. Проблема формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до роботи у спеціальних медичних групах /

І. А. Усатова // Науковий вісник Чернівецького ун-ту. – Серія: Педагогіка та психологія. – Чернівці : ЧНУ, 2015. – Вип. 734. – С. 165–170.

322. Усатова І. А. Системний аналіз та визначення структурних компонентів базового поняття «готовність» майбутнього учителя фізичної культури» / І. А. Усатова // Вісник Черкаського ун-ту. – Серія: Педагогічні науки. – Черкаси : вид. від. ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2014. – Вип. 21 (314). – С. 54–57.

323. Усатова І. А. Словник основних понять та термінів із фізичного виховання і спорту / І. А. Усатова, С. В. Цаподой. – Черкаси : вид. від. ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2012. – 76 с.

324. Усатова І. А. Соціально-історичні аспекти організації здоров'язберезувальних технологій в системі освіти / І. А. Усатова // Наукові записки. – Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2015. – Вип. 135. – С. 219–221.

325. Усатова І. А. Стан підготовки майбутнього вчителя до організації культурно-дозвілдової діяльності учнів у сучасній теорії та практиці / І. А. Усатова // Актуальные вопросы образования, науки и техники : материалы IX Междунар. научно-практ. конф. (г. Донецк, 15–17 ноября 2013 г.) / Научный журнал «Аспект». – № 21 (Т I). – Донецк : ООО «Цифровая типография», 2013. – С. 33–38.

326. Усатова І. А. Структура готовності майбутніх вчителів фізичної культури до реалізації здоров'язберезувальних технологій у спеціальних медичних групах / І. А. Усатова // Вісник Черкаського ун-ту. – Серія: Педагогічні науки. – Черкаси : вид. від. ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2015. – Вип. 3 (336). – С. 38–42.

327. Усатова І. А. Сучасні фітнес-технології, як засіб виконання завдань з фізичного виховання для студентів з порушенням у стані здоров'я : навч.-метод. посіб. / І. А. Усатова, С. В. Цаподой. – Черкаси : вид. від. ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2014. – 88 с.

328. Усатова І. А. Сформованість окремих показників у структурі психофізичного потенціалу професійного розвитку студентів вузу / І. А. Усатова // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: науковий журнал / за ред. проф. С. С. Єрмакова. – Харків : ХОВНОКУ-ХДАДМ, 2010. – № 12. – С. 153–156.

329. Усатова І. А. Формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до реалізації здоров'язбережувальних технологій у спеціальних медичних групах : навч.-метод. посіб. / І. А. Усатова. – Черкаси : видавець Чабаненко Ю. А., 2014. – 128 с.

330. Усатова І. А. Формування ціннісного ставлення у студентів до самостійних занять фізичними вправами гігієнічної або тренувальної спрямованості / І. А. Усатова // Вісник Черкаського ун-ту. – Серія: Педагогічні науки. – Черкаси : вид. від. ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2011. – Вип. 209. – Ч. 2. – С. 99–103.

331. Усатова І. А. Ціннісне ставлення до занять фізичної культури в шкільному віці / І. А. Усатова, С. В. Цаподой, Р. А. Мальований // Вісник Черкаського ун-ту. – Серія: Педагогічні науки. – Черкаси : вид. від. ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2007. – Вип. 115. – С. 137–141.

332. Усатова І. А. Шляхи залучення студентської молоді до самостійних занять фізичним вправами / І. А. Усатова // Actual problems of science and education: Materials of the IX International research and practice conference (Donetsk, 20–21 January 2013) / Scientific journal «Aspect». – Donetsk : «Tsyfrovaaya tipografia» Ltd, 2013. – P. 63–67.

333. Устав (Конституція) Всемирной Организации Здравоохранения. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.who.int/governance/eb/who_constitution_ru.pdf.

334. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори : в 2-х т. / К. Д. Ушинський / пер. з рос. [редкол.: В. М. Столетов (голова) та ін.]. – К. : Рад. школа, 1983. – Т. 1. – 488 с.

335. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. /

М. М. Фіцула. – 2-ге вид., допов. – К. : Альма-матер, 2014. – 454 с.

336. Фокшек А. В. Формування готовності майбутніх педагогів до управління педагогічним процесом / А. В. Фокшек // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : науковий журнал / за ред. проф. С. С. Єрмакова. – Харків : ХДАДМ (ХХШ), 2009. – № 3. – С. 149–151.

337. Футорний С. М. Про необхідність здоров'язберігаючих технологій у процесі фізичного виховання студентської молоді / С. М. Футорний // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2012. – № 2. – С. 26–30.

338. Харченко О. О. Результативність впровадження інноваційних педагогічних технологій у ході природничо-наукової підготовки майбутніх учителів [Електронний ресурс] / О. О. Харченко // Вісник Луганського національного ун-ту ім. Т. Шевченка. – Педагогічні науки. – 2012. – № 19 (1). – С. 237–244. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vlup_2012_19\(1\)__37.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vlup_2012_19(1)__37.pdf).

339. Хоменко І. М. Формування термінологічної компетентності та її вплив на успішність навчання з медико-біологічних дисциплін майбутніх учителів фізичної культури [Електронний ресурс] / І. М. Хоменко, І. Д. Глазирін // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. – 2012. – № 3. – С. 105–108. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fvs_2012_3_28.pdf.

340. Цись В. В. Формування готовності вчителів у післядипломній освіті до застосування педагогічних здоров'язбережувальних технологій у початковій школі : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / В. В. Цись ; Чернігівський національний педагогічний ун-т ім. Т. Г. Шевченка. – Чернігів, 2011. – 20 с.

341. Цись Д. І. Пошуки та реалізація здоров'язберігаючих технологій у підготовці майбутніх учителів педагогічного профілю / Д. І. Цись // Вісник

Глухівського державного педагогічного ун-ту. – Серія: Педагогічні науки. – Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2010. – Вип. 15. – Ч. 1. – С. 75–78.

342. Цільова комплексна програма «Фізичне виховання – здоров'я нації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=963%E0%2F98>.

343. Чабан І. П. Оздоровчо-прикладне фізичне виховання студентів спеціального медичного відділення з використанням тренажерних пристроїв : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. наук з фіз. виховання та спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / І. П. Чабан ; Рівненський державний гуманітарний ун-т. – Рівне, 2002. – 21 с.

344. Чаговець А. І. Проблема здоров'язбережувальних технологій у науково-педагогічній теорії [Електронний ресурс] / А. І. Чаговець, І. В. Апрелева // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2012. – № 36. – С. 85–89. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pipo_2012_36_17.pdf.

345. Шабалина О. Л. Общепедагогическая подготовка учителя физической культуры в системе высшего профессионального образования : дисс. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Шабалина Ольга Леонидовна ; Московский педагогический государственный ун-т. – М., 2003. – 320 с.

346. Шаповаленко В. І. Інтеграція інноваційних елементів та інтерактивних технологій в освітній процес фізичного виховання [Електронний ресурс] / В. І. Шаповаленко, С. В. Гаркуша // Вісник Чернігівського національного педагогічного ун-ту. – Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. – 2013. – Вип. 112 (2). – С. 304–308. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VchdpuPN_2013_112\(2\)__74.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VchdpuPN_2013_112(2)__74.pdf).

347. Шаповалова І. Формування фахової компетентності майбутніх учителів фізичної культури в контексті підготовки до професійного самовдосконалення [Електронний ресурс] / І. Шаповалова // Педагогічний дискурс. – 2014. – Вип. 17. – С. 204–208. – Режим доступу :

http://nbuv.gov.ua/j-pdf/0peddysk_2014_17_40.pdf.

348. Шапран О. І. Інноваційні педагогічні технології: теорія та практика використання у вищій школі: монографія / О. І. Шапран, І. І. Доброскок, В. П. Коцур, С. О. Нікітчина. – Переяслав-Хмельницький: Карпук С. В., 2008. – 285 с.

349. Шатрова Е. А. Теоретическая модель формирования здоровьесберегающей компетентности педагога / Е. А. Шатрова // Вестник Томского государственного педагогического ун-та: общероссийский научный журнал. – Томск: ТГПУ, 2012. – Вып. 2 (117). – С. 111–116.

350. Шиян Б. М. Теоретико-методичні основи підготовки вчителів фізичного виховання в педагогічних навчальних закладах: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня д-ра пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Б. М. Шиян; Ін-т педагогіки і професійної освіти АПН України. – К., 1997. – 50 с.

351. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів: [підруч. для студ. вищ. навч. закл. фіз. виховання і спорту]: у 2 ч. / Б. М. Шиян. – Т.: Навчальна книга. – Богдан, 2004. – Ч. 2. – 248 с.

352. Шиян Б. М. Теорія фізичного виховання / Б. М. Шиян, В. Г. Папуша. – Тернопіль: Збруч, 2000. – 183 с.

353. Шиян О. І. Соціально-історичні витоки освітньої політики держав з питань здорового способу життя / О. І. Шиян // Вісник національної академії державної управління при Президентіві України. – 2009. – № 2. – С. 283–289.

354. Школа О. М. Вплив інтерактивних технологій навчання на уроках фізичної культури учнів молодших класів на формування їхньої життєвої компетентності / О. М. Школа // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. – 2012. – № 2. – С. 142–146.

355. Школа О. М. Інноваційні підходи в системі оздоровчо-виховної роботи з дітьми дошкільного віку [Електронний ресурс] / О. М. Школа // Вісник Чернігівського національного педагогічного ун-ту. – Серія:

Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. – 2013. – Вип. 112 (3). – С. 358–360. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VchdpuPN_2013_112\(3\)_92.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VchdpuPN_2013_112(3)_92.pdf).

356. Шкрєбтій Ю. М. Стан та напрямки удосконалення системи підготовки кадрів для фізичного виховання і спорту / Ю. М. Шкрєбтій // Матеріали II Всеукр. наук.-практ. конференції «Концепція підготовки спеціалістів фізичної культури в Україні» / за ред. В. І. Завадського, Ю. М. Шкрєбтія. – К.; Луцьк : Веже, 1996. – С. 3–16.

357. Шмакова А. П. Формирование готовности будущего учителя к педагогическому творчеству средствами информационных технологий : монография / А. П. Шмакова. – М. : ФЛИНТА : Наука, 2013. – 204 с.

358. Шмелев В. Е. Оптимизация процесса подготовки студентов института физической культуры к профессиональной деятельности на основе модели специалиста : автореферат диссертации на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры» / В. Е. Шмелев. – СПб., 2002. – 20 с.

359. Штефан Л. В. Інноваційні технології в освіті : навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів інженерно-педагогічних спеціальностей / Л. В. Штефан. – Харків : УПА, 2011. – 176 с.

360. Юрчук О. І. Оптимізація рухового режиму дітей дошкільного віку, як необхідна умова здоров'язберігаючих технологій [Електронний ресурс] / О. І. Юрчук // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. – 2012. – Вип. 5. – С. 143–147. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ozfm_2012_5_34.pdf.

361. Язловецький В. С. Фізичне виховання учнів з відхиленнями в стані здоров'я : навч. посіб. / В. С. Язловецький. – Кіровоград : РВВ КДПУ імені В. Винниченка, 2004. – 352 с.

362. Янкевич С. Мотиваційні чинники готовності фахівців освітньої сфери до професійної діяльності / С. Янкевич // Вісник Київського національного ун-ту ім. Т. Шевченка. – К., 2012. – Вип. 4. – С. 64–67.

363. Янчик Е. М. Программно-методическое обеспечение оздоровительных занятий в специальных медицинских группах школьников 10–14 лет : автореферат диссертации на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры» / Е. М. Янчик ; Тюменский государственный ун-т. – Тюмень, 2002. – 24 с.

364. Gardner J. W. Self Renewal. Individual and the Innovative Society / J. W. Gardner. – New York : Harper and Row, 1964. – P. 3.

365. Landa L. N. Instructional regulation and control / L. N. Landa. – Englewood Cliffs, New Jersey : Educational Technology, 1976. – 496 p.

366. Pietrasiński Z. Myślenie twórcze / Z. Pietrasiński. – Warszawa, 1969. – 195 s.

367. Usatova I. Formation of future physical training teachers' preparedness to work in special medical groups / I. Usatova // News of Science and Education. – Stheffield : Science and education LTD, 2015. – NR 2 (26). – P. 45–49.

368. Whitefield P. R. Innowacje w przemyśle / P. R. Whitefield. – Warszawa, 1979. – 26 s

Наукове видання

**Усатова Ірина Анатоліївна
Ведмедюк Артем Дмитрович
Ткаченко Вадим Володимирович**

**ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ
ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
У СПЕЦІАЛЬНИХ МЕДИЧНИХ ГРУПАХ**

Монографія

Комп'ютерне верстання
Любченко Л. Г.

Підписано до друку __.02.2016. Формат 60x84/16.
Ум. друк. арк. . Тираж 50 пр. Зам. № 5 __

Видавець і виготівник видавничий відділ
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького
Адреса: бульвар Шевченка, 81, м. Черкаси, Україна, 18031
Тел. (0472) 37-13-16, факс (0472) 35-44-63,
e-mail: vydav@cdu.edu.ua, <http://www.cdu.edu.ua>
Свідоцтво про внесення до державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК №3427 від 17.03.2009 р.